HERMANN SUDERMANN:

LITAVSKE PRIPOVIJESTI

ZABAVNA BIBLIOTEKA

KNJIGA 98. CIJENA 1·80 K

ZABAVNA BIBLIOTEKA
UREDJUJE DR. NIKOLA ANDRIĆ.
KOLO IX. KNJIGA 98.

LITAVSKE PRIPOVIJESTI

TRI SLIKE IZ NARODNOG ŽIVOTA LITAVSKOG

NJEMAČKI NAPISAO

HERMANN SUDERMANN

ZAGREB 1918.
NAKLADA KR. ZEMALJSKE TISKARE.

Hermann Sudermann.

Ovo je najnovije djelo najčitanijeg savremenog njemačkog pisca. Izašlo je prošle godine, kad su Nijemci već odavno udarili svoj tabor u Brestu Litovskom — drugim riječima: u Litavskom ili Litvinskom Brestu, koji leži na području onog zanimljivog naroda, o kojemu radi ova knjiga i koji je mirom u Brestu Litovskom došao do neke samostalnosti, pa mu se sada medju njemačkim kraljevićima traži vladar.

Tih Litavaca ima oko dva milijuna, a nama Hrvatima ne stoje baš tako daleko nesamo po jeziku i po narodnim običajima, nego i po historiji. Jedan litavski knez, iz roda Jagelovićâ, bio nam je čak i kralj: — Vladislav III. Varnenčik, koji je kao naš i madžarski kralj pao godine 1444. kod Varne u boju s Turcima.

Svoju zemlju zovu »Lietuva« (ruski i poljski: Litwa), a sami se zovu »Lietuvininkas« (ruski: Litovec, a poljski: Litwin). U istočnoj Pruskoj po vjeri su protestanti, a u Rusiji rimokatolici ili grkokatolici; vrlo ih je malo grčkopravoslavne vjere. Najsrodniji su im narod Leti, (ruski: Latiši), kojih ima od prilike isto toliko, koliko i Litavaca, a nastavaju u Kurlandiji, južnoj Livlandiji i u guberniji Vitebsk. Litavskome i letskome jeziku pripada još staropruski, koji se još do 17. vijeka govorio, a sva tri čine jednu jezičnu grupu, koju nauka zove »baltički jezici«, jer su se govorili i danas se još govore na obali Baltičkoga mora. Litavski i letski jezik sinovci su staropruskome. Ta je skupina najsrodnija slavenskim jezicima, a postala je još srodnijom zbog

*

geografičkoga susjedstva ruskoga i poljskoga, te zbog zajedničkih historičkih, političkih i kulturnih veza, kojima su bili vezani s Poljacima i Rusima.

Daroviti litavski knez Jagelo (1377.—1434.) prešao je na katoličku vjeru, oženio se poljskom kraljicom Jadvigom i postao tako poljskim kraljem s imenom Vladislava II. On je pripojio Litvu poljskom kraljevstvu, pa je od toga časa ova zemlja spojena uz zlosretnu sudbu poljsku. Litavci se brzo iskatoličiše i priljubiše poljskom elementu naročito njihovi plemići, pa su najslavnije poljske aristokratske porodice (Radziwill, Sapieha, Czartoryski, Sanguszko itd.) potekle od staroga litavskoga plemstva. Preko sto godina bila je Litva vezana s Poljskom tek personalnom unijom, a potpuno se ujedinila s ovom kraljevinom t. zv. Lublinskom unijom god. 1569.

Tako je Litva došla u tutorstvo Poljske u svakom pogledu, dakle i u kulturnom. Litavci su se sve više otudjivali od svoje historije, a time su izgubili i svoju narodnu samosvijest. S diobom Poljske predjoše jedni pod rusku, a drugi pod prusku vlast. Prema tome o kakovoj nacionalnoj umjetnoj književnosti litavskoj nema govora, izuzevši neke književne tvorine najnovijega vremena. U svim starijim djelima litavskim samo je j e z i k litavski, a duh i sadržaj sasvim nenarodan. Litavska narodna duša čuva se samo još u originalnim litavskim narodnim pjesmama, »d a i n a m a«, o kojima se češće govori u ovom Sudermannovom djelu i koje smo nastojali približiti što više hrvatskom narodnom duhu, jer iz njih prosijeva prastara duša, koja je srodna sa slavenskom.

Jamačno će naše čitaoce zanimati, ako im nanižemo nekoliko riječi, iz kojih će razabrati, kolika je odaljenost izmedju litavskoga i hrvatskoga jezika. Litavci kažu »duoti«, Leti »duati« za hrvatsko »dati«, stoti (stati), bruolis (brâle, brat), šventas (svet), žiema (zima), žeme (zemlja), žirnis (zrno), geležis (željezo), kekvirtas (četvrti), mote (mati), ranka (ruka), razbaininkas (razbojnik), gaspadorius (gospodar), grabas (grob), jovaras (javor), kasa (kosa), svodba (svadba), vaivada (vojvoda) itd. O tome je berlinski slavist Brückner napisao veliku raspravu, a i mi Hrvati imamo vrlo krasno

djelo pod imenom »Litavci«, što ga je napisao god. 1910. pokojni profesor komparativne gramatike u našem sveučilištu dr. Josip Florschütz. On je god. 1908. sâm pošao medju Litavce, da na izvoru prouči jezik i akcenat ovoga naroda. Na ovu knjigu, koja je popraćena obilnim narodnim litavskim pjesmama i notama, naročito upozorujemo sve one čitaoce, koji se dublje zanimaju za litavski narod i jezik. Mi smo se ovdje dotakli ovoga predmeta samo toliko, da naše čitaoce upoznamo s narodom, iz kojega su uzete ove tri pripovijesti.

Sâm njemački pisac Hermann Sudermann, koji je starinom Holandjanin, rodio se (1857.) medju Litavcima, u Macikama (Matziken) kraj Heydekruga, u najistočnijem dijelu Pruske. I gimnaziju je svršio u Tilžitu (Tilzit Napoleonov!), gdje je neko vrijeme bio apotekarski šegrt. Filologiju i historiju studirao je u Königsbergu, zatim nekoliko godina sâm redigirao jedan list, dok se nije odao sasvim književnosti, pa danas kao bogat čovjek živi na svom dvorcu Blankensee-u kraj Trebina, gdje smo od njega i zatražili dozvolu, da ovo djelo smijemo prevesti na hrvatski. Dakle je gotovo sav svoj vijek proveo na litavskom tlu, a iz ovoga djela razabrat ćemo, s kolikom je simpatijom ulazio u dušu naroda, s kojim je toliko dolazio u doticaj.

Sudermann je Hrvatima dobro poznat po svojim dramatskim djelima, jer su mu gotovo sve najznatnije drame davane u našem narodnom kazalištu: »Ehre« (»Čast i poštenje« još u prevodu staroga Brani-a god. 1892.), »Heimat«, »Sodoms Ende«, »Schmetterlingsschlacht«, »Morituri«, »Fritzchen«, »Es lebe das Leben«, »Stein unter Steinen« i »Blumenboot«. — Roman ili manja pripovijest nije prevedena ni jedna, što se može požaliti. Mi tobože svi znamo njemački, pa zato ništa ne prevodimo, a budući da ipak mnogo ne čitamo — ništa, pa ni njemački, ostaju nam mnoge velike književnosti manje poznate, negoli Srbima i Bugarima.

Sudermann je uz Gerharta Hauptmanna svakako najveći i najproduktivniji današnji njemački pisac. Šta više, poznati literarni historičar Eduard Engel tvrdi, da Sudermann još i danas stoji na najvišoj visini, dok je Hauptmann i u pjesničkoj invenciji i u izmišljavanju novih umjetničkih

oblika već odavno klonuo. To smo naročito morali spomenuti, jer danas valjda nema njemačkoga pisca, koji bi medju svojim zemljacima bio s jedne strane toliko uzvisivan, a s druge toliko ponižavan kao Sudermann. Ovaj se je pisac naime nemilo okosio na njemačku kritiku izdavši god. 1902. poznate svoje studije »Die Verrohung in der Theaterkritik«, gdje je oštro žigosao berlinske kritičare i time naprtio na ledja bezbroj smrtnih neprijatelja. Prema sudu ovih ljudi naime nije Sudermann ni dramatičar, ni pjesnik; on im je naprosto »teatralac«. Nema sumnje, da Sudermann u svojim dramatskim djelima — upravo kao i Sardou — zašiljuje sve svoje radnje u što jače pozorišne efekte, do kojih gdjekada dolazi s pomoću dosta prozirnih sredstava. No tko mu to zamjerava, taj bi morao zamjeriti i Shakespearu, koji poente tolikih svojih aktova hotimice pojačava. Čisti dramatski završetak gotovo je uvijek »teatralan«, pa ako se to Sudermannu upisuje u smrtni grijeh, onda se moraju osuditi i mnoga najveća djela svjetske književnosti. Sudermann je ipak u sigurnosti, kojom provodi svoje fabule, u vanrednim ekspozicijama i dosljednosti svoje dramatske radnje najbolji njemački dramatičar. Naročito, danas nema medju Nijemcima čovjeka, koji je stvorio toliko živih lica u drami i u romanu, kao ovaj pisac. Duhovit je u najboljem smislu ove riječi, to jest: on kazuje pametne stvari u najljepšem književnom obliku. Jak je i snažan, pa ga ne valja osudjivati poradi toga, što se razumije u formu bolje od ikojeg drugog njemačkog pisca. U tome je on doduše »virtuoz«. Ali zbog toga, što on tehniku književnoga stvaranja ima u malom prstu, ne smiju mu se poricati odlike, kojih ima napretek. I tehnika je sama po sebi kulturni proizvod, do kojega pisac dolazi samo intenzivnim radom.

God. 1887. napisao je prvi roman »Frau Sorge«, koji se danas općenito smatra najboljom njemačkom pripoviješću. U prvi mah djelo je ostalo nezapaženo, pa je tek dvije godine kasnije — iza velikoga uspjeha prve njegove drame »Ehre« — obraćen pogled na ovo djelo, koje je odonda doživjelo preko sto izdanja. U njemu se opisuje junački boj sa životom, za koji je auktor skupio gradju u bijednim prilikama svoje mladosti. Djelo osobite dubljine, osjećajnosti i

zrelosti po obliku. Proživljena knjiga, puna epike. Kod ostalih njemačkih priznatih pripovjedača — kod Wolzogena, Ompteda, pa i kod najmladjih: Wassermanna, Klare Viebig, Tome Manna — zaostaje epska crta daleko iza lirske. Usrdna detaljnost — gotovo homerska — nalazi se u Sudermanna jače izražena nego u ikojega njemačkog pisca. U djelu »Mutter Sorge« nalaze svi njemački kritičari bez razlike čisti svoj »Heimatskunst«.

Iza ovoga romana dolazi »Katzensteg« i ogromni »Es war«. Prvo smo djelo, poradi osobite njegove snage i ljepote, htjeli prevesti na hrvatski, ali nas je odbio glavni junak, koji je Poljak i koji je prikazan — dakako s pruskog stajališta — kao izdajica... Lijepe su mu dvije ozbiljne novele, koje su izašle (1886.) pod zajedničkim natpisom »Geschwister«, i humoristička pripovijest »Jolanthes Hochzeit«, Veliki roman »Das hohe Lied« opisuje životnu tragediju jedne idealne, strastvene i siromašne djevojke. God. 1910. izašla je pod imenom »Die indische Lilie« zbirka novelâ, a prošle godine, u jeku rata, knjiga »Litauische Geschichten«, u svemu četiri pripovijesti, od kojih donosimo u ovoj knjizi tri, dok četvrtu (»Jons und Erdme«) nismo mogli donijeti, a da od jedne sveske ne napravimo dvije.

Pripovijesti su ove potpuno samostalne, pa se svaka može čitati bez ikakova obzira na drugu. Svaka za sebe zaokružena je i u neku ruku mali bijou. Držimo, da će osobito ugoditi našim čitaocima, jer se doimlju i po pučkom shvaćanju, po običajima i praznovjericama s hrvatskim narodnim duhom. Svaka za sebe puna je dramatičnosti i efekta, pa neka čitaoci sami sebi stvore sud o »prirodnosti« ili »virtuoznosti« ovoga pripovjedača. Virtuoznost i umješnost svakako se razbira već i u tome, što mu je u doba, kad sav svijet govori o Brestu Litavskom — palo na pamet da izda baš »Litavske« pripovijesti. No lična će impresija u svakoga čitaoca bez sumnje ostati trajna.

● ● ●

LITAUISCHE GESCHICHTEN

Put u Tilžit.

Vilvišak leži na Kurskoj zatoki. Sasvim uz Kursku zatoku leži Vilvišak. Kad s mora zakreneš u rječicu Parvu, moraš se tako približiti kućama, da te spopada volja sa čamca porazbijati prozore glavicama luka, a moglo bi se baš i mrkvom.

Dakako, bilo bi šteta za lijepa i čista okna, jer je Vilvišak krasno i bogato selo. Stanovnici se pored ribolova u Zatoki i rijeci bave i unosnim ratarstvom i vrtlarstvom, pa su vilviške lukovice čuvene nadaleko po okolici.

Najljepše je gospodarstvo ipak ono, koje na utoku Parve čini kao neki oštri kut, a gospodar mu je Anzas Balčus.

Anzas Balčus nije običan ribar, koji iza svakog ribolova hoće da se dočepa svoga dijela, i nikada mu nije dosta, pa da u ponedjeljak naveče prodaje po što po to svoje grgeče u Heydekrugu, a u utorak popodne da se pijan vozi kući. Anzas Balčus gotovo je već gospodin, koji s Nijemcima govori njemački, kao rodjeni Nijemac, i pije čašu groga kao Nijemac, a pred sudom se umije braniti, da nikada ne mora novac bacati na advokate.

Anzas Balčus odabrao je sebi i finu ženu. Isprosio ju je u Mingu od bogatoga Jakstata, koji ima one velike livade na Zatoki. Nitko ne bi vjerovao, da će dobiti Indru Jakstatovu, za koju su se svi momci otimali, jer je prolazila kraj svih onako blijeda i blaga, kao da je sunčeva kćerka.

No d o b i o ju je, pa se može njome ponositi. Rodila mu je već tri krasna djeteta, a i brine se za go-

spodarstvo, kao da je u srodstvu s Lajmom, prijaznom božicom. Trgovci se trgaju za njezin maslac, dok još stoji u mlijeku, a njezino vino od ribiza najjače je nadaleko i naširoko. U vjereničkom uglu njezine sobe stoje od prošlog Božića dvije stolice, baršunom prevučene. Pogovara se po selu, da će maloj svojoj Elski, kad navrši sedmu godinu, kupiti klavir.

A pored svega toga ide još sada onako blaga i blijeda svojim putem, kako je išla djevojkom, a pocrveni kao karamfil, kad ju tko oslovi.

Takva je eto Indra Balčus. Pa da sam ja Anzas, ja bih svakog jutra i svake večeri sklopio ruke i zahvalio Bogu, što mi je za ženu dao nju i nikoju drugu.

Pa tako je i bilo prije, dok nije ušla u kuću služavka Busa. Od toga se vremena promijenio. Toliko promijenio, da komšinske žene već dugo priklanjaju glave jedna drugoj, kad se iz Balčusova dvorišta začuje psovanje i plakanje.

Anzas to psuje. Njegov glas poznaju svi. Ali Indra ne plače — ako i zaplače, dešava se to sasvim tiho i noću, da nitko ne čuje — nego plaču ono troje djece zaradi svega zla, što im ga majka mora podnijeti. A katkada se umiješa i smijeh, rdjav smijeh, tvrd kao staklo i pakostan kao kričanje sojke.

Sam djavo doveo je tu Busu u kuću. Toliko štete ne bi ni mogla nanijeti, da nije i sama potjecala od oca gazde, pa je radi toga bila ponosne i oholite ćudi. Zašto je uopće pošla u službu s onim trepetavim ahatnim očima i mesom bijelim kao jabukovim cvijetom? Tko zna, kolikima je već zavrtjela mozgom! Ali ih ona prima i ostavlja, a kad kome već sasvim oduzme pamet, onda se nadre smijati i odlazi u drugu službu.

U Balčusovoj je kući zasjela kao živa opreka tihoj i krotkoj gazdarici. Pjeva, razbacuje se i halabuči od rane zore do mrkle večeri, radi za tri druge, a plane, čim joj tko spomene, da bi se malo trebala čuvati.

No otkako je sâm gazda bio u njenoj sobi, ne poznaje više nikakove šale. Upravo čovjeka zaboli duša, kad vidi, kako svu vlast u kući sve više skuplja u svojim šakama, a Anzas je čovjek slabić, pa igra, kako mu ona svira.

To se doduše dogadja u mnogim gospodarstvima, u koja se gazdarica priudala bez igdje ičega ili ako je slaba zdravlja, pa pušta da stvari teku svojim tokom. Ali ovdje kao da se svijet preokrenuo naglavce, jer je Indra, lijepa kćerka bogatoga Jakstata, bila odviše plemenite i otmene ćudi, a da bi se mogla uhvatiti u koštac s ovakovim gadom.

Jednoga dana, kad se on opet napio i izlupao je, dodje joj komšinica Ana Dočis i reče: »Indra, čuješ, mi to u susjedstvu ne možemo dulje podnositi. Odlučile smo dakle da ja napišem pismo tvojemu ocu«.

Indra još jače problijedi, nego što je bila od sebe, i reče: »Nemojte pisati, jer će me otac odvesti kući, a šta će onda biti s djecom?

»Pisat ćemo«, odgovori Dočena — »jer ovakova čuda i pokore ne smije da bude na svijetu«.

A Indra stane moliti i za svoga muža: »Ako se bude glas još dalje raširio, zadesit će ga zacijelo nesreća. Uzeti je ne smije poradi brakolomstva. A ja bih morala samo pod tim imenom stvar predati sudu, jer drugačije ne bih dobila djecu. Već se i sada sve češće opija. A što bi tek onda bilo, tome se svatko može domisliti«.

»Pa zar da ovako dovijeka traje?« zapita Dočena.

»Ona je već iz pet službi pobjegla, kad joj je dojadilo«, reče Indra — »pa ni s njim ne će drugačije raditi«.

No Ana Dočis, samilosna srca, kakove su već sve komšinice, koje bi sutra mogle isto to doživjeti, ne će da popusti.

»Mi smo se i o tome već raspitale«, reče — »pa smo doznale, da su svi, koje je dosad ostavljala, bili

protuhe i pijanci. No čovjeka, kao što je tvoj, ne će olako pustiti iz šaka«.

Ove riječi tek otvoriše Indri oči, kako je izvrsnoga muža imala, dok Busa nije došla u kuću. Ali niti je zajadala, niti zaplakala, jer to nije bio njezin običaj. Samo je napolak otkrenula upalo lice i rekla: »Kako bude božja volja«.

No došlo je ipak do onoga, kako je Dočena htjela.

Povrativši se kući, rekla je svome mužu, koji je ležao na banku i spavao: »Dočis, navuci velike čizme i razapni jedro na čamcu; odvest ćemo se u Minge«.

»A što ćemo u Mingu«, zapita on osorno; jer čovjek kad spava, ne voli da ga diraju.

Ali Dočena, koju je bijes podilazio, kad se samo sjetila, da bi se i njoj sutra moglo dogoditi, što se danas dogodilo Indri, nije oklijevala, nego ga svukla s banka. Odmah mu je donijela velike čizme i pol sata kasnije već su plovili prama Mingu.

Sutradan prispio je stari Jakstat u Vilvišak. Nije se dovezao čamcem, jer bi to izgledalo sirotinjski, nego nije žalio većega puta kopnom, da svome zetu ubode u oči pokrivenim kolima i srebrnom konjskom opremom, da vidi, iz kakove mu je kuće žena dovedena.

Bogatoga Jakstata sjećamo se još svi. Mali čovuljak s iskrivljenim nogama, koštavim licem i izgrebenim licem od brijanja bio je dosta poznat. Kad je umro, vidjeli smo, da nije baš ni bio tako bogat. Ali to nas se sada toliko ne tiče.

Busa, koja zvjera očima svakuda i sve vidi, prva je ugledala kola, kad su prispjela pred kuću, pa izašla pred vrata.

Podbočivši ruke i sa zažagrenim očima zapita ga, šta traži.

A on, ne budi lijen, nego trgne kočijašu bič iz ruke i ošine je njim preko lica i gole desne ruke, da je odmah iskočila masnica.

A šta je ona nato? Pograbila je starca, svukla ga s kola i počela šakama mlatiti. Kočijaš skoči sa sjedala, Anzas Balčus izleti iz kuće, te jedva njima dvojici podje za rukom da otmu starca od bijesne žene. Bog sveti zna, ne bi li ga i dotukla.

Premda je ovaj dogadjaj sâm po sebi bio vrlo nepriličan, ipak je za čas starac izašao kao pobjednik. Jer, iako je Anzas Balčus sašao s pravoga puta, ipak nije bio još toliko zaludjen, da ne bi razabirao, koliku sramotu nanosi kući ovakav prijam nadaleko i naširoko.

Stajao je pred starcem, koliki je dug, sa žutom, kudeljastom kosom, koja mu je bila začešljana za uši, i sa pjegavim licem, — ne znajući kud bi s očima.

A starac je još uvijek frkao od ljutitosti i hvatao sapu od natezanja s djevojčurom.

»Gdje ti je žena?«

A odakle bi Anzas znao, gdje mu je žena? Odlazila je često u svojoj boli od kuće, da se zakloni od sramote i udaraca.

»Bogati Jakstat!« grdio je starac dalje. »Pa da se meni tako što dogodi!«

Anzas je ispričavao nepriliku, kako je znao i mogao. No što je mogao mnogo govoriti?

»Onaj skot, ona bludnica, odmah da se nosi iz kuće!« vikao je stari Jakstat.

»No, no«, promrmlja Anzas. Da nije došlo do ove tučnjave, on bi se zacijelo isprsio i povikao, da je ovo njegova kuća, pa da jedini on ima ovdje pravo zapovijedati — a ovako je eto promrmljao samo: »No, no«.

Starcu poraste perje, pa mu se razveže jezik. Jedva da ima u litavskom jeziku i jedna psovka, koju nije sasuo u lice Anzasu i njegovoj djevojčuri.

Naposljetku se raznježi kao dijete, sjedne na banak i zaplače.

Indra dodje kući. Dovela je najstarije dvoje djece iz škole, pa prelazila preko dvorišta s malim Vilusom u naručju, vitka i strojna, kao katolička Majka božja.

Kad je ugledala očeva kola, zaprepasti se, stavi dijete na zemlju i stane se obazirati, kao da ne zna, kuda bi se najbrže sakrila.

Ali je starac bio još brži. Da si vidio čuda i pokore! Dok bi okom trenuo, iskočio je iz sobe, pograbio ju i uvukao unutra.

»Odmah da si joj kleknuo pred noge!« drekne na zeta — »i poljubio obrub njene oprave!«

Iako Anzas nije bio čovjek osobite lične volje, to mu se ipak nije dalo. Ali mu starac svom snagom pomogne i doista, za čas je klečao pred ženom i ječajući govorio: »Znam, da sam grešnik u Gospodu«.

»Ustani, Anzas!« reče ona blago i stavi ruku na njegovu glavu. »Ako se budeš sada odviše skrušio, ne ćeš mi kasnije oprostiti, pa će ostati sve, kako je i bilo«.

Ah, kako ga je dobro poznavala!

No u ovaj mah pristajao je na sve i obećao tastu, da Busa ne će više s njegovom voljom stupiti u kuću i da će smjesta biti isplaćena.

Indra opomene oca, da ne traži tako okrutne stvari. Ali starac ne popušta. Bilo bi pametnije, da je popustio.

»Buso! Gdje je Busa?«

Evo je. Previla je lice rupcem, kao da ju zub boli, a oko desne ruke ovila mokru pregaču. Da ju hladi.

Stane na vrata i uzme ono troje gledati prijateljskim očima.

»No, dakle, što je?« zapita. »Nemam kada«.

»U ovoj kući nemaš više nikakova posla«, reče starac — »a to će ti gospodar odmah objasniti«.

»Baš sam radoznala«, osjekne ona, kao žena, koja je sigurna za svoju stvar.

Anzas Balčus ne zna, šta bi i kako bi. No budući da ona s previjenim licem nije izgledala baš osobito lijepa, postane mu lakše. Promuca nešto o »kućnom miru«, »da se mora doprinijeti žrtva« i tako koješta. Nije bio baš jako dostojanstven.

Ona se nadre smijati iza svega glasa. »Dakle su te omotali oko prsta, ti smrdovrano?« reče. »Uostalom, doskora ćeš saznati, gdje me možeš naći«.

Okrene se i zalupi vratima iza sebe — — —

Sada bi se mir opet mogao povratiti u kuću. Pa u prvi mah kao da je tako i bilo. Anzas postane prijazniji prama ženi, pa kad je s ribama pošao na heydekruško tržište, donio je ženi čak svilenu opravu iz Hofmannova dućana. Ali se nešto mrgodio i uklanjao joj se, gdje je mogao.

Indra je pisala kući: »Opet je sve dobro«. Ali joj je palo nekoliko suza na papir.

Busa je naime još uvijek živjela. Bila se smjestila kod Pilkunovih, koji su stanovali iza odvodnog kanala, a u Vilvišku znali su svi, kakova je to bagra od ljudi. Tobože, radila je na njivama, ali si je mogao zateći, kudgod se makneš u selu. Bila je pače tako drska, da je Anzasovoj djeci davala bonbonâ, kad su se vraćala iz škole.

A kuda je odlazio Anzas pod večer? O tome nitko nije znao ništa. Ide uz Parvu, gdje je šikarje tako gusto, da večernja rumen ne nalazi puta do vode. A ljudi, koji sjede pred vratima, govore tiho iza njega: »Sada će se sastati s Busom«.

Boga mi, sramota je i reći: On se uistinu sastajao s njom.

Tamo, gdje večernja rumen ne nalazi puta do vode, sjede do kasne noći i grade kule, što će i kako će. No makar što smislili, uvijek im žena, Indra, stoji na putu.

»Rastavi se!«

Rastavi se! Lako je to reći — a djeca? Najstariji Endrik imao bi s vremenom baštiniti zemlju. A Elska, koja je bila slika i prilika njegova, domala će svirati klavir. Ovakovu djecu ne može čovjek na dvoje na troje odgurnuti od sebe. Da o malom Vilusu i ne govorimo. Osim toga je tast, bogati Jakstat, dao

i drugu hipoteku. Gdje bi se ta mogla naći, ako mu otkaže zajam?

No Indra mora otići! Indra se mora maknuti s puta! Indra s onim mliječnim licem. Indra, koja uhodi za njim. Indra, koja svake večeri trčka od vratâ do vratâ, da ga olaje pred svijetom. Pilkunovi znadu, da nema tako rdjave stvari, koju ona ne bi njemu prišila na ledja. Pripovijedala je čak i da je prosut (kilav). A od koga bi drugoga to Pilkunovi i mogli znati? Da, opaka je to žena, opaka, premda se čini svetica.

Dakle, Indra se mora maknuti. To je svršena stvar. Sada se samo još pita: kako?

On, dakako, o tome ne će ni da čuje, ali ipak, što mora da bude, mora.

Mnoge žene umiru u porcdjaju — ne treba ništa ni dodavati, ali to može da se otegne bog te pita kako dugo, a ipak čovjek nije siguran da će umrijeti.

Otrov? To bi se pročulo, o tome ne može biti nikakove sumnje. A tko bi mogao biti kriv, to već danas znade sve selo. Da se utopi? No Indra ne ide u vodu. Cijele lanjske godine nije se u rijeci kupala ni jedan jedini put.

No poći će — valja ju samo nagovarati.

A šta onda? Zar se može vjerovati, da će sama skočiti u vodu? Pa da i skoči, tko bi to vjerovao? Ako se Anzas povrati kući bez nje, odmah će u buvaru.

Da se dakle otruje ili utopi — jedno je isto.

No Busa je domišljata glava, Busa se znade pomoći.

Umije li on plivati?

Kako ne bi umio! Ali u teškim čizmama ne bi se moglo. Potegle bi čovjeka na dno kao »kulše«, kamenčići na ribarskoj mreži.

Onda valja da bos izadje. Sada, po ljetu, svi izlaze bosi.

No Anzas nije nikada izlazio bos, to znadu svi u selu.

A umije li Indra plivati?

Kao patka od olova.

»Onda će nam poći za rukom«, reče Busa zamišljena.

»Šta će nam poći za rukom?«

Ne sjeća li se on nesreće, koja se dogodila prošloga ljeta na vindenburškom zavoju, gdje su dva ribara stradala?

Kako se ne bi sjećao! Jedan je od utopljenika bio rodjeni njegov bratić.

A zna li i kako se to dogodilo?

Točno baš ne zna nitko, no drži se, da su bili pripiti, pa da su spavali na onom opasnom mjestu iza svjetionika, gdje uvijek vjetar udara, pa veslač mora dobro paziti, da ga ne prevrne, kako se prevrće čamac, natovaren visokim plastom sijena.

A zar se ne bi čamac mogao prevrnuti i silom?

Dakako, mogao bi se, ako čovjek baš silom hoće da se udavi.

Pa zar se ne bi mogao spremiti na plivanje?

Do obale ne može nitko doplivati.

A ne bi li se čovjek mogao pomoći, kako se pomažu školska djeca, svinjskim mjehurima ili spletom plutače, kojim se po nekoliko sati mogu uzdržati na vodi?

Moglo bi se, zašto se ne bi moglo? Ali se time ne služe odrasli muškarci, pa bi i udarilo u oči.

Eh, onda se žena mora ukloniti, kako se obično uklanjaju sa svijeta ljudi, koji smetaju.

»Dobro, ali kako?«

Busa se zamisli.

Tako su se razgovarali i dogovarali čitave sate, i noć na noć. Busa pita, a on odgovara. I tako u pitanjima i odgovorima mijese pogaču, koja će Indri donijeti smrt.

Jedno još uvijek ostaje najteže: — kako bi se najlakše mogla navesti, da podje na izlet. Morat će se nekoliko puta odlaziti, dok se ne dodje do svrhe.

No kako će se opravdati tako česte vožnje? — Pa i rijetko duše vjetar s juga ili s jugozapada, uz koji jedino može da podje stvar za rukom, a mora baš jako duhati. Zato treba da se izumi još neki naročiti razlog, koji bi bio nešto sasvim osobito. Razlog, za koji ne treba nikakovog pripremanja i proti kojemu ne bi bilo odupiranja.

A dotle — to mu Busa neprestano ponavlja — treba da bude s Indrom prijazan, da ni na što ne bi posumnjala, a povrh toga da i susjedi povjeruju, da je sve stišano i uredjeno.

I on postane prijazan prama Indri — tako prijazan, kako samo može da bude čovjek, koji se nikada u životu nije pretvarao. Nasitno cijepa drvo za ognjište i odnosi joj sâm u kuhinju, pomaže joj, kad iskuhava predju, zapušava rupe u odžaku i cjeliva je, kad joj naziva »dobro jutro« i »laku noć«, šta više, i spava pokraj nje, ali je se ne dotiče.

Indra se tiho stiska uza zid, kad se on vrati o ponoći kući, da ne mora udisati služavkin zadah, koji dolazi s njim sada, upravo kao i prije.

I najzad — tako je nalagala Busa — pridonese on još i najveću žrtvu, pa obustavi svoje večernje pohode u močvarnu šikaru. Odsad se sporazumijevaju samo listovima. On ima čitavu hrpu ispisanih omota, što mu ih je napisao jedan mladi kancelist u Heydekrugu, kojega je nalagao, da ne umije pisati, a u pismima sve vrvi od kojekakovih nemuštih znakova, koje samo njih dvoje razumiju.

Tako je i Indra morala povjerovati, da su tajni sastanci obustavljeni. Ali si ona ipak ne da zamazati oči. Gdjekada joj se i samoj pričini, da je vidovita, pa kad se on stane oko nje ulagivati i ofrkavati, misli ona u sebi: »Kako mu jasno čitam u duši!«

Jednoga dana pridje on k njoj osobito dragosno i reče: »Golubice moja, pile moje malo, proživjela si neprijatnih dana, pa bih rado da ti iskažem kakovu osobitu ljubav. Reci, što bi najviše voljela?«

Ona ga pogleda i odmah razabere, da joj misli učiniti neku psost. I odgovori: »Ne trebam ništa. Ta imam djecu«.

»Ne, ne«, reći će on — »mora se nešto naći. Već poradi susjedâ. I tvom ocu hoću da dokažem, kako sam se promijenio. Ako ti ništa ne pada na pamet, a ti se domisli; i ja ću promisliti«.

Sutradan, evo ga opet. No ona se nije mogla ničemu domisliti.

Onda on reče: »Eh, kad ti ne znaš, onda ću reći ja. Ti još nikada nisi vidjela željeznice. Pa hajde da se odvezemo u Tilžit, da vidiš željeznicu«.

Ona odgovori: »U selu se pogovara, da će željeznica domala biti produžena do Memela, pa će stäjati i u Heydekrugu. A kad bude izgradjena, mogu se jedanput s tobom odvesti onamo na nedjeljni sajam«.

No on se time ne zadovoljava.

»Tilžit je krasan grad«, reče — »ako ne ćeš da se onamo odvezemo, onda znam, da se još uvijek srdiš, pa ne misliš na izmirenje, dok meni nije ništa drugo na pameti, nego da ti ugodim«.

Njoj sijevne u mozgu, da je on doista obustavio svako sastajanje sa služavkom, pa počne da koleba u svojim mislima.

I reče: »Ah, Anzas, ja znam, da ti ne misliš iskreno, ali ću ti ispuniti želju. I tako smo svi u božjoj ruci«.

Anzas se je mogao zacrveniti kao maleno dijete. A budući da je znao za tu svoju osobinu, izlazio je pred vrata i ondje se stidio. No osjećao je, da **mora** izvesti, što je nakanio, pa da se tu više ne da okretati natrag. Osjećao se, kao da ga djavo gura užarenim vilama. Pa zato je još istoga dana opet zaintačio.

»U Tilžitu ima jedan toranj«, reče — »a taj toranj počiva na osam krugalja, pa ga je zato Napoleon silom htio ponijeti sa sobom u Francusku. Ali mu je bio odviše težak. A tako neobičnu stvar čovjek ipak mora vidjeti«.

Indra se samo nasmiješi, ali ne reče ništa.

*

»Povrh toga«, nastavi on — »ima i jedna pjesma, koja kazuje:

Tilžite, Tilžite — kako si krasan!
Volim te danas, kô nekad.
Na nebu sunce bilo bi mrlja,
Da ne obasjaš ga katkad.

A sad valjda znaš, kako je Tilžit lijep grad«.

Dok se je on još ovako paštio da ju uvjeri, nasmiješi mu se Indra još jedanput, a on pocrveni kao rak i brzo okrene drugi razgovor.

Sutradan ujutro reče on, kao da je stvar već gotova: »No, pa kad ćemo na put?«

Ona pomisli u sebi: »Ako hoće silom da mi zakrene vratom, može to učiniti na tisuću načinâ. Bit će najbolje dakle, da pristanem«.

I reče mu: »Kad bude tebi s voljom«.

»Eh, pa onda, što prije, to bolje«, prihvati on.

Dogovore se dakle za sutradan ujutro.

Pa, kako ga je Busa naučila, počne on odmah toga popodneva obilaziti od jednog majura do drugoga i govoriti: »Dragi moji susjedi, bit će i vama poznato, da se prema ženi nisam baš najbolje ponio. No odsad bit će sve drugačije. Za znak da sam se popravio, poći ću s Indrom na milo putovanje u Tilžit. Na taj ću način kao proslaviti svečanost pomirenja«.

A susjedi mu za tu odluku uzeše još i čestitati. Upravo kako mu je Busa prorekla.

Što je dotle radila Indra?

Uredjivala je dječje stvari i zapisivala na papir, što ima da im se obuče nedjeljom, a što djelatnim danom i kako se ima s vremenom podijeliti platno, što ga je sama satkala. I svoje je oprave razdijelila. Novu svilenu ima da dobije Ana Dočis, a baštinjene, starinske, Elska. Onda još priredi svoju mrtvačku košulju i druge stvari, koje će joj se u lijesu obući. I s time je bila gotova.

U dvorištu su se igrala djeca. Indra pomisli: »Jadnoj dječici svanut će crni dani, kad Busa bude došla u kuću«.

Onda podje k Ani Dočis, tek što je Anzas izašao iz njene kuće, i reče: »Svakoga čovjeka može iznenada zadesiti nesreća. Ja nekako slutim, da se s ovog putovanja ne ću vratiti živa«.

Ana se prestraši i reče: »A zašto se ne bi živa vratila? Do Tilžita nije velik put, a osim toga ima to da bude svečanost pomirenja«.

Indra se samo nasmiješi i reče: »No, vidjet ćemo. Obećaj mi zato, da ćeš mi paziti na djecu i da ćeš pisati mome ocu, ako im bude zlo«.

Ana zaplače i obeća sve, a onda Indra ode. Položi djecu u krevet, pomoli se s njima Bogu i okrijepi se u Gospodu...

Sutradan, prije sunca, krenu.

Anzas je bio obukao stajaće svoje odijelo, a i ona se nakitila, jer je imalo da se proslavi pomirenje. Bila je obukla crvenu, zeleno ispruganu marginu, što ju je sama satkala i prije deset godina u njoj iz crkve pošla na vjerenje. Na glavu je bila natakla svijetlu djevojačku peču, da joj sunce ne naškodi.

Ponijela je i jela i pića, i spremila ga ispod sjedala na prednjem dijelu čamca.

Anzas je obuo na noge postole od pluta, a u rukama donio ulaštene cijele. U posljednjem trenutku unio je u čamac još nešto, svezano u platnenoj vrećici, što je bacio kraj sebe pred krmu i pri tome ispod oka pogledao na nju, kao da čeka, hoće li ga ona zapitati, što je u vreći.

Ali ona nije ništa pitala.

Dok je on razapinjao veliko jedro, opazi ona, da njemu drhću ruke. Da zabašuri svoju smetnju, reče on: »Lijep se vjetrić digao, pa ćemo o podne moći da budemo u Tilžitu«.

Ona rekne: »Meni je svejedno«.

A on: »Makar kako brzo plovili onamo, natrag ćemo morat krstariti«.

Nato razapne još i malo jedro na pramcu. Platno ga je bilo toliko sakrilo, da ga je ona jedva vidjela.

Čamac zaplovi hitro, a okolo u vodi stanu izvirati ribice.

Nad širokom Zatokom prama zapadu razastr'o se kao sivo-plavičast pokrivač, samo na drugoj strani bila je polojina prelivena zagasito-crvenim praskozorjem.

Kad su zakrenuli za vindenburški oštrac, tamo gdje jezičak kopna zadire u more, popusti Anzas uže i brzom kretnjom odvrne krmilo, jer je sada valjalo u punom vjetru upraviti čamac ravno prama istoku.

Kadgod se Indra vozila k ocu u Mingu, svaki put ju je na ovom mjestu podilazio strah, jer kadgod se desila kakova nesreća, uvijek je to bilo na ovom zavoju.

I u svojoj neodredjenoj bojazni potraži očima dragu Mingu, koja se u daljini jasno razabirala, i pomisli u sebi: »Ah, oče! Da znaš, na kako se je rdjav put zaputila tvoja Indra!«

Ali je mučala u Gospodu. Samo joj se na opasnom mjestu steglo srce.

I čamac ravno uperi prama ušću, koje kao da je sa svojim šašem i raznim vodenim povijušama već odavno čekalo nju.

Pred njom se ukaza velika rijeka Atmat, široka kao Njemen, kojemu je ona samo rukavac, a lijepi vjetrić namreškavao je vodu kao trenicu.

»Ne bi škodilo da malko jače zaduhne«, dobaci Anzas, napolak okrenut prama njoj — »jer iako je protivna struja slaba, čamac ju ipak osjeća«.

Ona zaželi u sebi: »Kako bih se rado svratila u Mingu«. No Minga leži već daleko odostrag, jer se pred njima ukazalo već selište Kuvert, osamljene livade izmedju riječnih rukava, za koje govore ljudi, da bi svaki, koji ondje misli stanovati, morao sebi na-

baviti peraja, jer se inače ne može maknuti ni napred, ni natrag.

»Ni ja ne mogu ni napred, ni natrag«, pomisli ona u sebi — »nego moram pristati na sve, što on odluči«.

Sada struja okrene prama jugu, a jedra se skrenu, da je ona njega mogla vidjeti od glave do pete. Ona je naime sjedila na šiljku pramca, a on na drugoj strani krme. Jarbol je stajao izmedju njih.

Njoj se čini, kao da se on uklanja njenom pogledu. Pomiče se desno, pomiče lijevo, ali mu ništa ne pomaže.

»Jadni čovjek«, pomisli ona u sebi — »ne bih rada bila na tvom mjestu«. I nasmiješi mu se turobno, jer joj ga je bilo jako žao.

S desne strane ukaže se Rus, veliko i bogato selište, na kojemu se pije više, negoli igdje na svijetu. Od vutke, koja se ondje peče, boje se čak i gospoda kod vlade.

Najprije dolaze velika splavišta ispred Ankerovih stovarišta, a onda najprije jedna pilana, pa još jedna i još jedna.

»Dzimki«, splavari, koji se s drvima spuštaju niz rijeku iz Rusije, sjede u dugim i sivim svojim košuljcima na rubu splavi, zaronivši noge u vodu. Iza njih puše se kotlovi s doručkom.

»On će mi bez sumnje otrovati jelo«, pomisli u sebi. No još je neprestano držala u rukama poneseno jelo, a drugo ništa ne će ni okusiti.

Ostrvo Brionišak ukaže se sa svojom novom pilanom. I ovdje su već klade povezane, a dzimki, koji dan i noć pjevaju i sviraju, već udešavaju svoja grla.

Jedna joj je njihova pjesma poznata:

Lytus lynoju, rasa rasoju,
O mudu abudu lovo guleju.

Ona pomisli u sebi: »Da je sve, kako je nekada bilo, pjevali bismo sada skupa s njima«.

Dzimki ih rukama pozdravljaju, ali ni jedno od njih ne odzdravlja im. I još mnogi drugi pozdravljali su ih i mahali im za putovanje, ali im oni nisu odgovarali.

Iza naselja Rusa, kako znamo, dolazi jedan turobni kraj. S lijeve strane je medsočko tresetište, gdje žive najsiromašniji ljudi pod nebom, a s desne bredsulsko, koje nije ništa bolje. Ali iza njih diže se na brežuljcima i uzvisinama Ibenhorst, nadaleko i naširoko čuvena šuma, u kojoj žive sjeverni jeleni. Jednoga dana rekao je on njoj: »Hajdemo na Ibenhorst; možda ćemo vidjeti jelene«. Ali nije uzeo kao danas »valtelu« — srednji čamac — jer se na njemu ne bi dalo napredovati u malim rukavima, nego maleni čun. U tom su se dakle čunu vozili, sjedeći jedno do drugoga, sate i sate probijajući se kroz rogoz i trstiku, i uz hrlu bujicu malih graba i potočića. A ona je bila položila glavu na njegovo krilo i nekoliko puta ponavljala: »Ah, šta će nam divlji jeleni, kad je i ovdje tako lijepo«. A napokon su ipak jednog ugledali. Bio je to ogroman mužak s rogovima kao krilima vjetrenjače. Stajao je sasvim blizu u grmlju, preživao i gledao u njih. Anzas je rekao: »Ovaj se baš ne čini da je jako divlji; upravit ću ravno na njega«. Ali Elski, koju je Indra u to doba nosila, nije se to svidjelo, pa se trgnula u utrobi. A kad mu je ona to rekla, nije on znao, kako bi brže okrenuo čamac.

Morala se dakle sjetiti toga proljetnoga jutra, pa ju je odjedared obuzela tolika bol, da je sklopljene ruke digla na čelo i plačući zajecala: »O Bože, Bože sveti!«

U taj mah opazi, kako on pričvršćuje krmilo i prelazi preko srednje klupe prama njoj.

»Što si se sada zapravo rastužila?« začuje njegov govor.

Ona digne oči prama njemu i reče: »Ah, Anzas, Anzas, zar ti ne znaš bolje nego ja, zašto tužim?«

Nato se on okrene na peti i povrati se opet na krmu.

Na splavi, koja je dolazila prama njima, svirao je jedan splavar u harmoniku.

Ona pomisli: »Elska zacijelo ne će više nikada učiti klavir... A Vilus ne će postati župnik«. Bila je naime tvrdo odlučila, da joj sin postane svećenikom, jer bi to bilo Bogu ugodno djelo.

I u mislima nastavi: »No, on će mi morat prije još zadati obećanje«. Ali, kako bi mogla znati, kad će doći ono strašno, da bi još imala kada zamoliti ga? Može svaki čas da dodje, jer često nema nigdje ni žive duše — pa ni na obali.

»Što je samo sakrio u onoj platnenoj vrećici?« pitala se dalje. »U njoj mora da je o n o, čime je odlučio izvesti svoj naum. No što bi to moglo biti?« Zavežljaj je okrugao i ovelik, a glomazan kao kablić za mlijeko. Kad je vreću bacio na dno ukrcavajući se, nije se čuo nikakav zvek. Mora dakle da nije teško.

»Najbolje će biti«, pomisli ona u sebi — »da dočekam, bilo što mu drago, i da iskoristim vrijeme u pomirenju s Bogom«.

No Bog je njoj već odavno poslao mir. Ona i ne zna, što bi od njega molila. Nikako joj ne bi priličilo da ga zamoli, neka odvrati nesreću od nje. Trebala bi samo zavikati u pomoć, kad se približi kakva splav. Pa tako se počela moliti za djecu. Najprije za jedno, a onda za drugo, pa opet iz početka.

Ni sama ne bi umjela reći, kako je to dugo potrajalo. No sunce se već visoko bilo uspelo, kad je čula s krme njegov glas: »Donesi mi da jedem; gladan sam«.

Srce joj se najedanput popne u grkljan. »S a d a će doći«, pomisli. No kad mu je ponijela pržene ribe, suhe kobasice i maslaca s kruhom, nije ništa drhtala, nego opet pomislila: »Ne, ne, o v a k o ne će doći; izmislit će kakav drugi način«.

A kad ju je zapitao: »Zar ti ne ćeš jesti?« odjedared ju zaokupi misao: »U o p ć e ne će doći. Samo je turobna moja ćud to sebi uobrazila«.

No trebala ga je samo pogledati, kako pognut sjedi, zagledavši se u daljinu ili u vodu, samo u nju ne — pa joj je opet sijevnula misao: »I p a k će doći«.

I odjedanput skupi svu svoju snagu i zapita: »A što si to ponesao u platnenoj vreći?«

On zirne prama njoj i odgovori: »Velike svoje čizme«. No ona dobro zna, da to ne može biti istina, jer su petice na čizmama bile željezom potkovane, pa bi se čulo, kad ih je bacio u čamac.

Nato ona skupi jelo i povrati se na pramac.

Sunce je već jako pripeklo, pa je ona morala peču spustiti duboko nad oči.

Već su odavno bili prošli tužna tresetišta, crni rub Ibenhorsta takodjer je bio već utonuo, a iza nasipa širila se već plodna nizina, gdje se za jutro zemlje plaća po tisuću maraka, a seljaci piju crno vino.

Dolazi klokenska skela, iza koje leži Kaulemen, veliko i bogato trgovište, u kojemu najbolju gostionicu pohadjaju samo školovani ljudi. »Kad moj Vilus postane župnikom, i on će pohadjati gostionicu. No Vilus ne će nikad postati župnikom. Zar će ga možda Busa poslati na visoku školu?«

Za jedan sat prispjet će do mjesta, na kojemu se Gilga razdvaja. Ona već vidi bjelasanje riječne vode u zelenilu na desnoj strani, ali ništa ne pita.

Ali se Anzasu odjedared povrati govor, pa reče: »Da znaš, Indra, odavde se rijeka više ne zove Ruska, nego Njemen«.

Ona zahvali na pouki, a onda opet nastane šutnja. Šutjelo se sve dotle, dok Anzas odjedanput nije digao ruku i obradovan pokazao pred sebe.

Ona se okrene i zapita: »Što je?«

»Što bi moglo biti?« reče on. »Tilžit, dakako«.

Ona ne gleda u Tilžit, nego samo u njega. Sasvim mu se razblažilo lice, jer će domala biti u Tilžitu.

»N e će doći ono«, pomisli ona u sebi. »Čovjek, koji nosi u sebi tako strašnu namjeru, ne može se ovako radovati«.

Onda se on upravo rasrdi, što ona nije bila ni najmanje radoznala.

»Ondje eno grade veliki most za željeznicu«, reče on — »a odostrag eno i Napoleonova tornja; ali ti se i ne okrećeš«.

Ona se ispriča i stane slušati njegova objašnjenja. I tako se primakoše gradu.

Doista nije još nikada vidjela onako ogromnih stupova, koji su rasli iz vode, a visoko na njima skele od gvoždja, koje vise u zraku kao držalo od mreže kod ribarenja.

»Sve je bila besmislica«, mislila je u sebi. »N e će doći do onoga«.

Onda dodju stovarišta za drva, ogromna kao Ankerova u Rusu, pa dimnjak za dimnjakom, a napokon sâm grad. S kućama, još višima nego što su magazini u Memelu. Poznat joj je Memel. Onamo je naime prije gdjekad odlazila na tržište i da vidi jezero.

Napoleonov toranj zamišljala je većim. Bilo je doista osam krugalja, a zidovi su na njima bili sazidani, kao da drugačije i ne može biti.

Anzas spusti jedra i okrene čamac prama kamenoj obali. Gdje je pristao, bilo je već privezano nekoliko ribarskih čamaca, i on se pozdravio s njihovim vlasnicima. Sve ljudi iz Tava i Insa, koji su jutros prodali svoju lovinu.

»Zar i vi Vilviščani već dolazite ovamo«, reče jedan sa zavišću — »da nam pokvarite cijene?«

Anzas, koji je baš obuvao laštene cipele, nije mu ni odgovarao. Nije se, od ponosa, nikad upuštao u ovakove razgovore.

Indra razastre bijeli stolnjak na prednjem sjedištu i razloži jela po njemu. Osim pržene ribe i suhe kobasice, ponijela je i obarenih jaja i jednog usoljenog lososa. A kako od četiri sata ujutro nije ništa jela, opazi sada, da joj je od glada već odavno bilo mučno.

Sjedoše dakle na rub čamca, jedno prema drugome, i uzeše objedovati. Anzas je imao i previše novaca, da bi mogao zaći u kakvu otmenu gostionicu i naručiti najfinijih jela, ali to nije bio ribarski običaj.

Ona više nije ni mislila na ono strašno, ali joj je srce u prsima od dugog strahovanja bilo oteštalo kao kamen.

Sada opet Anzas nije mogao mnogo jesti, jer nije mogao dočekati, da joj u gradu sve pokaže. Zato ustane i rekne: »A sad na noge!« No još se jedanput povrati u čamac, da uzme lokot i zaključa bravu na lancu, da mu čamac dotle ne bi umaknuo.

Ali mu pri tome noga slučajno stupi ispod okrugle vreće, koja je ležala pod sjedištem na krmi. Vreća, kao sama od sebe, skoči — tako je bila lagana! — a onda opet padne. Indra razabra, kako se on toga prestrašio i zirnuo ispod oka na nju, nije li možda i ona opazila. A kamen u njenim prsima opet otešta.

No kad su se penjali uz obalu i on joj sve objašnjavao, pomisli ona opet: »Ne može biti; mora da je nešto drugo«.

Onda zaokrenu u Njemačku ulicu, koja je široka kao kakova rijeka, a s jedne i druge strane dižu se zgrade kao dvorovi. U tim dvorovima može se kupiti, što ti srce zaželi, a sve je ljepše i krasnije nego u Memelu.

Anzas reče: »No ovo je ovdje ipak najljepše«, i pokaza na napis: »Dekominova slastičarna«.

Pa kako hladan objed čovjeka nikad ne može pravo da zasiti, odluče odmah ući i prazna mjesta u želucu ispuniti.

A kad su ušli — Bože svemogući, što je Indra ugledala! U dugoj i uskoj sobi, u kojoj je bilo lijepo hladno i napola mračno, stajao je nedaleko od zida jedan stol, koji se širio od jednog kraja do drugog i bio sav pokriven kolačima, tortama i kojekakovim drugim slatkišima.

»Eh, sad ćemo se počastiti«, rekne Anzas i protegne se.

No ona se još nije pravo usudjivala, pa joj on mora metati komad po komad na tanjur. Naručio je i lijepog likera od ružica. Bio je sladak kao med i lijepio se za prste, da su ih morali svaki čas oblizivati.

»Ne bih li smjela ponijeti i djeci?« zapita ona.

»Dakako, razumije se samo od sebe«, reče on i nasmije se.

Nju odjedared nešto ubode u srcu, kao da djecu ne će nikada više ni vidjeti. Prestrašena pogleda u njega — i vidi čuda! njegovo se lice takodjer promijenilo. Usta mu se bila otvorila, obrazi upali, a oči zirnule pokraj nje.

»I p a k će doći«, pomisli ona, odloži žlicu i ne dotače se više ničega. Samo je mrvice, koje su bile razasute oko tanjura, pobrisala vrškom prstiju i pri tome mislila — — da, što je mislila? Ništa nije mislila. I on je sjedio, kao mokrom krpom udaren, i nije govorio ni riječi.

Dakle će i p a k doći!

A kad je on ustao i rekao: »Hajde, neka ti spreme za djecu« — ona nije mogla. »Odnesi im t i«, reče ona, a on pristupi stolu i stane birati. Ali nije ni sâm znao, što bira, jer su mu se oči neprestano otimale za njom, kao da je htio nešto kazati, a nije se usudjivao.

A kad su se opet našli na ulici, koja je od sunca bila užarena kao krušna peć, on se trgne i počne iznova objašnjavati. Ovo je to, a ono ovo. Ali je ona jedva i slušala. Opet ju je sasvim preuzeo novi strah, koji je dolazio i opet se odbijao kao val na Kurskoj zatoki.

Zastali su pred jednom trgovinom platnene i suknene robe, kojoj su u izlozima bile poredjane i dječje stvari. »Udjimo unutra«, reče ona. »Mogao bi djeci ponijeti kakovu uspomenu«.

»Uspomenu? Na koga?« zapita on i zagrcne se.

On opet pocrveni, otkrene glavu i ništa više ne reče.

Doći će dakle sasvim pouzdano.

Ona potraži za Endrika jednu voštanu pregačicu sa crvenim rubovima, da se dečko ne zamaže, kad se stane igrati u pijesku; za Elsku plavu kapicu za sunce, a za maloga Vilusa — što bi i moglo biti zgodnije? — podbradač, da se jelom ne zaprlja. »Možda će od toga s vremenom postati župnički košuljac«, pomisli ona u sebi i zatomi suze.

Mladić, koji je stvari razastirao, reče obraćen prema Anzasu: »Možda biste htjeli što izabrati i za gospodju suprugu?«

On se zbuni, ali mu je i laskalo, što Indru nazivlju »gospodjom suprugom«, što se za žene litavskih ribara svakako ne kazuje odviše često.

A mladić nastavi: »Možda bih vam smio obratiti pažnju i na prave marame za glavu, jer — ako smijem biti toliko slobodan — marama, koju u ovaj čas gospodja supruga nosi na glavi, nešto je proznojena«.

Indra se prestraši i potraži u dućanu zrcalo, jer dosad nije imala srca da se igdje pogleda. A mladić stane brzo razastirati tkiva. Lijepa su kao od paučine izatkana, a šare su na njima kao na najljepšim zastorima od mula.

Anzas izabra najskuplju — nije se ni usudjivao reći njoj, kako je skupa — a mladi čovjek odvede Indru pred jedan zid, koji je ozgor do dolje bio jedno zrcalo. Kad je zavezala maramu pod bradom, tako da je uši sakrila, a oči zasjenila, nije mladić znao što bi rekao od silnog zanosa.

»Ah, kako je gospodja supruga lijepa!« kliknuo je nekoliko puta. »Ovo zrcalo doista nije još nikada vidjelo ništa ljepše!«

A ona razabra, gotovo prestrašena, kako se Anzas raduje.

Kad su izlazili iz dućana, okrene se on još jedanput i zapita mladića, nije li mu možda poznato, kako je sa vlakovima.

»Želite li znati, kada dolaze ili kada odilaze?« zapita mladić.

Anzas odgovori, da mu je to svejedno.

Mladić se nasmiješi i reče, da nekoliko časova poslije četiri sata dolazi jedan, a oko šest odlazi drugi. Može dakle da bira po volji.

Anzas mu lijepo zahvali i reče ženi, kad su se našli napolju: »Bolje će biti, ako odaberemo odlazak vlaka, jer se onda bar vidi, kako se gubi u daljini«.

No do šest sati imaju još mnogo vremena. Što će dotle?

Indri je svejedno. Samo je pomislila. »Ako ipak ima da dodje, zašto je onda toliko novaca potrošio na mene?«

I u srce joj se opet uvuče tračak nade.

Anzas zastane pred jednim zidom, na kojemu je bila prilijepljena ova objava:

JAKOBSRUH

danas u četiri sata

VELIKI VOJNIČKI KONCERAT

izvodi

litavska dragunska pukovnija princa Albrechta.

A ispod toga bilo je spomenuto sve, što će svirati.

Kamen u Indrinim grudima sasvim je postao lagan; jedva se i osjećao. No u njoj se zarodi sumnja, da li na ovakovu zabavu — koja je očito bila odredjena za Nijemce — smiju poći i Litavci, pa još u narodnom svome ruhu.

No Anzas ju ismije. Tko plati ulaznicu, smije unutra, govorio on »wokiszkai« ili »lietuwiszkai«.

Indra još uvijek sumnja, a stidljivost njezinu donekle ublaži misao, da je ipak litavska dragunska pukovnija, kojoj pripadaju ovi glazbenici.

Sjednu dakle u jedna kola i izvezu se u Jakobsruh, izletište, za koje i sami znate, da mu u ljepoti nema para na čitavom božjem svijetu. Onako vi-

soko i sjenovito drveće Indra nije još nikada vidjela, ni u Heydekrugu, ni u Memelu. Na Zatoki, gdje rastu samo niske vrbe i tanke jalše, pogotovo ne može nitko ni zamisliti ovakovu crkvu od lišća.

No unatoč njenoj velikoj radosti ipak se malko pribojava stranoga mjesta, jer svuda za stolovima, koji su postavljeni crvenim stolnjacima, sjede gradski ljudi, a kako Anzas ide pred njom svi istežu vratove i gledaju preko njih. Da čovjek u zemlju propadne od sramote.

No Anzas se na to i ne osvrće. Za čas nadje jedan prazan stol, otare sa stolicâ prašinu džepnim rupcem i naloži nekom finom njemačkom gospodinu, da njemu i njoj donese kave s kolačima. Upravo onako, kako su radili i drugi.

Anzas je doista smion čovjek. Uz njega se mogla osjećati sigurna, a sva njezina bojazan bila je besmislica.

Nedaleko od njih bila je podignuta kao neka sjenica s tankim željeznim prutićima unaokolo i okruglim krovićem. Ondje se skupljaju vojnici u svijetloplavim haljecima. O Bože, toliki i tako čisti momci! Inače kod njih na selu obično sviraju po tri-četiri zamazane skitnice.

Najprije dolazi komad, koji se zove »Rosenwalzer«. Tako je bar napisano na komadiću papira, što ga je Anzas kupio od blagajnika. Kako se to samo sviralo! Kao da čovjek na krilima leti ravno u nebo. Odmah ispred glazbeničke sjenice obujmila su se dva djetešceta i vrtila se plešući. Čovjek bi najradije s njima skupa zaplesao.

A ona se još prije jednoga sata patila samrtnim strahom!

Kad se komad dovršio, udariše svi u tapšanje, pa je i Indra zatapšala.

Unaokolo sve se utišalo i samo se čulo zveckanje kavenih poslužavnika.

Anzas samo sjedi i ne miče se. Kad ga je nešto htjela zapitati — sad je naime bila već sasvim dobra

s njim — dade joj znak da prisluhne, što se govori za lijevim stolom.

Neki gospodin i gospodja govorili su o njoj.

»Kad je Litavka lijepa, onda je mnogo ljepša od naših njemačkih žena«, reče gospodja.

A gospodin doda: »U svojoj blijedoj milovidnosti izgleda kao Madona od — —«.

Rekao je neko ime, kojega ona nije razumijevala. Nije znala ni što znači »Madona«. Radije nego ne znam što zapitala bi Anzasa, ali se stidjela.

U tom trenutku uhvati jedan Anzasov pogled, kojim je gledao prama njoj, pa je sada bila tvrdo uvjerena o onom, što je već u onom dućanu naslućivala: — on se ponosio njom, pa se sada nije više trebala ničega bojati.

U tome se dovršila glazbena stanka i počeo novi komad. Ime mu je bilo »Zar und Zimmermann«. Car je bio ruski car. Lako se dalo shvatiti, da se o n j e m u skladaju pjesme, no zašto je drvodjelja uzvišen do tolike časti, to je ostalo zagonetno. Čovjek, koji uvijek nosi zamazane hlače i mjeri samo balvane!

Onda je došao na red treći komad, koji nije bio ni po čemu lijep i koji je samo umarao. Izmislio ga je neki Beethoven.

No onda je došlo nešto osobito! Ni u snu ne bi čovjek pomislio, da na svijetu ima i tako lijepih stvari. Zvalo se: »Die Post im Walde«. Jedan je trubljač čas prije otišao i iz daljine sasvim tiho i čeznutljivo svirao melodiju, dok su ga drugi isto tako tiho pratili. Čovjek se upravo rastapa, slušajući to! Pa budući da stranci oko nje — Nijemci — nisu smjeli vidjeti, kako je njoj pri duši, skoči ona sa stolice i projuri kroz gomilu, koja se bila skupila oko glazbe, i pokraj mnogih stolova, onamo, gdje je sasvim pusto i gdje iza drveća sakrivene stoje prazne klupe.

Ondje sjedne, makne novu maramu iz očiju, da se ne bi pokvasila, — i isplače, isplače sav pretrpljeni strah, koji joj se bio nakupio na srcu...

Onda sjedne netko do nje i prihvati joj ruku. Ona dakako zna, da je to Anzas, ali su je suze sasvim zaslijepile. Prisloni glavu na njegovo rame i jecajući reče: »Anzo moj, Anzo... molim te, molim... ne učini mi ništa«.

Dobro ona zna, da joj on ne će više ništa učiniti na žao, ali ne može, pa ne može da ga neprestano ne moli.

On drhće po čitavom tijelu, čvrsto drži njezinu ruku i bez prestanka ponavlja: »Kakve to besmislice govoriš... kakve besmislice?«

Ona reče: »Još nije sasvim dobro. Dok sâm ne priznaš, nije dobro«.

A on reče: »Nemam ništa da priznajem«.

Ona pomiluje njegov rukav i reče: »Već ćeš mi priznati. Ja znam, da ćeš mi priznati«.

On ostane na tome, da nema ništa priznati, a ona se i time zadovolji. Samo kad pomisli, da Busa u selu sjedi i vreba, prodje joj kao hladan mlaz preko ledjâ.

Isprekrštenih ruku vratiše se stolu ne obazirući se ni najmanje na ljude, koji ih se ne mogu siti nagledati.

I pošto je svuda unaokolo nestalo kavenih poslužavnika, a mjesto njih došli na stolove pivski vrčevi, naruči i Anzas nešto od finoga gospodina — ali nije naručio pivo, nego jednu bocu slatkoga muškata, kakvoga rado piju Litavci.

Oboje piju i gledaju se, dok se Indra ne osmjeli i zapita: »Anzo dragi, što to znači — Madona?«

»Tako se naziva katolička Bogorodica«, odgovori on.

Ona skupi usnice i reče gotovo prezirno: »No, ako nije ništa drugo!« Zlobnici su nju naime, kad su je htjeli ljutiti, još kao djevojku tako nazivali, a ona je oduvijek bila pobožna Litavka.

Pili su i pili, dok Indra nije osjetila, da su joj jagodice porumenjele i da od radosti ne zna, što bi počela.

Tu sada odjedanput padne Anzasu na pamet: »Bože sveti — a željeznica? Tek što nije izbilo šest!«

Dozove finoga gospodina i isplati mu dva srebrna talira. Onda se još raspita, koji je najbliži put do stanice. No kako su htjeli da pojure, opaze, da im hod nije sasvim ravan — —

Ljudi su se smijali za njihovim ledjima, a ona gospodja od susjednoga stola reče sa žaljenjem: »Ovi se Litavci baš uvijek moraju napiti!«

Da je znala, što se ovdje slavi, zacijelo ne bi tako govorila.

Ulica do stanice teče po prilici uzduž pruge. Oni su trčali, smijali se i trčali.

Onda se odjedared odnekale začuje: »Puf, puf, puf«.

Bože sveti — kakva se to neman približuje! I ravno prama njima.

Indra se uhvati za Anzasov rukav i zapita: »Je li to?«

Jest, to je.

Kako samo može biti tolike grdobe na svijetu? »Pukis« s vatrenim repom, i druga aždaja, »Atvars«, nisu ništa prama ovome. Indra zavrišti, zatvori oči rukama, ne znajući, da li da se i dalje smije ili da još jedanput zaplače. No kako ju je Anzas štitio, odluči se na smijanje, pa podigne pregaču na lice i stane oponašati: »Puf, puf«. Upravo onako djetinski, kako bi radila mala Elska, da je vidjela ovu aždaju, kojom se ljudi voze.

»Kuda se voze?« zapita ona, kad su i posljednja kola prošla ispred nje.

Anzas ju pouči: »Najprije u Insterburg, pa i Königsberg, pa ravno dalje sve do Berlina«.

»A ne bismo li se i mi mogli povesti u Berlin?« zamoli ona.

*

»Kad sve bude uredjeno«, reče on — »onda ćemo se odvesti u Berlin i vidjeti cara«. I odjedared se uozbilji, kao da je učinio neku prisegu.

Ah, Bože, kako je život krasan!

A život će biti svaki dan krasniji.

Kad su, vraćajući se u grad, dospjeli do »Angera«, do onog velikog tržišta, na kojemu se prodaju volovi i konji, začuju iz jednoga grma veselu svirku orguljicâ, a kroz granje razaberu neki grimizni sjaj i zlatne trepetljike.

Baš bih volio vidjeti toga Litavca, koji bi prošao pokraj vrtuljka, a da ne zastane i ne pogleda, kakvo je to čudo.

Sunce je doduše već bilo zašlo za kuće, a sutra ujutro Anzas bi svakako, da sâm nahrani i napoji krave, no što bi moglo naškoditi, da se još malko zadrži, kad će i tako imati još četrnaest sati da krstari i jedri?

Pa kad su ugledali okrugli i baršunom prevučeni vrtuljak, koji kao da je svojim sjajnim stolicama i sjedalima u saonicama samo još njih čekao, pokaže Anzas, gotovo prestrašen, na platneni krov, kojemu se na vršku vijala zastavica.

Ona nije shvatila, što bi imala tamo gledati.

On uporedi zastavicu s vjetrnicima na okolnim krovovima. Doista! Vjetar je okrenuo s južne strane. Za sedam sati mogao bi čamac prispjeti kući.

Na konje dakle! Indra se doduše malo skanjivala u početku — zar bi tako što priličilo materi, koja ima troje djece? No u Tilžitu je i tako nitko ne poznaje. Na konje dakle, jer bi drugačije moglo još i bez njih krenuti.

Prvi put svrše vožnju jašući, a onda sjedeći u saonicama, pa se još jedanput i još jedanput sjedeći provezu, jer ju je na konju bila odmah spopala vrtoglavica. Sav svijet je postao za nju već odavno okrugla ploča, a nebo se iza nje okretalo kao ognjeno kolo. No oni su se još uvijek vozili i pjevali:

»Tilžite, Tilžite — kako si krasan!
Volim te danas, kô nekad.
Na nebu sunce bilo bi mrlja,
Da ne obasjaš ga katkad«.

A djeca, koja su stajala unaokolo i koja su se već triput besplatno vozila, pjevaju skupa s njima, premda ne znaju ni arije ni teksta litavskog.

No napokon se Indri smuči. M o r a sići dolje, htjela ne htjela. Sada stoje smijući se i smućeni medju djecom, koja kliču primajući od njih mrvice slatkih kolača, koji su bili sasvim zdrobljeni, jer su oni u zaboravnosti — sjedili na njima.

Da, da, život može biti neiskazano krasan, kad se ljudi ljube i povrh toga još voze na vrtuljku!

Onda se oproste od djece i od dječjih čuvarica, koje ih još donekle ispraćaju. Vele, da im žele pokazati put, ali zapravo idu s njima samo zbog toga, da dobiju još malo kolača. A i dobili bi, da su izdržali do Dekominove slastičarne. No ovaj dućan, kako znamo, leži sasvim na drugom kraju grada.

Kod Dekomina dadu naši izletnici još jedanput složiti lijep zavežljaj, ali sada bira sama Indra. Anzas dotle naručuje još dvije čašice ružičnoga likera, koji se lijepi za prste, a za svaki slučaj uzima na put i čitavu bocu.

Kad su sišli do svojega čamca, sunce je već odavna bilo zašlo. No to ništa ne smeta, jer južnjak još uvijek piri, a mjesec se već spremio, da im svijetli za čitavoga puta.

U ovakovim je prilikama vožnja dječja igra.

Anzas izbaci ispolcem vodu iz čamca, da daske budu lijepo suhe, ako bi Indra možda zaželjela prileći. No ona ne će. Sjela je na staro svoje mjesto na pramcu, da može gledati Anzasa i tiho mu se radovati.

I zajedriše.

Obale su se sve više gubile u pomrčini, a velika tišina razastrla je krajinom. Indri se neprestano vraćala misao, koliki joj je strah ispunjavao srce, kad se prije osam sati vozila istim putem, a kako sada lako može da diše.

Najradije bi izmolila molitvu zahvalnicu, ali ne će da se moli sama, jer je sada on opet njezin... a molitva treba i njemu.

No on sada ima mnogo posla s jedrima i krmilom, jer prolazi izmedju stupova mostovnih i izmedju mnogih čamaca, koji su s obje strane usidreni.

Gdjekada joj on prijazno kimne glavom. To je sve.

Malo kasnije stane se rijeka širiti, a mjesec počne svijetliti. Sitni valovi zapljuskuju sasvim srebrni prema njima i odbijaju se polijetajući kao bijele ptičice.

Ona može da sasvim dobro razaznaje Anzasa, no on ne može nju, jer je mjesec iza nje. Zato on odjedared zapita: »Zašto sjediš tako daleko od mene?«

»Sjedim, gdje sam sjedila, kad smo se onamo vozili«, odgovori ona.

»Vožnja onamo razlikuje se od vožnje kući, kao dan i noć«, reče on.

Ona pomisli u sebi: »Samo što je sada dan, a onda je bila noć«.

»Zato dodji ovamo, i sjedni pokraj mene«, reče on.

Ah, kako je rado to učinila!

No kad mu se približila, padne joj pogled na platnenu vrećicu, koja leži medju njegovim stopalima, a koju ona dosad nije opazila.

Čim ju je ugledala, odmah joj se zavrti u glavi. Klone na srednju klupu i nasloni se na jarbol.

»Zašto ne dodješ?« zapita on skoro osorno.

Nije znala, što bi učinila. Da li da ga pita ili da mûkom preko toga predje? No jedno je znala: nikako ne može sjesti onamo, gdje leži vreća, o kojoj on izmišlja kojekakve laži. Bilo bi joj, kao da stupa nogom na zmijsko gnijezdo.

Zato joj sijevne misao, da zatraži objašnjenje za ono, što je prošlo. I to smjesta. Jer kasnije možda nikad ne će doći do toga.

Skupi dakle svu svoju snagu.

»Dragi Anzo, zašto mi ne kažeš, što si ponio u toj vrećici?«

On se trgne, kao da ga je u nogu upekla zmija iz gnijezda, ali ne odgovori ništa, a glavu odvrati na stranu. Mogla je opaziti, kako drhće.

Onda ona ustane i metne ruku na njegovo rame, ali je dobro pazila, da se ne bi približila vrećici.

»Anzo moj«, reče — »sada je i tako opet sve dobro, ali se uspomena na zlo ne će izgubiti, dok sve ne priznaš«.

On ni usta ne otvori, no ona osjeća, da njega prožima zima do kostiju.

»A onda, Anzo moj«, nastavi ona — »ne može ostati ovako već poradi dragoga Boga. Čas prije htjela sam se moliti, ali su mi riječi zastajale u grlu. Zato priznaj odmah, pa ćemo se skupa moliti«.

Onda on padne na koljena pred njom, obujmi rukama njezina koljena i prizna sve.

»Jadni moj Anzo«, reče ona, kad je svršio i pogladi ga po glavi. »Morat ćemo se i z d n a d u š e moliti, da nam dobri Bog oprosti«.

I ona klekne do njega, sklopi svoje ruke skupa s njegovima i stanu tako dugo moliti. Samo kadikad mora on popraviti krmilo, a ona ga onda počeka, dok svrši.

Napokon ona blagoslovi njega, a on nju, našto ustanu izmireni pred Bogom.

Samo je zaboravio reći, što se krije u vrećici.

Ona pokaže prstom na vreću i hoće da zna.

On okrene glavu na drugu stranu. Jako se stidi.

Onda ona reče: »Pa dobro, onda ću sama razriješiti vreću«. On ju nije zadržavao.

A kad je otvorila vreću, što je bilo u njoj? Dvije plutače, koje su bile svezane užetom. Ništa drugo.

Ona se nasmija i reče: »Zar je to sva čarolija?«

No on se još uvijek stidio.

Onda njoj pomalo stane svanjivati pred očima, da je on — kad se prevrne čamac — s tim plutačama htio otplivati, kako rade školska djeca, kad se praćakaju u dubokoj vodi.

»Eto, tako sam duboko pao!« reče on i stane se šakama udarati u prsa.

No ona se nasmiješi i reče: »Idi, Anzo, s Bogom; čovjek ne smije sebe p r e v i š e ružiti, jer onda se ponizuje više, nego što je potrebno«.

I tako nesamo da mu je oprostila, nego mu i dušu opet pridigla — —

Kad je sjela do njega — jer je on htio, da mu se sada sasvim prikuči — opazi, da je svojim tijelom spriječila kretanje krmila, zato razastre pod njegovim nogama bijeli putni rubac, koji je bila spremila pod prednjim sjedalom, te legne na nj, ali tako da joj je glava počivala na njegovim koljenima. I sada su bili razdragani upravo onako, kako su bili u Ibenhorstu, dok je ona još nosila Elsku.

I tako zajedriše dalje, ne znajući od velike sreće, što bi govorili.

S obale dopirao je do njih miris pokošene trave, da se jasno mogla razaznavati majčina dušica od melise, i divlji majuran od mačice — i sve, što zadaje jakim mirisom... Obala odmiče pokraj njih kao zeleno-plavičasta vrpca svilena. Samo na onim mjestima, gdje se je zemlja bila spuzila niz obronak, svjetlucalo je kao kakva snježna gora. Nad vodom se dizala laka magla, tako da se neprestano moralo malo paziti.

Osim ribicâ-skakavicâ, koje iskaču iz vode, hvatajući mušice, nije se ništa čulo. Samo su noćne ptice bile još uvijek budne. Ako naidje kakova šumica ili vrt, oglasi se i slavuj pjevajući: »Jurgut-jurgut-jurgut—važok-važok«... Po koja prepelica zapućpuriče svoju ljubavnu molitvu: »Garbink Djeva«. Još se i po koji vivak začuje, premda bi morao već odavno spavati.

A onda odjedared zabruji glazba. To su »dzimki«, koji po noći privezuju svoje splavi o balvane, zabodene u glib. Bog sveti zna, kad ti ljudi spavaju! Danju veslaju i pjevaju, a i po noći još uvijek pjevaju. Pripale oganj, a onda polijegaju oko njega. Jedan svira u harmoniku, a drugi pjevaju.

Za čas zamnije lijepa pjesmica »Moja kćerka Simonena«, koju poznaje svatko u Pruskoj i preko u Rusiji. Da, da, Simonena! Došla je k nekom momku, a ni sama nije znala, kako. Tako bi mnogi znali. No momak je s vremenom postao hetman, bar je tako Simonena sanjala.

»Vilus svakako treba da postane župnikom«, umiljava se Indra pogledavajući gore prama Anzasu.

»Pa će Vilus i postati župnikom«, odgovara on svečano, našto se Indri razblaži srce. Jer što se u ovakovom času obeća, to se od samoga sebe i izvrši.

Tako se provezu pored splavi, dok ne naidju na drugu. Na ovoj jedan svira čak na violini. A drugi pjevaju:

»Pod javorom izvir-voda,
Oko vòdê kolo vȍdê
Djeca sunca i mjeseca
S djecom sunca i mjeseca«.

Anzas i Indra takodjer pjevaju. Dzimki prepoznaju ženski glas i dovikuju im »Labs vakars!« Da im zahvali, što su njemu i njegovoj ženi zaželjeli laku noć, hoće Anzas da im ugodi, pa ne žali truda, da skine jedra i da pristane uz njihovu splav.

Svi pridju k njima — petoro ih je — pa pridje i Jevrejin, čija je splav.

Anzas natoči svakom čašu ružičnoga likera, a oni svi listom izjavljuju, da takovo nešto dobro nisu još nikada pili.

Onda još jedanput svi skupa otpjevaju pjesmu o djeci sunca i mjeseca, o prstenu, koji pada u jezero i o dvama labudovima, koji su zamutili vodu.

Na oproštaju pruža Anzas svima ruku, a isto tako i Indra. A Jevrejin zaželi im »još sto godinica!«

Da je zaželio samo još sto sati, Anzas bi se i s tim zadovoljio, jer bi mu dobro došlo.

Kad je već izvukao bocu s ružičnim likerom, bilo bi ludo, da je opet začepljuje. Njih dvoje dakle pomalo je i dalje pijuckalo, postajući sve sretniji.

Provezli su se još kraj nekoliko splavi i pjevali sa splavarima, štogod su znali, ali pristajali nisu više ni uz koje. Bila bi vječna šteta likera.

Kadikad hoće i san da im zaklopi oči, no oni se junački odupiru. Jer drugačije — tko zna, na kakovoj bi se pličini nasukali!

Jedno jedino smije Anzas da učini: — da naime s klupe klizne na daske. Tako bar može Indru obujmiti lijevom rukom, dok bi i dalje desnom držao krmilo.

A Indra položila glavu na njegove grudi i sva blažena mislila: »I Endrik... i Elska... i Vilus... sada smo opet svi petoro jedno«.

I odjedanput — nisu ni sami znali, kako — eto ti varošice Rusa. Prepoznali su je po velikom dimnjaku, koji ih je kao kažiprstom opominjao: »Pazite!«

Dzimki, koji su ondje ostavili svoje splavi, doista su polijegali. Ni oganj im više ne gori. No makar oni koliko ležali, nije ih to ni najmanje smetalo. O varošici Rusu ima lijepa pjesmica:

»Dva mlada ribara,
Dva krasna bećara
Iz Rusa podjoše,
Zatoki dodjoše«.

To su pjevali iz svega glasa. Anzas i Indra takodjer zapjevaše s njima, a da pokvase osušena grla, htjedoše još jednim gutljajem da se okrijepe, no vidi vraga — boca je prazna.

Uzeše se smijati, a Anzas se sav raznježi.

»Ah, dragi Anzo«, zamoli ga Indra utišavajući ga — »vidiš, još malo, pa ćemo zaokrenuti prama zapadu u mirnu vodu... a dotle budi dobar i ustrpi se!«

Dok ju je još slušao, približio se zaokret. On povuče uže od jedra i upravi čamac nalijevo. Teško je išlo, ali je još uvijek išlo.

Do Windenburga teče rijeka podrug milje ravno, kako samo željeznička pruga znade teći. Jedva da malo treba zavrnuti kod utoka Mole.

Dakako, kod Windenburga, gdje je najopasnije, jer ondje južni vjetar sa strane dobacuje jake valove iz Kurske zatoke — tamo mora krmilar dvostruko napeti sve sile... no donde treba još dugo, dugo — — ah, kako dugo!

»Indra, ako si mi doista oprostila, onda valja da mi i dokažeš«.

»Anzo... ovdje treba da najviše paziš«.

»Ah, što da pažim!«

Kad čovjek tako prolazi slijep i opčinjen pokraj najbolje i najljepše kćerke sunca i mjeseca, pa nije otvorio oči — na što onda uopće još da pazi?

»Indra m o j a!«

»Anzo m o j!« — — —

I već leže jedno do drugoga u tihom blaženstvu, a čamac odmiče dalje, kao da je krmilo prihvatila u ruke sama vila.

»Anzo, Anziću — nemoj zaspati!«

»Kako bih zaspao« — —

»Anziću — tko od nas prvi zaspi, valja da ga drugi probudi«.

»Dakako... toga... valja... drugi... da probudi«...

»Anziću, probudi se!«

»Budan sam. Jesi li i ti budna?«

I tako oboje zaspaše — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ana Dočis nije mogla mirovati u svom krevetu. Probudi dakle svojega muža i reče: »Dočis, probudi se, da se izvezemo u Zatoku«.

»A zašto da se izvozimo u Zatoku?« pita Dočis odgoneći san iz očiju. »U lov na ribu odlazim tek sutra«.

»Indra je tako čudno govorila«, opet će Dočena — »pa će biti najbolje da se izvezemo pred njih«.

On duboko uzdahne, obuče se i razapne jedra.

Dok su se izvezli, već je počelo svitati, a jutarnja je magla bila tako gusta, da nisi mogao vidjeti prsta pred nosom.

»Kamo da okrenem?« zapitat će Dočis.

»Prema Windenburgu«, pokaže Dočena rukom.

Južni vjetar stane im dobacivati kratke i tvrde valove, da su morali krstariti.

U tom se času Doćeni pričini kao da je nešto čula.

Neki glas kao da je stao zapomagati iz magle — ženski glas.

»Ravno onamo!« poviče Dočena. No on je morao krstariti.

I napokon se ipak približe — sasvim se približe.

Ugledaju Indru, kako leži na vodi i kako ju valovi ljuljaju.

Kako to, da se o n a nije utopila?

Na lijevoj i desnoj strani njene grudi iskaču dva pluta, koja su joj na ledjima privezana užetom.

Izvuku je u čamac, a ona još uvijek viče: »Spasite Anzasa! Spasite Anzasa!«

Dobro, dobro — no gdje ti je Anzas?

Ona ne zna ništa. Posljednji put, kad ju je podigla voda, osjećala je još njegove ruke, kako joj plutaču privezuju. A od toga časa ne zna više ništa.

Oni ga stadoše dozivati, tražiti i opet dozivati. Ali ga nisu mogli naći. Našli su samo prevrnuti čamac. Mogao se je držati toga čamca, ali mu je zacijelo otplovio, dok je privezivao Indri plutaču.

Pet sati tražili su, dok je Indra ležala na koljenima i molila Boga, da joj pošalje kakvo čudo.

No čudo nije došlo. Dva dana kasnije izbacila ga je voda na obalu.

Devet mjeseci iza Anzasove smrti rodila mu je Indra sina. Po njezinoj želji bilo mu je na svetom krstu dano ime Galas, što znači »Pomirenje«. No budući da ovo ime nije uobičajeno, ponajviše su ga zvali po ocu. I danas je već vidjen i ugledan čovjek.

Endrik vodi očevo imanje, kako treba da se vodi, Elska je pošla za nekog imućnog gospodara, a Vilus je uistinu postao župnikom. Njegovi župljani gledaju u njemu poslanika božjega, a i molitvari priklanjaju se njemu.

Indra je danas već stara žena, pa živi u domu najstarijeg svoga sina. Kad podje u crkvu, svi se seljaci klanjaju pred njom. Ona zna, da će se doskora u nebu združiti s Anzasom, jer je Gospod milòstiv grešnicima.

Pa neka bude i nama milostiv!

Miks Bumbulis.

I.

Grigas i Eva pošli su na Ivanjsku slavu, a na povratku još su se negdje u šikarju zadržali, kako već mladi ljudi imaju prava da se zadrže — a kad su se približili šumarovoj kući, onako kradom i stidljivo, bilo se već uvelike razdanilo.

Grigas je prvi opazio, da svjetiljka u gospodarovoj sobi još gori. I brzo kimne glavom na Evu, da se ušulja u kuću odostrag, prenavljajući se, kao da je već za poslom. Uze raditi u drvarnici, bacivši nekoliko velikih cjepanica bez pravoga razloga i s velikom bukom jednu preko druge.

Time je htio obratiti na sebe pažnju staroga šumara, a Evi olakšati tajni povratak.

Ali ga strogi gospodar nije dozivao, kako se on nadao.

»Zacijelo je zaspao na divanu«, pomisli u sebi umiren i pripali lulu.

No u taj čas opazi, kako ga sa zabata Eva dozivlje živahnim kretnjama rukû. On oprezno pridje k njoj i na veliko svoje čudo razabra, da je Eva zatekla prazan krevetac male Anike.

Anika je imala četiri godine, a bila je kćerka nekog dalekog nećaka, koju je starac uzeo pod svoje, kad joj se otac negdje u svijetu izgubio, a mati od žalosti umrla u sušici. Grigas smjesta pomisli, da je kakova vila otela dijete. Naime, i najgluplji čovjek zna, da se vîle bave otimanjem i izmjenjivanjem djece, makar bila već i krštena.

No Eva, koja se inače uvijek slagala s njim, bila je sada drugoga mišljenja. Zapaljena svjetiljka... tišina u kući... i još nešto, što je čas prije opazila, kad je prišla bliže: prozor je bio zatvoren, no jedno je okno bilo razmrskano.

Onda se Grigas osmjeli i počne se muvati tik pred osvijetljenom sobom.

Kad je zirnuo unutra — imao je šta gledati! Stari bradonja ležao je na podu sav u krvi, a na ispruženoj ruci spavalo mu je dijete.

Plakanje i jadikovanje ne bude mrtvaca. A i odmah su znali, tko je ovo zločinstvo učinio: »Miks Bumbulis«, rekoše gotovo u jedan glas.

Prije dva dana naime zatekao je stari šumar Miksa Bumbulisa, kako je kradom nosio ubijenu srnu i pri tome molio »Teve muso«. Očenaš, kako je poznato, uvijek pomaže, da čovjeka ne uhvate. Ali ovajput nije Miksu pomogao. Morao je predati i pušku, a starac ga nije odmah poveo sa sobom zbog toga, što je dobro znao, da će ga uhvaćeni zvjerokradica oboriti, makar starac imao i pušku sa sobom.

Grigas je morao, hoćeš ne ćeš, vjerovati. Miks Bumbulis nije poznavao šale. Našao se svagdje, gdje se noću kradom preko granice prenosila roba, gdje se kirijašima isprezali konji i gdje se Jevrejima rakija izlijevala na ulicu. Pa tek u kradji divljači!

A mogao je postati čovjek, da mu nema para. Gazdinske kćeri nadaleko i naširoko otimale su se za njim. Pa i jedna udovica! Još kakova! Sa sto i dvadeset jutara zemlje. — Bila je već dvaput poslala k njemu provodadžiju.

A kako se on ponio? Eto i sami vidite!

Grigas i Eva dignu djevojčicu s ukočene ruke, a ona se nije budila ni kad su joj skidali okrvavljenu i uplakanu košuljicu.

Sada je ležala na crvenim jastucima i smiješila se kao angjelak.

Onda njih dvoje htjedoše da se dadu na posao: da operu mrtvo tijelo i polože na stol. No Grigasu

pade još za vremena na pamet, da svakoga, koji umre neprirodnom smrću, valja ostaviti onako, kako je zatečen, dok ne dodju gospoda od suda. Pa tako je i bilo.

II.

Miksa Bumbulisa brzo su našli. Klatario se po krčmama u okolici i svakom, tko je htio slušati, pripovijedao, kako ga je šumar uhvatio. Zato će sada morati na nekoliko godina u buturnicu. No o umorstvu nije znao ništa.

Oružniku, koji mu je stavljao lisičine na ruke, isplazio je jezik i silom htio, da mu krčmar sâm izvadi novac iz džepa, jer on mora štedjeti skupocjenu grivnu, što mu je država poklonila.

Bio je naočit i jedar momak, s plavim, bezazlenim licem. Kosu je još od vojničkih vremena dijelio, a velikim izblijedjelim očima gledao je mirno unaokolo.

Prvo preslušavanje prošlo je sasvim drugačije nego što se istražni sudac nadao. Stari je šumar već odavna imao Bumbulisa u nosu, pa bi Miks bez sumnje na njega odapeo pušku, da su se gdje u šumi sukobili; to bi već čast od njega iziskivala. Ali kroz prozor pucao je u njega netko drugi.

Dotle je sve teklo u redu.

No gdje se nalazio spomenute noći?

U tom času sve se obrnulo.

Bio se nekamo svratio, da dodje do puške. No kamo, nije htio da kaže.

Što mu je trebala puška, kad je dobro znao, da će i tako doskoro biti zatvoren?

Htio je preći preko granice, a ondje čovjek uvijek mora imati nešto u ruci.

Istražni sudac objasni mu, da će izgubiti glavu, ako ne kaže, kamo je provalio, da ukrade pušku. Ni to nije pomagalo.

Još istoga dana posadili su ga medju dva oružnika na dasku jednih kola, da se odveze dvije milje

daleko, gdje je počinjeno umorstvo. Narod u Heydekrugu skupljao se na cesti i zurio u njega. On, kao da se tome strašno radovao.

Grigas i Eva dočekaše povjerenstvo s uslužnim dostojanstvom čiste savjesti, koje se brzo obratilo u zabunu, kad su ih potanje stali ispitivati, gdje su bili te noći i zašto su se tako kasno vratili.

Inače je stvar bila jasna. Razmrskano okno dokazivalo je, da je puška bila nabijena sačmom, premda se našla samo j e d n a rana, i to upravo iznad srca. Ostalo će izvidjeti razudba. Tragovi se nisu nalazili nikakovi.

Kad su vodili Miksa Bumbulisa pred mrtvo tijelo, upiralo se pol tuceta očiju u njegovo lice. No veliki trenutak, koji tolika priznanja izvabljuje iz duše, prošao je prazan. Mirno — donekle gotovo radoznalo — pogledao je Miks na ispruženo tijelo, a onda se stao ogledavati po sobi, kao da nešto traži.

Obična ispitivanja, što ih je tumač — bistar, malen čovjek, koji je navikao čitati u duši stranoga naroda — još krepčije prevodio, gubila su se, da ih on nije pravo slušao, ni odgovarao na njih.

»Ne znam ništa«, bio je jedini odgovor.

Samo kad su malu Aniku plačući uveli, kao da je preletjela zategnutim crtama iznenadna umornost — samo na čas — a onda je opet postao ravnodušan.

Pred stranim svijetom nije se dalo — kao što je prirodno — ništa izvući. Eva stade mjesto nje i ispriča, što joj je dijete u razgovoru izbrbljalo.

Zbog toga, što one noći Eva nije bila kod kuće, dijete nije moglo zaspati, nego je bez prestanka plakalo. Onda je došao djed, uzeo je k sebi i metnuo ju na krilo. Odjedared je napolju grunulo, djed skočio, a onda legao na zemlju i zaspao. Nato je i dijete zaspalo.

Istražni sudac obrati se na Miksa.

»Kad ste uperili pušku na šumara i opazili na njegovu krilu dijete, zar vam se nije probudila savjest, da biste mjesto šumara mogli pogoditi nedužno ovo stvorenje?«

»Ne znam ništa o svemu tome«, opet je odgovorio. Ali se u tim riječima razabiralo kao neko jecanje. A kad su dijete izveli, bacio je pogled za njim kao kad pas gleda za kobasicom.

Sutradan udostojao se Miks da prizna, gdje je provalio u Ivanjskoj noći. Začudo, bio je izabrao baš majur one udovice, koja je već podrug godine na njega bacala oko. Čuo je, da je njezin pokojni muž imao pušku, pa je po nju pošao. Ali je nije mogao naći.

No odakle mu je toliko bila poznata njena kuća, da je mogao provaliti u nju, nadajući se da će naći pušku?

Na to pitanje i opet nije odgovorio.

III.

Sada bude pozvana gospodja Aluta Lampsatis. Lijepa žena u tridesetim godinama, sa širokim bokovima i grudima, koje su bile brižno utegnute. U crvenom, mesnatom licu skakutale su pohotljive oči, a ispod uzvraćene marame na glavi blistao je kao neki svijetli zaponac sa cipele, premda joj puna i ridja kosa nije trebala nikakovog osobitog nakita.

Slabim njemačkim jezikom — ali s velikom rječitošću — uvjeravala je, da je poštena gazdarica, pa da nitko ne može o njoj ništa rdjavo reći.

Sudac joj objasni, da to ovdje nikako ne ulazi u stvar. Ima samo da posvjedoči, da li je u Ivanjskoj noći ili kasnije opazila što o provali.

No ona je ostajala kod uvjeravanja da je poštena gazdarica, pa da nitko o njoj ne može ništa rdjavo reći.

Sudac nije znao šta bi, pa je pozvao tumača, koji se na ženu u njenom materinskom jeziku tako jako proderao, da je izgubila volju za izmotavanje.

Ona je spavala, reče, ali njena sestrična Madlina, kad se vraćala od Ivanjskog krijesa, vidjela je, kako

se neki čovjek provlači kroz prozor od klijeti, i kako ga nestaje prama šumi.

Sudac i tumač pogledaše se i nasmiješiše. Držali su, da su našli ključ za otpiranje poštenih udovičkih usta.

Na sreću je gospodja Aluta povela sa sobom i svoju sestričnu. Dozovu dakle gore lutkicu od osamnaest godina sa svijetlim vodenim očima i trešnjovim ustima. Bila je u stajaćem ruhu, sa zelenom pregačom od svile, koju je bila privezala povrh zobunca, što ga je sama satkala, s bijelim rukavima, koji su izvirali iz bujno ispletena steznika. Seljačka djevojka, kao iz operete.

S njom nije bilo teško raspravljati, jer je izvrsno govorila njemački, odgovarajući kratko i jasno, pa je odmah mogla biti i zaprisegnuta.

I ona je — upravo kao Grigas i Eva — pred zoru prispjela s Ivanjske slave — —

»Sama?«

Ona se zastidi i obori duge trepavice.

»Sasvim sama«.

— — onda je izdaleka čula lajanje psa i sakrila se za živicu. U tom času se je doista provukao neki čovjek kroz prozor »male izbe«.

»Ako se ne varam, izašao je iz klijeti?« zapita sudac.

Klijet — prostor, u kojemu se pohranjuje živež — u starijim gospodarstvima obično ima poseban svoj krov.

»Ah, ne, ne«, uvjeravala je Madlina, dok joj je od užurbanog govora krv podbila voštano lišce. »Izašao je upravo iz male izbe, na to mogu priseći«.

»A gdje ti spava tetka, Madlino?«

»Ona spava u velikoj izbi ... i na to mogu priseći«.

Velika i mala izba leže uvijek jedna kraj druge, a spojene su vratima.

Sudac i tumač opet se pogledaju i nasmiješe.

Madlina bude puštena napolje, a gospodja Aluta dozvana.

Sudac naloži tumaču, da joj jasno ocrta teške posljedice krive prisege i utvrdi opreku izmedju današnjega iskaza Madlinina i onoga, što je tetka od nje htjela izmamiti.

Gospodja Aluta ponovo ustvrdi, da je poštena gazdarica, pa da nitko ne može o njoj ništa rdjavo reći. Pri tome je ostajala i sada, dok joj je tumač dovodio pred oči po redu sve paklenske kazne, kroz koje će joj duša imati da prodje.

Sudac se je pobojao, da bi Madlina mogla opozvati svoju tvrdnju, kad bi se sastala s tetkom okom u oko, pa zato nije ni zahtijevao da se suoče, nego se zadovoljio time, da pobliže objasni motiv o tobožnjoj provali.

Ima li u kući kakovu pušku?

Ona ljutito odgovori, da nema.

Ili je možda imala?

Nije ni imala. Za života muževa bila je doduše u kući mala puška, kojom je pokojnik obarao s borova vraniće — male vrane — no kad je obolio, prodao ju je Jevrejinu.

»Kojem Jevrejinu?«

To, dakako, nije umjela reći. »Jevrejin je Jevrejin, pa jedan naliči na drugoga kao jaje jajetu«.

Sudac, koji je brižno obilazio oko srčike same stvari, držao je, da je sada zgodan čas, da se spomene ime optuženikovo.

Da li dakle poznaje Miksa Bumbulisa?

Na njoj se ne razabra nikakova zabuna, a ni najmanje iznenadjenje.

Kako ne bi poznavala Miksa Bumbulisa! Ta on je uvijek prelazio preko granice s njenim pokojnim mužem.

Tumač pogleda s razumijevanjem na suca. Krijumčarilo se u pograničnim selima naveliko, a ljudi su katkad bili i oboružani. Miks se je dakle mogao sjećati puške, koju je nekadašnji njegov drug nosio

sa sobom. Pošto dakle nije znao, da je ta puška prodana, mogao je s nekim pravom držati, da je još u kući pohranjena.

Da li je Miks Bumbulis uopće kada bio u njihovoj kući?

Dakako, da je bio. Mnogo puta dolazio je navečer po njenog muža i skupa s njim odilazio.

»A kuda su odlazili?«

»Pa, zaboga, preko granice«.

Zna li ona, gdje je njezin pokojni muž spremio pušku.

Ona se prepadne i dosjeti, kao da naslućuje tajnu svezu tolikih pitanja, koja su joj naoko bila bez prave svrhe dobacivana.

Onda zabugari i povuče se na ograšje poštene gazdarice, o kojoj nitko ne može reći ništa rdjavo.

Od toga časa nije se iz nje moglo ništa više izmamiti. Nije trebala ni da prisegne.

IV.

Došao je dan rasprave pred porotnim sudištem. Silni svjedoci bili su pozvani. Slika ubijenoga šumara razvila se kao slika bezobzirnog i strogog progonitelja, kojemu su se već mnogi zakleli, da će mu se osvetiti, jer mu nije nikada ni na pamet padalo da poštedi čak i bezazlene zvjerokradice, koji bi samo izuzetno pošli u štetu. Tako je on primjerice — kako se slučajem saznalo — i pokojnog muža gospodje Lampsatis natjerao u buturnicu. Ni pokojnik dakle, kako se činilo, nije ubijao svojom puškom samo »vraniće«.

Svakako nije bilo sasvim nemoguće — ako Miks uzmogne dokazati, da se je one noći zabavio gdje drugdje — da bi sumnja mogla pasti i na koga drugoga.

Sjedio je dakle u svom stajaćem odijelu na optuženičkoj klupi, ne govoreći ništa, a često i ne pazeći

što se govori. U ružičastim njegovim obrazima nije se toliko razabirala duševna umornost, koliko u izblijedjelim i ukočenim očima. Ova umornost prevladava seljake, koji nisu vični na oštro i napeto domišljanje, kad ih sudba baci pred tolike svjedoke.

Gospodja Aluta, kojoj se ispod marame danas nije blistao zaponac sa cipele, bila je živa nedužnost, a Madlinina tjelesna sočnost budila je svidjanje i oblizavanje čak i medju starcima, koji su se bili poredjali na porotničkoj klupi.

Ono, što su ove dvije žene iskazivale, nije se ni danas moglo dovesti u pravi sklad. Aluta se sasvim dobro sjećala, da joj je sestrična sutradan iza provale pripovijedala, da je čovjek, kojega je vidjela, izašao iz klijeti, a Madlina je tvrdila, da takovo što nije nikada mogla reći, jer se to ne bi podudaralo s istinom.

Miks Bumbulis nato sam opiše put, kojim je pošao. Otvorio je nezaključana vrata i ušuljao se u veliku izbu — —

U velikoj izbi spavala je gospodja Aluta, pa bi se morala probuditi, kad je on unišao.

No ona se, eto, nije probudila. Onda se on ušuljao u malu izbu, opipao sve zidove i kutove, pa kad nigdje nije mogao naći pušku, izašao kroz prozor.

Zašto se nije vratio lakšim putem kroz veliku izbu i kroz vežu?

Gospodja Aluta bila se nešto uzvrpoljila u krevetu.

To je donekle bilo vjerojatno i podudaralo se s iskazivanjem Madlininim. Ali opreka izmedju onoga, što je kazivala svojoj tetki, i izmedju onoga, što je pod prisegom izjavila, još se ni sada nije dala premostivi. Onda je došao i onaj provodadžija, koji je iskazao, da je po nalogu gospodje Alute dvaput odlazio Miksu, da mu ponudi njezinu ruku.

Bilo kako mu drago, morala se i gospodja Aluta zapriseći. Još su je jedanput naročito opomenuli, a ona već digla prste u vis, kad odjedared ustane Miks i uplete se u prisegu.

Sudac ga je utišavao, no on je govorio nesmetano dalje. Teško i u komadima ispadale su mu litavske riječi iz usta.

Gospodja Aluta uze slušati, a onda se plačući sruši.

Tumač je preveo, što je Miks govorio Aluti: — »Zaklinjao sam te Bogom i tvojim pokojnim mužem, da ni pred sudom ništa o tome ne govoriš, ali će biti bolje da svoju dušu ne teretiš krivom prisegom i mene ne odvodiš na stratište. Zato priznaj istinu!«

I sada dodje na vidjelo, što se zapravo dogodilo — a dolazilo je uz veliki plač i lamanje rukû.

Aluta Lampsatis ležala je navečer u polusnu na svom krevetu. Onda su je odjedared preplašili muški koraci, koji su se čuli iz veže. Znala je, da joj zapomaganje ne bi ništa pomoglo, jer su Madlina, služavka i sluga pošli na Ivanjsku slavu. Počela se zato moliti Bogu i čekala smrt. No onda odjedanput začuje Miksov glas, kako ju zove po imenu. »Nosi se«, rekla mu je — »ako sam i poslala provodadžiju k tebi, ostala sam poštena gazdarica, pa nitko ne može o meni ništa rdjavo reći«. — »Pa ja i ne mislim, da prilegnem uz tebe«, odgovori on — »hoću samo da mi dadeš pušku, koju je nekada nosio tvoj muž, jer mi je šumar oduzeo moju«. — »Puška više nije kod mene«, rekla je ona — »ali da i jest, ne bih ti je dala, jer si njome nakanio ubiti šumara«. On se je tome opr'o, ali mu ona nije vjerovala. A kad se on okrenuo da podje, skočila je ona u strahu iz kreveta i zakrčila mu put. On sada osjeti, da je ona u košulji i ostade s njom do zore.

Velika napetost popusti. Nedužnost Miksova bila je dokazana. Pa i činjenica, zašto je on, koji je ipak sa znanjem gazdaričinim ondje ostao, izašao kroz prozor male izbe, mjesto da naprosto izadje kućnim vratima, bila je iza maloga okolišanja i izmotavanja dovoljno objašnjena. Držali su, da se je dotle Madlina povratila kući, pa budući da je njena soba ležala s druge strane veže, svakako bi čula muške korake u toj veži.

»Pa to ste mogli odmah kazati«, reče predsjedatelj. Pošto daljnih svjedočanstava nije trebalo, počeo je državni odvjetnik odmah svoj zaključni govor.

Sve drugo odmotavalo se bez borbe i bez neprilike. Miks Bumbulis bio je riješen optužbe da je umorio čovjeka, a osudjen na dvije godine poradi zvjerokradstva.

Miks nije ni okom zatreptao. Pa ni kad je gospodja Aluta — koja je dotle već bila prestala vikati — prišla k njemu da mu čestita, nije se na njegovu licu pokazao nikakav smiješak. Pogled mu se prilijepio uz jedno mjesto medju svjedocima, gdje je pokraj služavke Eve sjedila zamazana i izderana mala Anika, koja je griskala jabuku, što joj je dala jedna seljakinja. Radi običaja bila je i ona pozvana, a Eva je mjesto nje govorila.

Kad su odvodili Miksa — dakako, nije se moglo ni misliti da bi ga pustili — okrenuo se on još jedanput za djetetom, kao da mu je htio nešto kazati. No sudski sluga izgurne ga napolje.

V.

Grobni humak staroga šumara počeo se spuštati, jer nije bilo nikoga, tko bi podržavao uspomenu na njega. Za sudbinu male Anike rasprela se parnica izmedju šumske uprave i općine, kojoj je pripadao djetetov iščezli otac. Jedna je htjela drugoj naprtiti na ledja odgajanje djeteta. A budući da šumsku upravu ne tereti prevelika sentimentalnost, a dobro joj je došlo i daleko srodstvo izmedju pokojnika i osirotjelog njegovog podsvojčeta, ostala je Anika kao neprijatni gost one općine, koja je opet bila sretna i presretna, da može uz mali novac ostaviti dijete na onom mjestu, gdje je dosad živjelo.

Tako su je jednog dana izlicitirali kod seoskog kneza, pa ju je dobio onaj, koji je najmanje tražio: pokućar Kibelka, koji je ono nekoliko grošâ trebao da ih obrati u rakiju.

Što ovakovo malo stvorenje, od kojega su i Bog i ljudi digli svoje ruke, trpi u mukloj svojoj boli, to još nitko nije spoznao i opisao, pa nikada nitko i ne će spoznati i opisati. Dovijeka će ostati prikriveno u tami, koliko se nerazvijene dječje duše izjelo i zagušilo u gladu i zamazanosti, batinama i hladnoći, a naročito u pomanjkanju svake mile riječi, dok se iz nesvijesnoga mladog života nije razvilo drhtavo i bojažljivo polu-stvorenje, koje se jedva usudjuje i disati. Svake se godine bezbrojne hrpe ovakog ljudskog smeta sasiplju u grob, kamo zapravo i spadaju. I samo se kadikad, kao nekim čudom, spusti sa sunca kakova ruka milosnica, dižući na svijetlo ovo ili ono gotovo zakržljalo pastorče života.

Jao i naopako, da još nema sunca! A bilo bi isto tako žalosno, da nema i psa u dvorištu! Jer napokon, jedina je sreća ovako nesretnoj sjeni od djeteta da leži pored psa u dvorištu i grije se skupa s njim na blagosti podnevnog sunca — — —

A pas odjedanput naćuli uši, skoči i pomete lancem, koji se vukao za njim, krug odredjenoga mu carstva.

Anika, koja je sama bila kod kuće, opazi kako na kapiju ulazi čovjek, koji se oprezno obazirao, a onda pošao prama pasjoj kućici, za koju se ona uhvatila, tražeći zaštite.

Zastavši tik pred psećjim zubima, zapita: »Je li gazda kod kuće?«

Anika je doduše znala, da su na polju svi okopavali krumpir, ali nije mogla ni usta otvoriti.

»Kako se ti zoveš?« zapita ju dalje.

U velikom strahu zaboravila je i svoje ime.

Pas je neprestano lajao, pa tek kad ga je došljak ošinuo palicom, povukao se zavijajući prema svojoj kućici.

Onda stranac pridje bliže k njoj, držeći pred sobom palicu, koju je pas grizao. Djevojčica je mislila, da će je čovjek ukrasti, pa je strašno počela plakati.

Onda osjeti, da ju je pograbio za ruku i trgao prama sebi, dok se je pas, ponovo ošinut, prevrtao od bola.

»Ne plači, dijete, ne plači; ja ti ne ću ništa učiniti na žao«, čula je strančev glas. Od teških suza nije ništa vidjela. Ali se u njegovom glasu nešto razabiralo, na što ona nije bila navikla. I prestade plakati.

»Jesi li ti Anika?«

»Je-sam«.

»Hoćeš li da ti dadem slatkoga korena?«

Ona bi rado okusila toga korena, što su ga gdjekada jela odraslija djeca, kad su izlazila iz škole, ali njoj, dakako, nikada nisu davala.

I strani čovjek izvadi iz jednog zavitka dug žuti komad, u koji je ona odmah i zagrizla, jer se sada nije više ništa bojala.

Već se usudjivala i pogledati ga. Nije izgledao zločest, nego mnogo bolji od gazde. Pa nije ni zaudarao po rakiji. Kosa mu je bila pepeljaste boje, a isto tako i brada. Znala je i gdje ga je već jedanput vidjela. Bilo je to u jednoj dvorani, velikoj kao crkva. No mjesto j e d n o g a župnika u talaru, sjedilo ih je za stolom čitavo čudo.

»Koliko ti je godina, Anika?«

»Domala će mi biti sedam«.

»A ideš li već u školu?«

»Ne idem«.

»A zašto ne ideš?«

»Gospoja kaže, da nemam nikakova odijela za školu«.

On pogleda duge tralje, u koje je bila za nevolju obučena. Onda ju zapita, gdje bi mogao naći gazdu. Ona mu pokaže rukom prama polju i otprati ga donekle, jer bi joj sada već bilo najmilije, da se i ne razilazi od njega.

Kad je on opazio radnike na polju, pokloni joj čitav zavitak, koji je dosad neprestano držao u ruci, i reče: »Evo ti, pa sakrij, da ti drugi ne pojedu«.

Nato ju pošalje natrag, a on krene izoranom brazdom, dok nije naišao na gazdu, koji je sa ženom i sa troje djece klečeći čeprkao krompir iz zemlje. I svako od njih psovalo je i jadikovalo na svoj način.

Kibelka ga je odmah prepoznao, te stresajući zemlju sa hlačâ ustao, da mu pruži ruku. Jer iako došljak nije bio ubica, ipak bi mogao postati. Bilo je dakle pametno paziti se s njim i prijazno ga predusretati.

»Tebi je, dakako, dosad bilo dobro«, reče gazda — »jer je uvijek dobro onome, koga država prehranjuje«. Pri tome se nasmija podmuklo i ujedno ulagujući se, a crna mu se usta razvukoše od jednoga uha do drugoga.

»No zato je vama ovdje gore«, reče Miks Bumbulis, pregledavajući polje, koje je bilo obraslo dračom i korovom.

Dotle je bila i žena ustala i brisala ruke u prostu pregaču. Izgledala je kao meketava žuta koza s oštrim i nesmiljenim očima. A tri balavca bila su razdrla gubice i zurila u došljaka.

Kibelka i žena mu dali se u jadikovke. Mjesec rujan bio je kišovit... sve je već počelo trunuti... a tudja pomoć skupa.

»Ako trebate jeftine pomoći«, reče Miks — »ja bih znao za jednu«.

»A tko bi bio tako lud?« zasmija se gazda. »I krvnik traži plaću«.

»Ja sam nešto novca uštedio«, reče Miks — »pa ako mi se inače puste slobodne ruke, mogao bih i štošta drugo donositi u kuću«.

Kibelka pogleda ženu, a ona njega. Onda brzo i lakomo pristadoše ne pitajući ništa više.

Tako je Miks Bumbulis postao sluga kod Anikina hranitelja.

Spočetka kao da se nije za nju mnogo brinuo, pa je tek treći dan zapitao, kakav je to mali gmizavac, što neprestano gmiže po kući.

Kibelka i žena mu u prvi kraj nisu pravo htjeli da kažu, jer im je sumnja o umorstvu još uvijek ležala u kostima. No napokon su ipak ispripovjedili, kako su došli do djeteta, pa da su ga uzeli k sebi samo iz samilosti.

On je saslušao pripovijest ravnodušno i rekao: »Za oca djevojčina kažu, da je u Americi. Kad se jedanput vrati kao bogati gavan, nagradit će svakoga, koji je bio dobar s djetetom«.

To je supruge nagonilo na duboko misli. Sutradan za ručkom moglo je blijedo siroče, koje je inače uvijek nijemo gledalo iz kuta kraj peći i čekalo, s ostalom djecom sjediti za stolom.

Kad je u subotu pala noć, izgubio se Miks Bumbulis i vratio se u nedjelju prije podne s puškom, koja je bila zardjala i sva zamazana zemljom.

Supruzi se nisu raspitivali, gdje je stekao tu pušku, nego su i oni i djeca s velikim poštovanjem stajali i gledali, kako on rastavlja pušku i svaki komad posebno čisti i maže zejtinom, dok nije postala čista i gotova za pucanje.

U drugu nedjelju imala je porodica na stolu srnetine, što se nije dogadjalo, otkako sunce sjaje na nebu. Svi su se do grla najeli, pa je čak i pas u dvorištu dobio kost.

Mala Anika sjedila je u novoj crvenoj opravici, koju joj je donio Miks; druga su joj djeca laskala zavidjajući joj, a ona ni sama nije znala, kako je odjedanput došla do tolike sreće.

»Znam, na što računaš«, govorio je gazda — »no ako se otac n e v r a t i iz Amerike, onda si se ti gadno preračunao«.

»Eh, pa onda sam učinio, kao i vi, dobro djelo pred Bogom«, odgovori Miks — »čovjek se uvijek mora ugledavati u plemenite ljude«.

Kibelka se nasmija, jer mu je laskalo ovo podilaženje slugino, a nadao se od njega i rakije, jer je njegova tikvica bila uvijek prazna.

»A onda... valjalo bi je i u školu poslati«, reče Miks onako kao usput.

Gazdarica uzme jadikovati, kao obično. Oružnik je, veli, već dvaput radi toga dolazio, pa njoj ne da ni u snu mira misao, da bi mogla biti i kažnjena, što dijete ne šalje u školu.

Više se nije trebala bojati. Kad je Anika u ponedjeljak ujutro imala djecu otpratiti u školu, našla je na svom ležaju — školsku tablicu.

VI.

Došla je zima. Miks Bumbulis bio je u kući vrlo vidjena osoba. Konj je bio uvijek očešan, krave okrugle od dobroga hranjenja, a kad se mlatilo žito, Miksovi su se udarci najjače razabirali.

Plaće nije tražio nikakve, a ne bi ništa ni dobio, jer je gazda popio svaki groš. Zato se nitko nije ni obazirao, kad je Miks ujutro ili pod večer odlazio za hambar da tobože spava, a onda se dugo nije vraćao.

Trojici deranâ poklonio je nova odjela, tako da su sada izgledali upravo onako fini kao i Anika. Čak je donio i jedan češalj, kojim je jedan za drugim morao biti iščešljavan. Kibelka je doduše govorio, da je grijeh oponašati gospodsku djecu, ali je napokon i on sâm posudio češalj.

Maloj se Aniki činilo kao da sanja. U školi je bilo ugrijano, za stolom je dobivala obilno jela, a batine su gotovo sasvim izostale! Doduše i sada je kadikad dobivala zvrčku po čelu, ali ju to nije boljelo, jer je ona u svom blaženstvu uvijek osjećala, da u kući živi netko, tko će ju zaštititi od gorih stvari.

Za Miksom je trčkala kao psić, ali se ipak nije usudjivala sasvim mu se približiti, jer ju on nikada nije na to sokolio.

Za stolom je uvijek pogledavala u njega, a kad je naučila povijest dragoga gospodina Isusa, znala je odmah, da je on morao izgledati upravo kao Miks.

Jedne večeri, kad je luč gorjela, bio je osobito dobre volje, pa je rekao najstarijem dječaku Jonsu: »Bi li ti htio jahati?« Jons bi, dakako, vrlo rado, pa ga je Miks digao na krilo i stao pjevuckati: »Upapa, upapa!« Onda je došla Katrika na red, a napokon Jendris. Anika je stajala u kutu i mislila, zadržavajući suze: »Ja sam, dakako, samo podsvojče, pa zato ne će mene da digne na koljeno«.

No u istom trenu reče on: »I Anika mora doći«.

Ona sasvim polako pridje, jer se nije usudjivala. A kad ju je digao visoko iznad sebe, pričinilo joj se, kao da leti ravno u oblake. I morala je tako jako jahati, da joj se zavrtjelo u glavi, dok joj Jons nije počeo zavidjeti i vikati: »I ja bih htio tako dugo sjediti na konju!«

To su bili najprijatniji časovi, što ih je djevojčica doživjela, jer joj se već bilo istrlo iz pameti, da je bio nekada još jedan čovjek, koji ju je ljuljao na koljenu. Sjećala se još samo duge bijele brade, no mislila je, da je to bio sv. Nikola, o kojemu je slušala u školi.

Dobrano je već bilo zahladnjelo, pa je bilo plača, kad se po snježnoj mećavi moralo trčati do daleke škole. No dobri Miks kupio joj je pletene rukavice i kapu, postavljenu krznom, s naušnjacima, koji su se vezali pod bradom. I drugo troje djece dobilo je isto takav dar, pa nije nitko nikome trebao zavidjeti.

Samo se bistra gazdarica nije dala omamljivati, nego rekla s nakiselim smiješkom: »Mojoj je djeci dobro s tobom, a milosrdni Gospod znat će, što time želiš prikriti«.

Miks odgovori: »Šta se treba prikrivati, kad tko voli djecu?« i otkrene glavu na drugu stranu.

Anika nije spavala s drugom djecom u maloj izbi, koja se grijala, nego na drugoj strani od veže, gdje je u ovo doba bilo strašno hladno. To je bilo tako ostalo još iz prijašnjih vremena, dok se s njom postupalo maćuhinski, ali ona se nije žalila, jer je u sobi do nje spavao Miks.

No kad je došla velika zima, nije više mogla zaspati, nego je u haljinama i pod tvrdim konjskim gunjem cvokotala zubima i ostajala polubudna sve do zore.

Jedne noći, dok je tako ležala, čula je iz slugine sobe tiho škrgutanje zubî i jecanje. Bilo je to, kao da nekoga muče strašni bolovi, pa ne zna, na koju bi se stranu okrenuo.

Ona se osmjeli. U onakovoj ciči zimi odgurne sa sebe gunj, podje u pobočnu sobu i zapita drhćući više od straha negoli od zime: »Miks, boli li te što?«

Iz pomrčine kao da se razabrao poklik radosti. A onda ju spopadnu dvije ruke. U njegovom naručju ležala je tiho i zadovoljno, ogrijala se i doskoro tvrdo zaspala.

Od toga vremena ušuljala se svake noći k njemu i bilo joj je kao na krilu Abrahamovu.

Budio ju je prije zore, tako da nitko nije mogao ništa primijetiti. A ni po danu nije na nju gledao više nego prijašnjega vremena. No ona se nije više žalostila, jer je sada pouzdano znala, da joj on želi svako dobro, makar to i ne pokazivao pred drugima.

I nikada više nije čula njegovoga jecanja. Gdjekada je pače zaspao još i prije nje.

VII.

Bilo je jedne večeri oko Božića. Dok je Miks Bumbulis išao jednom stazom prama šumi, zazvala ga je imenom jedna žena, koja je bila do nosa zamotana i sjedila u snijegu na rubu jarka.

On se trgne. Odmah je prepoznao glas.

»Dobro je, da si se ovdje našla, Aluto Lampsatis«, reče: »I tako sam htio da jedanput podjem do tebe«.

»Skanjivao si se dobra tri mjeseca«, prihvati ona — »pa da te nisam ovdje dočekala, skanjivao bi se još tri mjeseca«.

»Možebiti«, odgovori on. »Čovjek uvijek odgadja ono, što ne čini rado«.

»Zar mi to kazuješ u lice?« zaškrgoće ona, a oči joj zablistaju.

»Kazujem samo, što je istina«, reče on.

»Onda ću i ja tebi reći istinu!« cikne ona. »Ubio si šumara... mojom puškom.. a ja sam svoju dušu zapisala djavolu... i dušu Madline, koja je kći moje sestre i koja je meni za ljubav prisegla na sve, što sam ja htjela. To je, eto, istina«.

»A onda je još istina«, prihvati on — »da si mi ti pušku tutnula u ruke i rekla mi: ‚Već je to htio učiniti moj pokojni muž, ali ga je u tome spriječila bolest. Učini dakle ti, jer inače nemaš časti u sebi'. To je eto istina«.

»A dalje je istina«, ote mu ona riječ iz usta — »da sam ja čitav jedan dan i jednu noć smišljala, kako bih te spasila od smrtne osude, jer da sam naprosto kazala: ‚U to je doba on bio kod mene', ne bi mi nitko vjerovao. Zato sam utuvila Madlini u glavu, da te je vidjela, kako se provlačiš kroz prozor klijeti, dok sam ja sve poricala. Zato sam i tebi deset puta ponovila sve, što si imao govoriti, kad ja dignem prste na prisegu. Jer ti si glup kao Nijemac«.

»A ti si prepredena kao djavo«, odgovori on.

»Dobro je«, reče ona ogledavajući se unaokolo — »da nas ovdje ne može nitko čuti osim vrânâ, jer bi onda usijali glave. Ali se nikada ne može znati, do čega sve može doći, ako se koje od nas u srdžbi zaboravi. Zato te sada pitam prvi i posljednji put: Hoćeš li održati svoje obećanje?«

»Nije mi poznato nikakovo obećanje«, protisne on kroza zube.

»Dakako da ti nije poznato, ali ja znam, da ljudi već dvije godine pokazuju prstom u mene i da mi više ne dolazi nikakav prosac — ni meni, ni Madlini, a od Miholja ne sastajem se s nikim, koji me ne bi zagrižljivo pitao: ‚Znaš li, tko u Viscelima kod Ki-

belke igra ulogu sluge?' Zato te pitam posljednji put: Kada ćeš poslati koga, da uredi vjenčanje s nama?«

On se stade previjati kao jegulja pod nožem.

»Čekaj, dok prodju poklade«, zamoli je.

»Dobro«, podrugljivo prihvati ona — »sada ćemo čekati do poklada... onda do Cvijetnice... i tako će ići sve dalje. Ali, dobro. Čekat ću, dok prodju poklade. Ako onda ne pošalješ nikoga, znat ću, što imam o tebi držati«.

Promucao je nešto, što je zvučalo gotovo kao zahvala.

Kad se je već okrenula da podje, reče: »Ljudi govore, da s Kibelkinim podsvojčetom postupaš kao s kakovom princesom. Okani se toga, jer svoju dušu ipak ne ćeš iskupiti, a oružniku će udariti u oči, ako to začuje«.

I s tim riječima ode.

Miksu je bilo pri duši, kao da ga je tko sjekirom udario po zvijezdi. Nekoliko je časova ostao nepomičan, a onda je oteturao u šumu. Ali nije ništa ulovio, ni išta vidio. Samo mu se jedna misao vrtjela pred očima: »Do danas sam bio tako sretan, da ni sâm nisam znao kako«.

Onda ga najedanput obuzme želja za djetetom. Sakrije dakle pušku i pojuri kući, kao da su ga vîle gonile.

I dok je ležao na svom hladnom ležaju, a tihi se maleni koraci stali približavati i meko se lišce proguralo ipod njegovih ruku, opet mu postade prijatno, kao da je u nebu. Počeo je tako gorko plakati, kako čovjek plače samo u crkvi.

Onda je počelo i dijete plakati, ne znajući ni samo zašto. On uzme nju tješiti, a ona njega milovati po licu. I njemu se pričini gotovo — kao da i nije učinio o n o.

VIII.

Približio se pokladni utorak, a Miks se još uvijek nije mogao odlučiti. Stidio se, da pošalje prosca, kako je bio običaj, jer su svi seljaci znali, što je bilo s Alutom. Morao je dakle sâm poći. Kad je svanula jedna nedjelja, rekao je u sebi: »Dakle — iduće nedjelje«. I pri tome je ostalo.

Nije pošao ni u crkvu, jer bi ju ondje svakako mogao sukobiti.

Tako je došao i petak. Miks je sjedio u svojoj izbi i rezuckao za Aniku antilopu od drva. Uto nahrupi najstariji deran Jons i reče: »Hoće s tobom da govori — jedna fina«.

Miks nije slutio ništa dobra, ali je odmah ostavio posao i izašao.

Pred ogradom stajala je Madlina s bijelim rupcem na glavi i sa svilenom pregačom. I na noge je bila navukla bijele, tanke čarape, premda je bilo još dosta hladno. Sve je na njoj bilo okruglo i puno, da se sve treslo.

Ona ga dočeka prijaznim smiješkom i zapita, bi li se htio s njom malo prošetati.

»Ne bih baš htio, ali vidim, da moram«, reče on.

I podjoše skupa prama šumi, gdje se je prije četvrt godine sastao s Alutom, a nitko od njih nije progovorio ni riječi.

»Ti se zacijelo čudiš, da se ja još nisam udala«, počne ona napokon. »Mogla bih naći muževâ na svaki prst, ali ne ću«.

»Tvoja tetka kaže, da ti se nitko i ne približuje«, odgovori on — »a tome bih imao ja biti kriv«.

»Kriv bi doduše mogao biti«, prihvati ona smiješeći se — »ali u drugom smislu, nego što ona misli. Kad budeš postao domaćin u našoj kući, morat ćeš bome i mene hraniti«.

»Ali ja i ne mislim da postanem domaćin u vašoj kući«, reče on.

*

»Kad bi sve išlo po želji ljudskoj, onda ne bi ni do čega došlo«, odgovori ona. »No ako želiš poslušati dobar savjet, onda ne treba da se dugo skanjuješ. Moja tetka koješta govori, pa bi moglo biti prekasno«.

»Ako me oda, onda će odati i sebe«, dobaci on.

»I mene«, doda ona još uvijek smješkajući se. »No od pokladnog utorka ušao je nečastivi u nju, pa govori štošta o djetetu, koje je sjedilo na šumarovu krilu, kad se je dogodila ona nesreća, a koje sada ti uvijek držiš na krilu. A kako se to ima objasniti, pita neprestano. Nitko joj ne umije dati odgovora, no svaki se čudnovato uozbilji.

Njemu odjedared pukne pred očima, kuda je osvetoljubiva žena namjerila. I razabra, kako bi se sve to moglo svršiti. Aluta Lampsatis, koja je inače bila razborita žena, kopala je u svojoj besmislenoj srdžbi jamu i njemu i sebi.

»Ja ću se još najlakše moći da izvučem«, reče Madlina sa svojim ljupkim i stidljivim smiješkom, kao da govori o cvijeću i o pticama pjevicama mjesto o tamnici i nečemu još strašnijemu. »Bila sam naime u ono doba još vrlo mlada, a povrh toga i podgovorena. Nego, tebe mi je žao, Miks Bumbulis. Zato mislim, da ne bi smio više ni čas odgadjati, nego još danas popodne doći k nama na imanje. Onda će se sve stišati«.

»Mogao bih postati domaćin kod vas samo uz jednu pogodbu: da Aluta bude dobra s djetetom«.

»Zar ga želiš povesti sa sobom?« zapita ona, a od straha iščeznu prvi put s njenoga lica smiješak.

»Da, želim ga povesti«, odgovori Miks gotovo svečano — »inače nikad ni dovijeka«.

Ona se nasloni o jedno deblo i zagleda se bez riječi u nebo. Vodene njene oči postadoše plave kao uskrsno nebo. Onda reče: »Zasad je dakako još ljutita na dijete, jer drži, da ga ti voliš više negoli nju. Ali ako joj učiniš po volji i skineš sramotu s njena imena, zacijelo će se pomiriti s djetetom. Osim toga još sam i ja tu, koja djecu vrlo volim«.

»No ti ćeš se udati i otići za svojim mužem«, odgovori on mrko.

»A kad si se ti to nazobao bilja sveznalačkog, da tako sve pogadjaš?« zapita ga ona i pogleda ga vragoljasto od glave do pete.

U tom trenutku nije mu se njegova sudba i sudba djetetova pričinila baš tako nemilosrdna, pa reče: »Dobro dakle, doći ću«.

IX.

I tako je Miks Bumbulis na Spasov-dan sjedio s Alutom Lampsatis u vjereničkom kutu, a svatovci dolazili sa svih strana. Na stolu je bilo poredjano svakovrsnih ponuda i slatkiša, a sa stropa visjela je ispletena kruna, u kojoj su se ljuljale srebrom iskićene ptice.

Gostima su poklanjani peškiri s kojekakovim napisima, a vinom napunjeni krčag, u koji su svatovci bacali talire — jer nitko ne smije znati, koliko je koji dao — obilazio je okolo tako brzo, da mnogi svatovac nije mogao ni baciti svoj svatovski dar.

Sve to razdragalo je okupljene goste, da se je preko cijele prošlosti bacila koprena zaboravi.

I Kibelkini bili su pozvani, a sâm Kibelka spavao je već odavno iza hambara snom čovjeka pravednika. No malu Aniku nisu smjeli dovesti. Tako je naime odredila Aluta. U tome se je ona i opet pokazala najpametnijom od sviju. Jer da se je seosko siroče vrzlo medju svakovrsnim gostima kao kućno dijete, odmah bi se posumnjalo i ludo bi klevetanje još razjapilo svoja pogana usta.

No kad je došla na stol »nevjestina čorba«, u koju je Aluta nadolila trešnjove rakije i medom zasladila, i kad su žene počele sve smionije čavrljati, onda se sa smiješkom spominjalo i jadno dijete, o koje se još dan prije spoticala čitava bračna veza.

»Inače udovica donosi uvijek nešto živo u brak«, reče jedna susjeda. »A ovdje donosi mladoženja, premda se nikad nije ženio«.

Druga doda: »Vas dvoje ne trebate se mnogo ni mučiti. Vama dolijeću djeca kao pečeni vrapci s neba«.

A treća: »Otkupite je od Kibelke. Za tikvicu rakije pridat će vam još i svoje troje«.

Aluta, koja je danas sakrila svoju ridju kosu pod vjenčanu peču, u koju je bila zatakla zlatnu kopču, veliku, kakvu kraljice prikopčavaju na grudi, slušala je sve to s milostivim smiješkom, i rekla promišljeno: »Zapravo imate pravo. Ja sam to već i sama htjela predložiti svome mužu, ali držim, da on ne će pristati, jer bi bilo malko neobično«.

Na to se javiše prigovori, koji su ovajput bili doista bezazleni i iskreni. Pa što onda? »Kad mu je dijete toliko priraslo srcu!«

Jedna osobito gorljiva susjeda odmah se ponudi, da će zapreći konje i malu Aniku smjesta iz Viscelâ dovesti na slavu.

Miksu Bumbulisu, koji je šuteći sjedio u zaplašenoj radosti, svidio se ovaj predlog, ali je Aluta ponudu odbila. Ima i kasnije kada, pa nitko ne treba da poradi djeteta prikrati sebi časove slave.

Madlina, koja se je kao prva reduša motala medju gostima, i kojoj su momci radi njene ljupkosti i sjajnoga svadbenog ruha dovikivali svakojake umiljate riječi — zastala je, kad je čula da se govori o djetetu, i u smijehu dobacila: »Ako vam je baš svima do toga stalo, onda bih ja prva htjela da zaslužim zahvalnost domaćice, pa ću odmah sutra poći po dijete«.

Gospodja Aluta baci joj pogled, u kojemu se baš nije razabirala velika zahvalnost, ali je Madlina bila već odbježala i stala se umiljato braniti od trojice momaka, koji su bili ostavili svoje djevojke, da se malko s njom našale.

Sutradan bilo je još dosta svatovskog komešanja na imanju, a i treći dan. No kad se je bilo već sve

stišalo, a mladenci se nisu pokazivali, dade se Madlina na put i za dva sata povrati se s malom Anikom, koja je imala novi, zelenim pletivom nakićeni zobunac. Dijete je zaplašenim očima iščekivalo svoj budući dom.

Iza njih je išao dvanaestogodišnji Jons sa zavežljajem, u kojemu je bilo svezano sedam šljiva bijednog pastorčeta. Kad su ugledali kućnu kapiju, morao je iz zavežljaja izvaditi cipelice i čarapice, da ne bi unišla bosa u kuću.

I bilo je doista, kao da ulazi mala kraljevna u svoje dvore.

Pod brijestom pred vratima sjedio je bračni par i jeo kajmak sa šećerom, jer je bila korizma.

Anika se otrgla iz Madlinine ruke i htjela potrčati prama Miksu, ali ju zadržaše dva oka i ona, kao da su joj uzete noge, nije znala, da li da podje napred ili natrag.

No dotle je več bila došla i vesela Madlina i rekla: »Zašto se bojiš svoje hraniteljke, ptičice moja? Ona je obećala, da ti ne će učiniti ništa na žao«.

Anika se pokloni, kako je u školi naučila i počeka na dobrodošlicu.

Da i danas živi, još bi i sada čekala.

X.

No tko drži, da je maloj Aniki bilo rdjavo u novom domu, grdno bi se prevario. Gospoja Aluta bila je odviše razborita žena a da bi očevidnom neprijaznošću prama djetetu već u prvi kraj ogorčila muža, s kojim je sada dijelila stol i postelju. Vladala se je dakle tako, kao da joj dijete sámo po sebi nije nemilo, pa je za svaku mrvicu svoje milosti prama djetetu tražila od muža dvaput veću ljubavnu odmjenu.

Miks Bumbulis bio je brižan domaćin i dobar gazda. Radio je od rane zore do mrkle večeri i na sve je mislio. Krompiri su napredovali, sijeno je dolazilo

suho u štaglje, a kad je došlo doba, da se raž kosi, njegova krsta nisu nikada počivala. Jako se je promijenio. Nije se više povlačio po krčmama, pa je i s nedjeljnoga sajma dolazio trijezan kući. Nije više ni kradom polazio u lov na šumske zvijeri, a kad ga je zaokupljala napast da noću predje preko granice, mislio je u sebi: ženi to ne bi bilo pravo.

Ali se je varao. Bilo je upravo protivno. Aluti su se nekada na njemu svidjale baš njegove smionosti i neobuzdanosti. Mislila je, da je s njim dobila najvatrenijeg i najsrčanijega muža što se samo dade zamisliti, pa je bila upravo gorko razočarana, gledajući ga, kako ide kraj nje kao kakav pitomi bogomoljac.

Dakako, ostalo joj je nepoznato, da se on umije i šaliti i veseliti se, jer se je šalio samo kad je s djetetom ostajao nasamo. Onda se je igrao s njom svake igre, za koju nije trebalo više od dvije osobe, pa je uvijek izmišljao još i nove igre.

Jedna je bila, koja se zvala »mačkolovka«. U toj se je igri moralo jedno od njih provlačiti kroz raširene ruke drugoga, a budući da je on dakako bio odviše glomazan za njene ruke, nije smijehu bilo kraja ni konca. Druga se opet zvala »vjetrenjača«. Kad su htjeli da se poigraju ove igre, morali su na ledja unakrst privezati dvije pritke i onda se što brže okretati oko sebe. Ako je drugi igrač mogao pritku uhvatiti i tako zaustaviti vjetrenjaču, onda je on dobio igru.

Tako su često provodili vrijeme sve do sutona, ali ni za živu glavu u dvorištu, nego daleko negdje, da im nitko ne bi začuo smijanja. Uvijek ih je naime podilazio osjećaj, da se ovo zabavljanje ne bi gledalo milim okom.

Jedino se Madline nisu stidjeli. Šta više, i ona se je smjela s njima poigrati. A onda je tek bilo pustopašno.

No pred večer je Madlina redovno bila zabavljena drugim poslovima. Iza vrtne ograde vrebali su na nju momci od kojekuda, pa je ondje uvijek bilo grohota i vrištanja bez kraja i konca.

Ali kad je trebalo da dodje do vjenčanja, i kad je prosac ulazio u sobu, mogao je za čas već i otići. Madlina se je toliko smijala, da je momak jedva dospio da ispije čašicu trešnjovače. Aluta ju je kasnije znala oštro izgrditi, ali se Madlina nije na to nikako osvrtala.

»Što si napala?« pitala je. »Zar ne radim u kući kao kakova služavka? A budući da je u gospodstvu i moj materinski dio, radim i za samu sebe«.

Svemu ovome nije moglo biti prigovora, jer je bilo istina.

Od vjenčanja spavala je Madlina u klijeti, jer je držala, da je mladencima najmilije, kad su sami. No kako joj momci ondje nisu davali mira sve do zore, i kako pas nije prestajao lajati, preselila se opet u sobu preko veže. A Miks joj je zavidio, jer je u izbici pokraj njene sobe spavalo dijete. Osim toga držao je, da momci i ovdje progone Madlinu, a ne bi mu bilo pravo da se Anika probudi, kad kakav odabranik udje u sobu. Doduše nije on još ni jednoga uhvatio, ali kako bi i moglo biti drugačije?

Madlina je bila tako zaljubljene naravi, da nije propuštala i prama samom njemu kadikad pokazati svoju nježnost. Nije to, dakako, nikad bilo grubo i drsko. Kao što je uvijek bila ljupka i mila, tako se ponašala i s njim, pa je to njeno vladanje svakome moralo goditi, makar se i ne htio u što upuštati.

Njeno smješkanje i ofrkavanje postajalo je od dana do dana ljubeznije, pa mu je ugadjalo s tim više, što se nije trebalo ozbiljno shvaćati. Veselost, kojom mu se je umiljavala, odbijala je svaku misao na kakovo ašikovanje.

A kad se on jednog dana neopažen približio njenoj sobi, čuo je gdje pjeva narodnu »dainu«, koja je otprilike ovako glasila:

Ako mi janje voda zanese,
Ne pitam mnogo: da l' da ga spasim,
Već za njim odmah skačem naglàvcê.

Ako mi dragog rodica grli,
Pitam se uvijek: da l' da ga spasim?
A ne znam jadna, gdje da ga hvatim...
Zar da ga pustim rodici kivnoj,
Koja mu kuha otrovno bilje,
Koja mu svadjom otimlje sanak?
Reći ću zato: »Svojače, dodji!«
U sobi mojoj spreman je ležaj,
— Ah, tako tijesan ležaj je moj!«
Odmičem odmah k hladnome zidu,
Tebi da, dragi, toplije bude,
Na mojoj ruci kada mi zaspiš«.
Da l' da mu kažem, il da prešutim,
Dokle ga bôli s njezina loga
U vodu hladnu bace naglavce?
Pa da i tisuć janjaca spasim,
Što mi je do tog? — kada za dragim
Skočila nisam, da ga izvučem!

Tiho se Miks privuče k njoj, jer nije htio da ona sazna, kako ju je prisluškivao. A kad je ugledao njeno nasmijano i glatko lice, nije mogao shvatiti, da je mogla otpjevati ovako tužnu i vatrenu pjesmu:

A drugi put, dok je na krilu držala malu Aniku, pjevala je ovo:

Djetešce moje, djetešce malo,
Dat ću ti ruho, satkano zlatom;
Krevetac meki dat ću ti svilen,
Dat ću ti zvijezde, dat ću ti nebo.
I dragog vojna naći ću tebi,
Koji će s tobom u crkvu poći.
A što ćeš ti mi dati za uzvrat?
Gledaj me: sama spavam i zebem!
Onaj, što tebe ljubi kô zjenu,
Ne gleda mene, ne sluša mene;
Kad bi me htio, pustio drugu,
Ja bih ti bila rodjena majka.

Od toga časa počeo je Miks pomišljati, ne bi li je bar jedanput zagrlio. Ali je zatomio pustu želju, jer se je sjetio tolikih mladih momaka, koji su se ofrkavali oko nje, pa mu se nije činilo dostojnim da bude njihov takmac; a i poradi djeteta nije htio da mu u kuću udje sumnja i nemir.

Ali je nemir došao i bez toga.

Kad je pritisnula zima, preselila se Madlina s djetetom s druge strane kuće u toplu malu izbu, kojoj vrata nisu imala ni brave ni kvake, pa su zato bila uvijek odškrinuta.

Od toga časa nekako se stidio da spava sa ženom, pa je izmišljavao kojekakove izlike, kako bi se namjestio gdje drugdje. A kako mu nije ništa pametnije palo na pamet, nastavio je opet svoj nekadašnji život, kakav je provodio, dok se još nije dogodila ona velika nesreća. Samo je ovako mogao noć obraćati u dan.

Pohadjao je krčme, odakle se je pod zaštitom mraka moglo kriomčariti preko granice, a kako nije uvijek bilo što da se prokriomčari, nosio je sa sobom pušku, ako pred zoru naidje na kakovog srndaća. Tako je opet izašao na rdjav glas, a Aluta, koja ga je nekada zavoljela upravo radi ovog njegovog razbijačkog života, pa ga tek onomadne nazvala mrtvim puhalom — sada ga je oštro prekorila, što je njeno pošteno imanje obratio u razbojničko gnijezdo.

Ali se on na to nije ni osvrtao.

Jednoga dana povuče ga Madlina na stranu i reče: »Nije dobro, Miks, da se toliko razbijaš kojekuda, mjesto da se više držiš kuće«.

»A kome za ljubav ti to govoriš?«

»Pogledaj samo dijete«, odgovori ona i okrene se.

On se prestraši, jer je dosad tvrdo vjerovao, da dijete ima sve, što mu srce zaželi. Prekodan bilo je u školi, a noću je Madlina spavala s njim. Osim toga, ni Aluta nije još ništa djetetu učinila na žao. Samo što nije gledala dijete.

A sada, kad je bacio pogled na Aniku, udari mu u oči, da više ne prilazi k njemu, kad ju ne pozove, nego se zastrašeno povlači po kutovima.

A bila je i blijeda i slabunjava, dok je još po ljeti cvala kao majčina dušica. Zato on pokuša da ispipa iz nje, što joj je, ali se ona kojekako izvlačila. Jedne večeri uze dakle vrebati iz prikrajka i opazi, da Aluta bije dijete kožnim krbačem, u kojemu su bile sakrivene krugljice od mjedi.

On srne iz svoga skrovišta, zdere s djeteta opravicu i košulju i ugleda plave masnice po čitavom tijelu dječjem.

Onda digne krbač, što ga je bijesna žena bacila na zemlju, i isprebija je na mrtvo ime, dok se nije kao pašče stala savijati u prašini. I na Madlinu se rasrdio, pa je odsad djavo zasjeo u kuću.

Madlinina će se pjesma izvršiti! — mislio je, kadgod ga je noću bol istjerala iz kuće.

XI.

Jednog novembarskog jutra, prije nego što se na nebo uzvilo crveno sunce, dok je onako promrzao sjedio na svježem snijegu i upravo htio da naperi pušku na lijepog jednog srndaća — kad se okrene i ugleda cijev duge puške, kako je namjerila na njega, i šešir sa zelenom vrpcom, koji mu je bio dobro poznat.

Htio je dignuti pušku i sravniti šumara sa zemljom, ali je znao, da je već prekasno. Zato se lagano digne i zapita: »No, koliko ću godina opet morat odsjediti?«

»Ne ćeš toliko godinâ, koliko sam ja noćî poradi tebe izgubio, Miks«, odgovori krepki šumar, koji je došao na mjesto umorenoga šumara, pa doda: »Pušku ostavi ovdje; doći ću kasnije sâm po nju, jer bi mi se moglo dogoditi, da mi ju putem opet otmeš i još moju uzmeš«.

»Nisam ja tako rdjav, kako me opisuju«, reče Miks i zaputi se, ne pitajući mnogo, prema oružničkoj kući, gdje je imao biti predan. Šumar je išao desetak koračaja iza njega, držeći pušku spremnu.

»Bit će pametnije, da se toliko ne okrećeš«, reče šumar sasvim prijazno, pošto je Miks htio da nastavi razgovor — »jer ću ti inače sasuti kuršum u zatiljak«.

Miks je imao pol sata da promišlja o svemu, što se dogodilo. Bio je zapravo sretan, što se je ovako riješio Alute. No odmah iza toga nešto ga je u srcu ubolo kao nožem. Dijete! Što će sada biti s djetetom?

»Luda moja glavo!« mislio je u sebi. »Već zbog djeteta nisam trebao to učiniti«.

I poče snovati stotinu osnova, kako bi iz istražnoga zatvora mogao prenijeti Aniku u drugu kuću. No zabacio ih je sve. Ako skrene pažnju oblasti na dijete i dovede ih da posumnjaju, moglo bi se izvještačeno zdanje, koje je Aluta nekada smislila, srušiti kao kuća od karata.

Domala sukobe se s ljudima, koji su pošli za njima napola zlurado, a napola od saučešća. Nitko nije smio s njim govoriti. Zato su išli pokraj Miksa, pa budući da šumar nije razumio litavskoga govora, mogli su glasno govoriti i o tome, nije li Miks ipak ubio staroga šumara.

Miks je sve to slušao. Bio je to pravi križni put.

Povorka radoznalih ljudi rasla je svakim korakom, a kad je došao do oružničke kuće, bila mu je pratnja već velika kao u kakvoga kralja.

Miks je, dakako, sve poricao. O srndaću nije htio ni da čuje. Htio je da samo nekoliko vranićâ ustrijeli, a to nije nikakovo zločinstvo.

Sudac ga zapita, zar se ne stidi izmotavati se tako neslanim dosjetkama.

A on se nije nipošto stidio. Živo je želio da ostane s djetetom.

Na glavnoj raspravi opet se sastao s Alutom i s Madlinom. U svojoj je duši dosad želio, da dijete ne bi bilo pozvano na preslušavanje, jer je bilo već do-

sta veliko, da uzmogne razumjeti, kakovu je sramotu njoj nanio. A kad je sada vidio, da doista nije došlo, sneveseli mu se srce. Tako bi je rado vidio!

Madlina nije bila više onako umiljata i prpošna kao nekada, a oči su joj bile malene i uplakane. No odgovarala je i sada kao iz pištolja.

Pušku je doduše imao, ali se nikada nije njome služio. Da zbilja! Jedared je oborio jednu sovu. To je sve.

Aluta kao da je već odavno zaboravila, da ju je isprebijao. Nikada nije u neobično vrijeme odlazio od kuće, nikada skidao puške s klinčanice i nikada sa svoga puta donosio divljači ili novaca.

Vječna šteta, da žene nisu mogle prisezati!

Aluta se doduše nije ni jedan čas skanjivala da ponudi prisegu, ali je zločesti državni tužilac uvijek to znao spriječiti, upravo kao i kod Madline, koja mu se činila sumnjivim jatakom, pa su zato oba iskaza ostala prazna.

Pa i drugi, koji su bili zaprisegnuti, držali su se junački. Čak i oni, koji su mu toliko puta provlačili kroz nos njegovo pucanje, nisu se mogli opomenuti, da su ikada što o tom slušali, a kamo li da su vidjeli pušku u njegovim rukama.

No što je sve to pomagalo! Jedina njegova krivica, koja bi se mogla kazniti, stajala je iza njega, pa je neobjašnjeno umorstvo kružilo na crnim kreljutima iznad njegove glave. Kad je državni tužilac samo izdaleka natuknuo nešto o toj stvari, svi su osjećali, da su oko Miksa naslagane kojekakove tajinstvenosti, koje su trebale samo malenu osvetničku priliku, da se survaju nad njega.

Kad je proglašena presuda, koja mu je natovarila na ledja tri godine tamnice, ustala je s klupe Aluta, koja se do toga časa uklanjala da joj se oči sukobe s njegovima, te — svečano mašući glavom — neko vrijeme gledala u njega.

On se još sutradan sav tresao, kad se sjetio toga pogleda.

No ipak se svladao i zamolio, da ga prije odlaska u kaznionu smiju njegovi pohoditi, jer je znao, da će samo tako moći malu Aniku još jedanput vidjeti.

Madlina ga je odmah razumjela. A kad su se za nekoliko dana otvorila vrata kažnjeničke ćelije, pa i ona unišla iza Alute, vodila je doista dijete za ruku.

Miks Bumbulis morao se jako svladati, jer bi inače opet poklekao pred djetetom i zaplakao.

Rekao je samo: »No, došli ste baš svi«, te se ljubezno pozdravi sa svima po redu.

Aluta, koja je imala na sebi novi ovčji kožuh i dobro izgledala, reče mu: »Sada bih se mogla razvesti s tobom, ali ne ću. Ne, to ne ću učiniti«.

On odgovori: »Radi, kako misliš, da je pravo. Samo da budeš dobra s djetetom«.

»Pa bila sam dobra«, odgovori ona — »no ti si sve pokvario«.

On se ponizi pred njom i reče: »Okajat ću sve svoje grijehe i popravit ću se, ako mi zadaš riječ, da ćeš biti dobra s djetetom«.

Ona digne glavu i odgovori: »Zadajem riječ«. Onda mu pruži ruku i zamoli nadglednika, da ju pusti napolje.

Nadglednik otvori vrata i pozove druge, da skupa izadju, no u taj čas, opazi, kako je Miks poklekao pred djetetom i udario u gorak plač. Pa kako je bio čovjek dobroga srca, opet zatvori vrata i pusti ga da se isplače.

Miks pogladi rukom Madlininu suknju i reče: »Imaj smilovanja s djetetom!«

Madlina se prigne k njemu i reče: »Kunem ti se, da ću paziti na dijete«.

»A ako se udaš i odeš — zakuni mi se, da ćeš dijete povesti sa sobom«.

Madlina se prigne još dublje k njemu i reče: »Ne ću se udavati«.

Nato se Miks opet umiri, pa poljubi i dijete i Madiinu.

I pohodjani moradoše otići.

XII.

Dvije godine kasnije sazna Miks Bumbulis, da je dijete umrlo.

Nije se čudio, jer mu se je već nekoliko puta ukazalo u snu.

Pismo, u kojem mu je Aluta javljala ovu nesreću, glasilo je ovako:

»A sada ti javljam, da se mala Anika prestavila u Gospodu. Ja i Madlina njegovali smo je, kako nam je bila i dužnost. Da joj odagnam padavicu, poslala sam Madlinu jednoj vještoj ženi, koja ju je obajala prema propisima. Skuhala sam joj i jednu ljuticu i sok joj davala, smiješan sa suhim mekinjama. U jednu riječ: ništa nismo zanemarili. Pogreb sam joj udesila kao rodjenom djetetu. Posmrtna slava trajala je dva dana. Popila se dva bureta šîrê i dvadeset ókâ rakije. Da i ne govorim, koliko su pogrebnici pojeli. Lijes sam joj naručila, da se u njemu pošteno mogla ispružiti. I pokopana je u najljepšem svom ruhu. Vidiš dakle, da sam održala svoje obećanje, pa ako ćeš da pitaš Madlinu, ni ona ti ne bi mogla drugačije reći«.

Od toga dana ukazivala se Miksu mala Anika svake noći. Samo je trebao zaklopiti oči, i ona se već javila. Dolazila mu je u svakovrsnim spodobama — katkad ležeći u lijesu, katkad kao nevjesta s vijencem na glavi, gdjekada kao angjelče sa staklenim krilima, gdjekada u košuljici sva okrvavljena i s užetom oko vrata. I još u kojekakovim spodobama.

Ispunjavalo ga je velikim zadovoljstvom, što je Aluta ipak bila dobra s djetetom. To potvrdjuje i veliki pogreb. Jer kad bi se imala bojati svijeta, pokopala bi dijete u što većoj tajnosti. Bilo kako mu drago, u Madlinu se svakako mogao pouzdati.

A ipak mora da je nešto zanemareno, jer bi inače mala Anika mirno počivala u grobu, i ne bi mu se uvijek ukazivala.

To je tako teklo noć na noć, dok najzad nije zavodski liječnik pristupio k njemu i zapitao ga, što mu je zapravo.

»Što bi mi bilo?« odgovori Miks. »Hrane dobivam, da se do sita mogu najesti, a svi su dobri sa mnom«.

Onda mu liječnik naloži, da se razodjene. Miks učini tako, no liječnik nije našao nikakve bolesti na njemu. Ne tereti li mu možda što dušu, zapita ga.

»Izgubio sam jedno dijete«, odgovori Miks. Ali o prividjenjima ne reče ništa, jer se čovjek uvijek mora paziti, što govori pred tim Nijemcima.

Nekoliko dana kasnije pohodio ga je duhovnik, isti onaj, koji im je svake nedjelje propovijedao.

Uzeo ga tješiti biranim riječima, ali se nije potrudio ni da pročita sudbene spise, jer bi ondje našao, da Miks uopće nema djece.

Miks ga je ostavio u toj bludnji i poljubio ga u ruku, da ga uvjeri, kako je sada sasvim miran. Već je dotle bio dotjerao, da se upravo radovao, što će mu se opet noćas ukazati. No onda se opet stao prekoravati radi te radosti, jer se Anika svakako ne bi ukazivala, da je u grobu sasvim mirna. Ili ju pritiskuje pokrov ili su joj na usta stavili nešto, zbog čega ne može da diše. A možda nije ni Giltina (božica smrti) udovoljena, jer mnogi vjeruju u to, da ona onda od osvete narušava mir jadne pokojnice.

Zbog toga je htio da piše Aluti, ali se je stidio Nijemaca, koji bi pročitali pismo i u svojoj ga gluposti ismijali.

Zato mu je bilo sasvim pravo, kad ga je jednog dana pozvao upravitelj pred sebe i javio mu, da mu je ostatak kazne oprošten, pa ako se bude dobro vladao, da ju ne će ni kasnije morat odsjediti.

On pomisli u sebi: »Moći ću dakle sâm poći na grob«, i krene kući.

XIII.

Upravo su se sadili krompiri, pa su svi radili na polju. Nitko se nije ni osvrtao na njega, pa je tako neopažen prispio kući.

Pas u dvorištu zalajao je radosno, pa ga on pogladi, jer ga je dijete jako voljelo.

Kuća je bila prazna i sve otvoreno. Bio je gladan, a nije se usudio odrezati komad kruha — toliko je bio stran na svom rodjenom imanju. Pošao je najprije u malu izbu, gdje je djetetov krevetac stajao u posljednje doba. Ali se nije više ništa razabiralo. Kao da je dijete sasvim izbrisano iz svijeta. No onda ugleda na Madlininoj polici školsku pločicu s pisaljkom, koju je još on djetetu privezao na tanku uzicu.

Da nije bio tako umoran, pošao bi odmah na groblje. Zato sjede pred kuću na klupu, gdje je sunce sjalo i uzme čekati. Tu i zadrijema, a trgne se tek kad su se pred kapijom začuli glasovi čeljadi, koja se vraćala s polja.

Aluta ga je prva ugledala. Ona se uspravi i podje ravno prama njemu u svojim drvenim postolama. Gledala ga je ukočenim pogledom. Nije se radovala, ali se nije ni bojala.

»Pustili su te baš u najzgodnije vrijeme«, reče ona, pružajući mu ruku. »U kući je sada domaćin vrlo potreban«.

»Pa prihvatit ću se ja posla«, odgovori on.

Onda ona ode da priredi večeru.

Madlina je došla iza nje. Opazio je, da je omršavila i da su joj se oko ustâ nabrale kojekakove male bore.

I ona mu pruži ruku, a onda brzo pobjegne.

Sluga je bio neki postariji čovjek, na kojega Aluta zacijelo nije računala — »zato ću ga moći zadr-

žati«, pomisli Miks u sebi. Služavka ga je gledala ispod oka, jer nije znala, kako bi se držala prama njemu.

Za večeru bila je Aluta brzo zaklala jednoga pijetla. »Neka svi vide, da se je gospodar vratio«, reče.

Bila je sasvim prijazna prama njemu, pogledavajući ga uvijek odozdol gore, kao da prosi.

Umakao je krompir u mast, a meso ostavljao po strani.

»Zašto ne jedeš?« pitala ga je Madlina, kojoj su oči uvijek bile vlažne.

»Ostavljam to za kasnije«, odgovori on — »jer ovako nešto dobro nisam već odavno imao na stolu«.

I čašu šírê izmoli, ali se ne dotače.

Poslije večere ponese i meso i vino u sobu, gdje ga ostavi, dok padne noć. Onda donese jedan lončić s ognjišta i jednu praznu bocu; meso metne u lončić, a vino ulije u bocu i sakrije pod zobunac.

»Hoću na čas da izadjem«, reče, a ni Aluta ni Madlina nisu ga pitale, kamo je naumio.

Brzo je našao maleni grob. Novi drveni križ s malim krovom, kako ga obično dobivaju mlade djevojke, i dvije ptičice, koje su bile postavljene na kraju svake ruke od križa. Ove je ptičice zacijelo postavila Madlina, da se njima mala pokojnica može igrati do sudnjega dana.

On iskopa u pjeskovitom humku jamicu i stavi u nju lončić i bocu. Onda opet poravna pijesak, da se ništa ne bi vidjelo.

Mnogi misle, da se ovo tako meće za hranu duhu pokojnikovu, a drugi opet — ovi će zacijelo biti bliži istini — da se ovako ublažuje Giltina, koja upokojenu dušu onda ne će više uznemirivati.

A onda je još neko vrijeme sjedio i mislio: »Ovdje je dobro«. I pričini mu se kao da se je tek sada povratio pravoj kući.

Kad je došao pod krov, gdje su se svi spremali na počinak, počeo se domišljati, gdje bi legao. Znao

je dobro, ako se odijeli od žene, da će se svadje opet iznova započeti. Zato se ušulja u ženin krevet, a ona se vladala, kao da nikad nije ni izlazio odande.

Onda ona sama navrne razgovor na dijete. Ljudska snaga ne može učiniti ništa protiv božje svemoćne volje; čovjek je sretan, ako samo nije ničim opteretio dušu.

I ona zaplače.

On reče jedino: »Nemoj mi ništa pripovijedati«. Znao je naime, da ne bi mogao podnijeti.

Ove noći nije mu se ukazivao duh djetetov. Radovao se, da je darom, što ga je odnesao Giltini, pogodio pravo.

Kad je sutradan prebacio motiku preko ramena, da s drugima podje na okopavanje krompira, rekla mu je Madlina: »Odmori se najprije, jer si još slab«.

A on se čudio, da ona drži njegovu jakost tako slabom.

No kad je neko vrijeme kopao, morao je sjesti, jer ga je izdavala sapa, a Madlina ga je pogledavala, kao što majka pogledava svoje bolesno dijete — —

I Aluta je odsad uvijek bila dobra s njim. Donosila mu je rajskoga zrnja u sirćetu i drugih stvari, koje jačaju, a on pomisli u sebi: »Eh, da je dijete još u životu, krasno bi mu sada bilo!«

Prividjenja mu se nisu nikad više ukazivala, pa je počeo već Giltinu umirivati manjim darovima.

Bio se već toliko približio Aluti, da se je jedne večeri osmjelio i počeo joj govoriti o prividjenjima. I o darovima, koji su se pokazali zgodnima.

Ona se nasmija i reče: »No, kad je to tako laka stvar, onda ću ti naklati pijetlovâ, koliko god zaželiš«.

Da, tako je odsad uvijek bila dobra s njim. I on se često pitao, zašto se je zapravo nje prije toliko bojao.

Sada je htio da sazna i potankosti o bolesti djetetovoj. Ne može se reći, da je sada bila njegova bol za djetetom manja nego prve noći, nego je samo držao,

da će i Aluta sada imati za dijete saučešća, upravo kao i on.

No Aluta odgovori: »Ti jadnik ne bi još danas mogao sve podnijeti, da ti ispripovjedim, pa zato počekaj još malo«. I tako je uvijek govorila, kad god se o tome zapodio govor.

Onda mu pade na pamet, da zapita Madlinu. No ova se djevojka bila sada sasvim promijenila. Uklanjala mu se, gdje je mogla, kod stola nije ni riječi govorila nego samo očima bušila rupe u drvetu.

I Aluti to udari u oči, pa jednom prilikom reče: »Madlina mora iz kuće, pa ako odbije i budućega prosca, kojega joj nadjem, onda ću joj baciti perinu i ormar pred kuću«.

On se prestraši, misleći da bi sâm bio kriv, kad bi stvari pošle ovim putem, pa odluči, da će nastojati iz petnih žila, kako bi sve okrenulo na bolje.

Kad je dakle Madlina jednoga jutra pošla u staju da pomuze krave, podje on za njom i reče: »Madlina, ti valjda ne misliš, da se ja srdim na tebe radi Anikine smrti«.

Ona se digne i reče: »Ali se ja srdim na sebe«.

On odgovori — ponavljajući Alutine riječi o svemoćnoj božjoj volji, protiv koje ne može ljudska snaga ništa učiniti — pa da je čovjek sretan, ako samo ničim nije opteretio svoju dušu.

U taj mah ona odjedared stavi obje ruke na njegova ramena, zagleda mu se duboko u oči, kako ga je sada uvijek gledala i reče: »Dodji k meni na spavanje, Miks Bumbulis, pa ću ti onda nešto ispripovjediti, što valja da znaš«.

On se jako uznemiri i odgovori:

»Ne ište mi srce slasnih lakrdija. Pripovijedaj mi odmah«.

»Ne«, reče ona — »drugačije ne ću«.

»Pa promislit ću«, odgovori on i izadje iz staje.

Te noći ukaza mu se opet prividjenje. Bila je u košuljici, na svakom ramenu sjedila joj je po jedna

ptičica, a u ruci je nosila stabljiku, ali je ta stabljika bila od otrovne kukute.

Aluti nije o tome ništa kazivao. A kad je došla večer, on je opet svoje jelo ostavio, kradom donio jedan lončić i odnio ga na groblje.

Držao je, da ga nitko nije vidio, ali je Aluta stajala iza dvorišne ograde i gledala za njim.

Ovajput se Giltina nije tako lako zadovoljila, jer se Miksu i druge noći ukazalo dijete.

»Trebat će i opet pijetao«, pomisli on u sebi, ali ga je neodredjeni osjećaj odvraćao, da Alutu ne zamoli, da mu ga zakolje.

Prividjenje se neprestano vraćalo, a nemirnost njega nije ostavljala.

On se dakle osmjeli, pa dok mu je žena bila u polju, podje on u Madlininu sobu. Kad ga je ugledala, duboko je uzdahnula i sklopila ruke, kao da se sprema na blaženu smrt.

Spavao je s njom, a dok je njena glava počivala na njegovom ramenu, puče mu pred očima, da je on zapravo uvijek samo za njom čeznuo.

Ona je bez prestanka plakala i ljubila mu ruke.

A on ju onda podsjeti, da sada mora iskupiti zadanu riječ.

Ona klekne kraj kreveta i stane ga zaklinjati: »Ne traži to od mene! Ne traži!«

No on je neprestano tražio.

Onda ona razabra, da se ne će izvući, pa mu ispripovjedi, kako je Aluta ubila dijete i kako se to ničim ne će moći dokazati.

U prvom svome gnjevu pograbi on Madlinu za vrat, da je zaguši, što nije spriječila nedjelo.

Ona je jecala: »Samo jače pritiskuj... jače! U kokošinjaku možeš vidjeti uzicu, o koju sam se htjela objesiti. Pa da nisi tako iznenada došao, bila bih svoj naum već i izvela«.

Onda on skoči s kreveta i potraži brus — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Aluta je još radila na polju, kad je ugledala čovjeka, kako juri prema njoj, napola odjeven i mašući sjekirom.

A kad je prepoznala svoga muža, znala je odmah, što se dogodilo i da se radi o njenu životu.

Ona vičući pojuri prama selu, a on sa sjekirom za njom.

Ali se nije usudjivala zakrenuti u koji majur, jer je znala, da nema te brave i toga čovjeka, koji bi njega spriječio, da ne izvede svojega nauma.

Bježala je dakle dalje, a daljina izmedju nje i njega postajala je sve manjom.

Uto ugleda oružničku postaju i razabra smjesta, da će se sada i unapredak moći spasiti samo ako sve prizna. Nitko joj ne će moći dokazati, da je ubila dijete, a kaznu za krivokletvu, kad je pred sudom spasavala muža, lako će odsjediti.

Kad je njezin progonitelj opazio, kamo je uperila, onda se zaustavi, jer je znao, da su stražmeštrovi pištolji uvijek puni. Okrene dakle natrag, a ljudi, koji su bili potekli za njim, uklanjali su se daleko ispred njega.

Kuća je bila prazna, kako ju je zatekao, kad se vratio s robije. I Madlinu je uzalud dozivao.

Obukao je debeli kaput, napunio džep novcem, uzeo iza peći staru pušku, koja je ondje bila skrivena još od vremenâ njegovog zabranjenog lova na divljač — i stao se potrbuške povlačiti od jarka do jarka.

Kad se smračilo, prebjegao je preko granice. Rusija je velika.

XIV.

Oružnik učini prijavu.

Sudbena gospoda baciše se na stvar s velikom revnošću. Tjeralica bude izdana, redarstvenici dadu se na posao s ove strane granice i s one, pa se za-

počnu i pregovori o izručenju, da se stvar ne bi zategla, ako ga uhvate.

Aluta, koja je još uvijek bila na slobodnoj nozi, premda se sama prijavila, smijala se svemu i govorila: »Što se toliko trudite? Njega će i tako dijete dovući natrag«. Ali se ipak bojala ostajati u svojoj kući, pa je i na kratko vrijeme onamo zalazila samo u pratnji, jer se bojala, da bi je ondje mogao uvrebati Miks.

Po danu i po noći bila je u društvu s oružnikom i s nekoliko ljudi, koji su bili najmljeni da stražu straže iza grobljanske ograde. Izmjenjivali su se, jer nitko nije mogao duže vremena izdržati na straži. No ona je uvijek bila na oprezu. Danju se klatarila unaokolo kao pobješnjeli lovački pas. Gdje je spavala i kada je spavala, to nitko nije znao.

Kad je koji od stranih oružnika, koji su svake druge noći izmjenjivali domaćega, pred zoru — tresući se od zime i mrzovoljno — govorio: »Ja mislim, da se mi uzalud trudimo, jer bi on morao pasti na glavu, kad bi nam dobrovoljno naletio na šake«, onda je ona sa sklopljenim rukama udarila u zapomaganja: »Smilujte mi se, gospodine stražmeštre, smilujte mi se — jer ja pouzdano znam, da će ga dijete dovući natrag... svakako će ga dovući natrag«.

Nije znala, da je u isto doba i nedaleko od groblja ležala Madlina u jarku — tik uz cestu, koja je od granice vodila u selo. Potajno se je skrivala u kući jednog svoga nekadašnjeg prosca, čija joj je žena bila zahvalna, što ona nije pošla za njega. I svake večeri, kad bi se smrklo, išuljala se na stražu, ne bi li dočekala Miksa, kad se vrati.

Katkada je bivalo hladno, a katkada je i kiša padala, ali njoj nije bilo zima, pa je rado podnosila, da do kože prokisne. S groblja je do nje dopirao kadgod žagor šaputanja ili zveckanje sabalja. Katkada bi vjetar nanesao na nju i miris dima od duhana. Onda se zlobno znala nasmijati i ispružati šake u mrak. Dokle

god je bila budna, nije bilo opasnosti, da bi ga mogli uhvatiti na grobu.

No jedne noći — mogla je biti četrnaesta ili petnaesta, otkako se ona dala na stražarenje — mora da ju je san ipak prevladao, ili Miks nije išao cestom nego preko poljâ, kad odjedanput začuje pucketanje i viku. I Alutin kreštavi glas upletao se medju druge glasove.

Znala je: uhvatili su ga.

Plačući potrči Madlina prema traku svjetlosti, koja je odjedanput zasvijetlila.

Već su ga vodili. Dva su ga čovjeka držala, dok je Aluta skakutala oko njega, cereći se i plazeći jezik na njega.

Za pojasom visjelo mu je grlo jedne široke boce, koja se zacijelo za borbe polupala. U njoj je bila žrtva za Giltinu, kojom je još posljednji put htio da djetetu iskupi vječni mir.

Madlina mu zakrči put obasipljući poljupcima gvozdene lisičine, kojima su mu ruke bile sputane.

On baci pogled na nju i podje dalje — prama svojoj sudbini.

Služavka.

I.

U predvečerje prvoga srpnja dovezla se Marinka Tamošusova u selo. Dovezao ju otac glavom u svojim kolima. Ali ipak nije dolazila iz roditeljske kuće. Dolazila je s dobra gospodina Westphala, gdje je godinu dana služila kao služavka, a dvije godine upravljala mljekarnom.

Ondje je udarila u oči starom Enskisu iz Usajina. On je, izručujući mlijeko, upoznao u njoj marljivu gazdaricu, a onda upozorio na nju najprije svoju ženu, a onda i svoga sina Jurisa. Kad su oboje pristali, pustio se u pregovore s njenim ocem, a svršilo se tako, da je ona gospodinu Westphalu otkazala službu i od starog Enskisa primila talir kapare.

Ne — nije se svršilo! Bit će bolje, ako kažemo, da je to bio tek sretni početak.

Jer ako se mladenci svide jedno drugome, moći će iza posljednjih krompira — sredinom mjeseca listopada — doći i do svatova. Bar je tako bilo dogovoreno s ocem. A Marinka se nije opirala. Kući se nije mogla vratiti, jer je tamo gospodarila zločesta maćuha, a pogotovo nije imalo syrhe da dovijeka kuluči na velikom imanju. Napokon bi djevojka došla na zle jezike.

Sjedila je u svom stajaćem ruhu s pletenicama, u koje su bile upletene zelene vrpce, i sa smedjom pregačom od tafta — onako plava, okrugla i plaha — kraj mršavoga, napaćenog oca, koji je gonio svoje mrkove i šibao ih, jer je htio da se doveze na imanje žustro i gospodski.

On je poznavao Enskisovo gospodarstvo, no ona nije ondje nikada bila, pa se izvozila u novi život, kao što se ljudi izvoze na more. Nije gledala ni napred ni uokolo, a na licu joj se nije razabiralo nikakovo radosno očekivanje. Nije ni pitala: »Je li ovo? Je li ono?« No kad su kola projurila ispred novog puta, koji je zakretao prema kakvom majuru, odahnula bi, kao da joj je smrtna osuda opet bila odgodjena na nekoliko časova.

Naposljetku su ipak zakrenuli na stranu, pa se pred njom ukazao u mjesečini novi zavičaj. Na livadi su pasle četiri krave, isprugane crnim i bijelim prugama. Znala je iz prijašnje službe, da ova pasmina daje mnogo mlijeka. Vrt je bio pun cvijeća. Dvorište taracano. Nos parne vjetrenjače izvirivao je iz glomaznoga štaglja. Kako joj se srce bilo steglo, nije joj drugo više ništa udarilo u oči. Začudila se jedino smedjim mrežama, koje su bile razastrte po kolcima da se suše, jer još nikada nije bila u nikakovom ribarskom kraju.

Pred vratima su stajali starci s Jurisom. Tamo se našao i jedan sluga s jednom nadničarkom. Poradi ove služinčadi ne će dobrodošlica ispasti jako srdačna. Služinčad je naime znala, što ima misliti o svemu ovome, pa se u sebi cerila.

Kad je u kući mlad sin, a služavka dolazi na dva konja, koja tjera sâm otac!

Juris je bio plah, upravo kao i ona. To doduše čovjek ne bi vjerovao, jer se tek onomadne povratio kući od kirasirâ, a plavetno-bijela vojnička kapa još mu je i sad naherena na lijevo uho. I čim joj je pružio ruku, odmah se latio sanduka, što ga je sa slugom digao preko prečanice. Samo da ne mora s njim govoriti.

Zapravo mu izgled nije bio kirasirski. Sudeći po stasu, prije bi ga uvrstio medju ulane. Dugačak i vitak sa spuštenim ramenicama. Očiju plavih i mirnih. Brada ga još nije bila mnogo osula.

Stari Tamošus nije dopustio da mu isprežu konje. Do Piktata, gdje je ležalo njegovo dobro, imao je više od tri milje, a htio je još iste noći da se povrati. Ipak je okusio malo sušene jegulje i gucnuo malinova soka, koji nije ništa rezao grlo. Sa zadovoljstvom je osjećao, da mu je kći došla u dobru kuću, pa će pet stotina talira, koje joj je mogao dati u miraz, biti dobro upotrebljeno.

Odvezao se dakle natrag, a Marinka otišla u svoju sobicu i zaplakala.

No kako se kod velikoga posla više misli na smijanje negoli na plakanje, bila je sutradan ujutro opet vedra i vesela. Krave su se nad muzlicama držale mirno, kao da ih je ona već nekoliko sedmica milovala, a svinjski valov bućkao se u velikom krugu pod gladnim njuškama.

Enskena, žena Enskisova, išla je za njom nazorice, ali tako da ju Marinka nije mogla vidjeti, a kad je došao doručak, rekla je tiho svome mužu: »Izbor nam je ispao dobar. Vrijedna je i ruke su joj blagosovene«.

Stari Enskis sklopi omašne ruke i reče sumnjajući: »Dao Bog!«

A oboje stade misliti, kako će pod jesen moći da podju u mir, premda je i njemu i njoj moglo biti tek pedeset godina.

Marinka se držala kao da ne opaža, da ju promatraju i šapuću, pa je izvršavala svoje poslove kao djevojka, koja voli raditi, a ne okreće se ni nalijevo ni nadesno.

Svrkrva joj se svidjala. Bila je dobroćudna i prijazna žena, koja nije išla za tim, da njezinu vlast itko osjeti.

Sa svekrom još nije bila načisto. Bio je skroman, ali podmukloga oka i sitničav. Opominjao ju je po nekoliko puta na stvari, kojih ona još nije mogla znati. No to je moglo biti i od bezumnosti.

Juris je sjedio kraj nje ukočen i nije ništa govorio. Tako je prošlo mnogo danâ, pa su sluga i nadničarka morali napustiti svoju sumnju.

Marinki je bilo ovo sasvim pravo, jer su se njene misli zadržavale daleko od Jurisa. Bila je samo radoznala, da vidi, kako će on početi. No on nije ni započinjao. S vremenom se ona počela i pribojavati, da ju ne pošalju opet kući. A bojala se još i nečega gorega, ali je preko toga misao radije prelazila.

II.

Da mlijeko što bolje prodadu, potpisalo je pet najboljih gospodara ugovor s gospodinom Westphalom, da će svaki dan toliko i toliko litara slati u njegovu mljekarnu. Odvozili su mlijeko izmjenice, pa ih je zato Marinka sve poznavala. A još je bolje poznavala njihove žene i djecu, jer su gospodari kočijašili samo onda, kad su imali još kakvog osobitog posla na imanju Westphalovu.

U sedmici iza Marinkina dolaska bio je na redu Jozup. Jozup Vilkat, koji je upravljao gospodarstvom skupa sa svojom majkom. Smedj mladić, ovisok, s kuštravim brkom i sraslim obrvama, zbog kojih je izgledao mrk i neobičan. Njihovo imanje, koje je bilo dosta veliko i u redu vodjeno, zvalo se u okolici »Vilkija«, vučje gnijezdo.*) U prvom redu poradi imena »Vilkat«, a onda i poradi triju sinova, koji su od rane mladosti režali jedan na drugoga, dok mati, kojoj je Jozup bio mezimac, nije stariju dvojicu izgrizla, tako da su pošli u Berlin u službu. Jozup je samo čekao na zgodnu ženu, pa da gospodarstvo sasvim preuzme.

Na Westphalovu »Augustenhofu« imanju sve su djevojke pecale Jozupa, ali se je on malo osvrtao na njih. I na samu Marinku pogledavao je bez riječi, dao zapisati svoje mlijeko — i otišao.

O njemu se govorilo, da je »bedraugis«, to jest čovjek, koji nema prijateljâ, pa je to prije možda i

*) Litavska riječ »vilk« ista je, koja u ruskom »volk«, u hrvatskom »vuk«. Prev.

bilo istina; no kad je sada pod večer dolazio po mlijeko, zadržavao se dugo u staji s Jurisom, popušio s njim cigaru i uvijek prekasno odlazio. Do Augustenhofa bilo je ipak podrug sata, ako ćeš i korakom voziti. Kao da su se njih dvojica oduvijek pazila.

Četvrte ili pete večeri prišao je Jozup Marinki, koja je upravo tovarila bardake s mlijekom i oslovio ju riječima: »Jučer me je zadržao gospodin Westphal i rekao, neka ti kažem, da se jedanput svratiš u Augustenhof«.

Marinka pocrveni do ušiju i reče: »A što ću tamo? Nisam više kod njega u službi«.

A Jozup odgovori: »Ima još nešto da obračunate, rekao je«.

Marinka reče: »Ja sam v e ć obračunala« i podje za svojim poslom.

No u subotu pridje on ponovo k njoj i reče: »Gospodin Westphal bio je jučer u mljekarni i rekao, da jedan račun nikako ne može razumjeti, pa da na svaki način mora s tobom govoriti. Sutra je nedjelja, pa se ja posljednji put onamo vozim. Ne bi li se povjerila meni, pa se sa mnom onamo odvezla?«

Marinku ubode nešto u srce. Pogleda na Jurisa, koji je mirno stajao pokraj njih, i reče: »Ako već moram onamo, onda će mi milije biti da se odvezem, kad m i budemo na redu. Osam dana moći će se gospodin Westphalen možda ipak strpjeti«.

Jozup stegne obrve još jače, popne se na kola i potjera.

Juris je dalje stajao i gledao za Jozupovim kolima, a Marinka se ljutila, što on još uvijek ne govori s njom. Najzad — ona je ipak ovdje »na pokusu«. Što će biti, ako ovako ostane!

Zato učini nešto, što se nikako nije slagalo s njenom plahom ćudi i na što se dosad nije još nikada odlučivala. Stala je pokraj njega i rekla: »Možda ćeš t i biti tako dobar i povesti me onamo?«

Da joj je on kratko i osorno odgovorio ili joj kakogod drugačije izrazio svoju nesklonost, znala bi,

da mirno može spremati svoj sanduk i odmagliti. No što je on uradio?

Okrenuo se prema njoj; licem mu preletio dobroćudan, moglo bi se reći: sretan smiješak, pa odgovori: »Hoćeš li onda jedanput poći sa mnom i u lov na ribu?«

Sada je znala, što je i kako je, pa da će do groba moći ovdje ostati sa svojim sandukom. Najradije bi odmah otrčala i u uglu se isplakala, ali se prevladala i rekla: »Pa ti d o s a d nisi nikada išao u lov na ribu«.

»Čekao sam uvijek tebe«, odgovori on.

»Da si zamolio majku, ona bi me zacijelo pustila«, reče ona.

»To sam doista trebao učiniti«, prihvati on — »ali sam uvijek držao, da su ti ruke pune posla«.

»Posla imam doduše dosta«, odgovorila je ona — »ali vrlo rado gledam, kad se lovi riba«.

Onda ju on povede pred smedje mreže, koje su odisale katranom, i objasni joj sve.

Slušala ga je, a ipak nije ništa čula. Od puste sreće nije ništa razabirala. Ono, što je bilo crno i teško u njenim mislima, sada se odjedanput razišlo.

Ništa nije bilo oko nje i u njoj osim blage ljetne večeri sa smedjom mrežom, razastrtom na zelenim kolcima, i s mnogim cvijećem odostrag, i s ptičicama, koje su joj pjevale, s kućnim psetom, koje joj se umiljavalo mašući repom — i s jednim milim i dobrim čovjekom, koji će odsad biti njezin.

Stupala je pokraj njega sva blažena, pa da ju je uhvatio za ruku i s njom poletio nebu pod oblake, ne bi se ona ništa čudila.

Došlo je kao samo od sebe, da su skupa pošli i u vrt. Pokazao joj je žuti šeboj i čapljana, a ona njemu veroniku i karanfil — a samo kraj svatovskog ružmarina prošli su bez riječi...

III.

Dva dana kasnije, u ranu zoru, rekao je Juris Marinki: »Majka je dopustila, da skupa podjemo u ribu«.

Ona zapita: »A tko će pomusti krave?«

On odgovori: »Ona sama«.

Kad mu je pomagala tovariti mreže u ručna kolica, jako se stidila pogledâ, koje je osjećala na sebi. Nije ništa ponijela ni za jelo, niti je ikome rekla: »Sada idem«. Odlazila je, kao neka zločinka.

On je vukao kolica, a ona odostrag gurala. No zapravo nije trebalo ništa gurati, jer su se kotači okretali sami od sebe.

Do zatoke vodio je put preko njiva više od jednoga sata. U početku se nije ništa razabiralo osim crvenkaste magle, kakva se u zoru spušta nad livade, no domala je prosijevnula plava pučina iznad trske i šikarja, a izmedju vode i neba bijelila su se iz daljine pješčana brda, kao pojas od bijelo-žućkaste svile.

Marinka pomisli u sebi: »Kako će krasan biti moj zavičaj!« Htjela je nešto kazati, ali se nije usudjivala, jer se onaj, koji je išao ispred nje, nije nikada okretao prema njoj.

I tako su se sve više približavali obali.

Ondje su bile poizdizane daščare, u koje su se skrivali čamci, kad je udarilo nevrijeme. A sada, po mirnom ljetnom vremenu, nisu ih ni izvlačili na pijesak, nego su se ljuljuškali, privezani o kolce, izmedju trave i trstike.

Na obali nije bilo nikoga, koji je imao pravo na ribolov. U doba, kad se počinjala žetva, svi su bili zaposleni na njivama.

A Marinka je u tjeskobi svoje duše osjećala, da je i on izišao s a m o njoj za ljubav.

On stane istovarivati mreže, a ona mu uze pomagati, premda ni ovdje nije trebalo nikakove pomoći.

Tek kad su se izvezli već vrlo daleko na pučinu, gdje su vesla udarala i valovi se talasali iza njihova čamca, zamoli je on, da mu pomaže kod bacanja mreže.

Odmah je shvatila, što ima raditi, tako da su pluta, koja su podržavala mrežu da ne potone, za čas plivala oko nje u lijepom luku.

Iza toga mogli su otpočinuti, a sunce je počelo žeći.

»Nisi ponijela marame« reče on — »pa će te zaboljeti glava«. I odmah izvadi kapu, namazanu katranom, koju bi imala staviti na glavu. Ali je ona nije htjela uzeti, jer se bojala, da bi joj se on mogao smijati. Pa to mu je odmah i rekla.

Ali se on odmah poče smijati, te vikne: »Ne ću te ismijati, ni kad te sto puta vidim u toj kapi«.

A ona, ne mjereći, što će reći, odgovori: »No onda ćemo biti vjenčani«.

Nije pravo bila još ni izrekla te riječi, a već joj stid podbije obraze, da bi najvoljela skočiti u vodu. »O Bože, Bože!« pomisli u sebi — »sad će me držati drskom i nametljivom«. Pa kako je osjećala da je pocrvenjela kao rak, okrene mu ledja i sva se pogruži.

On s krmila reče: »Marinka, okreni se k meni«.

No ona nije mogla. Odjedared joj je naime sijevnula misao u glavi: »Ne će doći do toga... i ne može doći. Bilo bi odviše lijepo za mene... a ja toga nisam ni dostojna«.

Kao da joj je srce prekipjelo, počne gorko plakati.

Juris ustade sa svojega mjesta i sjede do nje tako blizu, da su se njena ledja doticala njegovih grudi.

Zapita je, zar doista ne će da podje za njega, jer vjenčanje nikako ne bi moglo biti razlogom ovome plakanju.

No ona je sve žešće plakala.

Nato on odostrag ovije ruke oko njena vrata, tako da joj je glava pala na njegovo rame. Ona se okrene malo prama njemu, da ne mora zaplakanim licem gledati u sunce, pa je tako ležala na njegovom zobuncu i posve se umirila.

»Ah, da me hoće poljubiti!« mislila je u sebi.

No on je nije poljubio.

Onda je trebalo pogledati mrežu. Mnogo lovine nije bilo. Nekoliko deverikâ i dvije-tri crvenperke. To je bilo sve. No njima nije bilo do toga ni stalo, pa su se naposljetku tome počeli i smijati.

Kad su vukli kolica kući, nije ih ona više turala odostrag, nego je uz njega vukla. A kako se ni sada nije imalo što vući, ovije on slobodnu svoju ruku njoj oko pasa, tako da je otisnuo njenu ruku od rúdê. I zbog toga nisu mogli prestati sa smijanjem.

Kod kuće su se držali ozbiljno, kao da se nije ništa dogodilo, a kad im je buduća svekrva donijela doručak na stol, nije Marinka više mogla izdržati, nego joj je poljubila rukav i obrub na suknji.

Onda reče Enskena s prijaznim smiješkom: »Doduše niste mnogo ulovili, ali je moj Juris učinio dobar lov«.

No stari je Enskis obilazio oko njih s nepovjerljivim i zaplašenim pogledima, tako da se Marinki opet uvukao strah u dušu.

»Zna li on što?« mislila je u sebi.

Da ne zna, ne bi pristao na to, da ona dolazi u kuću »na pokus«.

Zato opet mirno podje na svoj posao.

IV.

Ove sedmice zapravo Jozup Vilkat nije imao nikakova posla na njihovom majuru, jer je mlijeko odvozio drugi. Pa ipak je bio ondje i jutrom i večerom. Jedanput je isposudio svrdlo, koje je imao povratiti, drugi put mu je ponestalo kolomaza, a napokon je dolazio bez ikakovog vidljivog razloga, nego sjeo pokraj Jurisa na rudu, pa tako gdjekada ispušio i tri lule.

Bilo je pravo čudo, da su ga ikada mogli nazvati »bedraugisom«.

Juris nije pravo znao, kako je došao do ovoga novog prijateljstva, koje se zapravo moralo sklopiti još prije dvadeset godina, no budući da mu je iznenada palo s neba, primio ga je bez opiranja. Jozup, kojega su svi držali jogunastim i neprijatnim, nije ni bio tako rdjav. Znao je stotine pripovijedaka i pjesama, a kad saznaš odgonetke njegovim zagonetkama, možeš puknuti od smijeha.

Zato je i dvoje staraca često prilazilo k njemu, jedina Marinka nije se rado nalazila u njegovoj blizini. Ne može se reći, da joj je on bio odvratan. Kad ga je gledala, kako dolazi na čvrstim nogama i ponosne glave, svidjao joj se, ali se nije mogla oteti tjeskobi u srcu, koja ju je zaokupljala gdjekada još na Augustenhofu, kad je dovozio mlijeko.

Gdjekada je mislila: »Ovaj će mi zacijelo makar kada učiniti nešto na žao«. No oduvijek se malo pribojavala muškaraca, otkad je saznala, kako se teško slaba djevojka može oduprijeti njihovoj jakoj volji.

No sada je trebala samo pogledati na Jurisa, pa je odmah znala, kako je dobro zaštićena, pa da joj se Jozup ne će nikada moći prikučiti.

Jedne večeri, kad je odlazio, zastade Jozup uz vrtnu ogradu i doviče joj: »Digni se, djevojko!«

Ona nije htjela u prvi mah, jer je baš mrkvu iskopavala za sutrašnji objed, no ipak je morala.

»Zašto se držiš tako prama meni?« zapita ju on. »Ne ću te valjda pojesti. Jedem samo govedinu«.

»Služavka sam ovdje«, odgovori ona — »pa imam posla«.

»Kad govoriš, da si služavka, moraju ti se i pilići smijati. Znam vrlo dobro, da ćeš domala postati gospodarica ovoga imanja«.

»E, pa kad znaš, onda počekaj, dok budem imala prava s tobom govoriti«.

»Ne vjerujem, da ti je naloženo njemovanje«, reče on — »a imam da ti i nešto isporučim«.

Ona se prestraši, ali se odmah i sabere. »Ako je opet kakova poruka od gospodina Westphala«, odgovori — »onda mu možeš slobodno reći, da ću doći, kad bude na nama red da vozimo mlijeko, prije nikako«.

No ovajput bilo je nešto drugo.

»Moju majku muči kostobolja«, reče on. »Čula je, da imaš dobru ruku, pa te moli, da ju protareš. Tom prilikom možeš odmah pogledati i naše gospodarstvo«.

Nju podidje vrućina.

»Tko je to rekao o mojoj ruci«, odgovori ona — »taj izmišljava laži, jer meni o tome nije ništa poznato. Još manje znam, što bih imala gledati u vašem gospodarstvu«.

S tim riječima opet se sagne nad mrkvu i ne pogleda ga više.

On je stajao još nekoliko časova, a njoj je bilo, kao da osjeća njegove poglede na svojoj koži; onda joj on zaželi laku noć i ode.

»Bože moj, Bože!« mislila je ona u sebi. »Ne otimaju li se i njegove oči za mnom? No to nije moglo biti. Zar bi onda Jurisa odabrao za prijatelja?«

Čas kasnije razabere Jurisove korake i srce joj poleti prama njemu. Mislila je: »Kako se čovjek može tako brzo zagledati u nekoga!« Ali nije dizala očiju, nego je iskopavala mrkvu još marljivije.

On stade iza nje i reče: »Zar se ti baš nikada ne možeš umoriti? Već je pala noć i doba je za spavanje, a ti još uvijek radiš«.

Ona ustane i obriše u pregaču veliki nož. »Nemoj misliti«, reče ona — »da se želim samo tako pokazati pred tobom i pred roditeljima. Jer kad pomislim, da će možda doskoro biti m o j a z e m l j a, na kojoj klečim, onda mi se večer obraća u jutro, a posao mi postaje igračkom.

Juris reče: »Mi se još uvijek nismo pravo porazgovorili«.

»Ne«, prihvati ona — »još nismo«.

Ona prihvati košaru, da ponese mrkvu u kuću. No on joj uze košaru iz ruke i povede je srednjom stazom do jasena, pod kojim je bila klupa za podnevni i večernji odmor.

Pod onom krošnjom bila je gotovo noć, a kad bi tko pošao po njih, vidio bi se već izdaleka na svjetlijoj stazi.

Juris spusti košaru na zemlju i sjedne do nje. Nije puštao njene ruke, nego prihvatio i drugu.

»Znaš li, što mi je Jozup danas rekao?« poče on razgovor. »Kad budu naši svatovi, on bi htio da nam bude djever«.

Nije mu mogla reći, da se boji Jozupa, jer joj on nije učinio ništa na žao, pa zato spomene samo ovo: »Još je daleko do toga«.

On odgovori: »A zašto bi bilo daleko? Ako si samo ti voljna, ja jesam. Ja sam uvijek bio za tobom«.

»Pa voljna sam«, odgovori ona.

Nekoliko časova sjedili su bez riječi. Ona prisloni glavu na njegovo rame, a on bradu na njenu glavu. Ona pomisli: »Zašto me ni sad još ne poljubi?«

Ne može se reći, da je bila nezadovoljna ili da ga je držala nespretnim, nego ju je samo morila velika čežnja za njim. Zato polako pomakne glavu, pa sve bliže i bliže, dok se njezin obraz nije dotakao njegovoga, a usta se gotovo sasvim približila ustima.

Sada se više nije mogao sustegnuti — a bilo je kao neko krzmanje i kao neki udarac. A bilo je i kao neko bojazljivo spominjanje i kao neka nova bojazan.

No onda je došlo najjače blaženstvo. Nije više znala, koliko je još njene duše i njezinoga tijela ostalo u njenoj vlasti: — htjela mu je sve više od sebe poklanjati i sve više postajati njegovom.

No onda joj se pričini, kao da je odnekale razabrala šuštanje, premda nitko nije dolazio stazom.

Zato je skočila i rekla: »Hajdemo! Ovdje nismo više sigurni«. Brzo mu zazove laku noć i otrči popreko prama klijeti, gdje joj je bila soba.

Ali nije mogla spavati, jer je držala da će za čas on doći za njom. U pobočnoj izbi hrkala je nadničarka. No zbog ove valjda se on ne će ustezati...

Gledala je neprestano u kvaku na vratima, ali se ova nije maknula. Mjesto toga pričini joj se, kako u dvorištu čuje sasvim tihe korake, koji su se bez prestanka razabirali, kako odmiču prama kući i opet se približuju klijeti.

»Jadnik!« pomisli ona. »Ne usudjuje se. Morat ću da mu olakšam posao«.

Zato ustade i odštrine polako vrata. Na sreću nije ih odškrinula više, jer kad je na čas promolila glavu, razabra smjesta, da onaj, koji je nemirno hodio u sjaju ljetne noći, nije bio Juris nego njegov otac, koji je protiv svakoga prava i običaja pazio, da se ne spoji ono, što se ljubi.

V.

Protiv svakoga prava i običaja! Dabome. Jer kad se nevjesta, koja je »na pokusu«, sporazumije s mladoženjom, onda podju skupa u istu sobu, i nitko se više za to ne brine.

No ovdje se je dogodilo ovo: — Kad sutradan prije podne došao Juris s polja, da donese crnoga piva — jer na košnji i kod vezanja snoplja svi su pogibali od žedje — zatekao je, upravo kad se htio povratiti, oca, koji se već povukao od svakoga rada, kako ga čeka u veži.

»Hodider ovamo«, rekao mu je.

Juris stavi lonac u sjenu, a kad je unišao u sobu, imao je šta gledati. Na velikom stolu bio je prostrt bijeli ručnik, na kojemu su stajale dvije upaljene svijeće i molitvenik. Starac je bio gologlav, a izgledao je strašan i tajinstven.

»Skini kapu«, reče.

Juris se zaprepasti, ali učini, što mu je naloženo.

A otac nastavi: »Kad je Marinka došla u kuću, rekao sam ti: moraju se upoznati ljudi, koji odlučuju da će dovijeka provoditi jedno uz drugo. No prije sam od tebe zatražio obećanje, da ne ćeš poći k njoj, dok župnik ne stavi ruke svoje na vaše glave. Pa to si mi i obrekao«.

»Ali onda, oče«, upadne mu Juris u riječ — »još nisam znao, kako je to teško održati, kad vjerenica stanuje tako blizu mene«.

»A sudska gospoda znaju to još manje«, prihvati otac — »jer su oni Nijemci, a Nijemci misle drugom glavom nego mi. Prije nekoga vremena dogodilo se pred porotnim sudom u Tilžitu, da je jedan stari i ugledni gospodar, koji se za čitavoga svojega vijeka nije ni za vlas maknuo sa staze kreposti, bio osudjen na godinu dana tamnice — ne običnog zatvora, nego baš tamnice, sinko moj — jer su njegov sin i nevjesta, koja je bila isto tako na pokusu, kao Marinka kod nas — pod njegovim krovom skupa spavali. Plakao je i zaklinjao se, da je sve prošlo u poštenju, jer će mu se sin u jesen vjenčati s tom djevojkom, a dvije nove ruke dobro dolaze u svakom gospodarstvu. Ali nemilosrdni Nijemci, kakovi već jesu, oteli su starcu poštenje i zatvorili ga skupa s razbojnicima i ubicama«.

»To ne može biti!« klikne Juris ljutito. »To bi bilo najgore nasilje«.

»Nijemci to zovu pravednošću«, reče otac — »pa se i medju sobom isto tako kažnjavaju. Ja nikako ne bih htio da pod stare svoje dane dodjem u tamnicu, jer svagdje ima doušnika, koji bi mogli dojaviti. A kako sam sinoć vidio, da je stvar medju vama već tako daleko doprla, znam samo dva puta, da se spasim od sramote i nesreće: ili ću je poslati dotle natrag njenim roditeljima — —«

»To ne može biti«, klikne Juris zaprepašten — »jer bi izgledalo, kako da nismo s njom zadovoljni«.

»Ili ćeš mi se zakleti ovdje na sveti molitvenik, da ćeš se suzdržavati od njena tijela do svatovâ. A nitko, pa ni mati, ne će o tome ništa znati«.

Teško je to palo na Jurisovu dušu — no šta je mogao? I zakleo se pred svijećama, držeći jednu ruku na molitveniku, da će održati ono, što je otac tražio. A zakleo se, upravo kako je otac pred njim govorio, neka ga Bog kazni nevoljama i smrću, ako prekrši svoju zakletvu.

Onda ponese ugrijano pivo na njivu.

Marinka, koja je stajala u suknji i košulji, teško dišući od zapare, prihvati krčag, kao da joj je donosio sreću. No njemu je pri duši bilo, kao da pije jad i nevolju.

A kasnije, o podnevnom počinku, kad su se kosci bili izvalili u slaboj sjeni dviju vrbovih grmečaka, bio se on od nje tako daleko odmakao, da se je ona začudjeno za njim ogledavala; no mislila je, da je on to učinio poradi čeljadi, pa se nije zbog toga uznemirivala.

I kad su se vraćali kući, nije on stupao uz nju, nego je odstranjivao kamenčiće iz kolosjeka.

I uvijek joj se tako uklanjao, dok se ona gotovo nije pobojala.

No bili su se već izrazgovorili, pa ona nije ni najmanje sumnjala o njegovoj iskrenosti. Jedino ju je morila velika čežnja za njim.

Tako se približila večer od ponedjljka, kad su Enskisova kola opet imala da počnu voziti mlijeko u Augustenhof. Već je odavno bilo dogovoreno, da će se Marinka povesti s Jurisom, da udovolji želji svoga prijašnjega gospodara.

Svojoj je budućoj svekrvi rekla, da može laka srca onamo poći, jer je uvijek najtočnije vodila knjige, pa bi se samo zabunom Švicara, koji ju je u tom poslu naslijedio, moglo dogoditi, da nešto nije u redu.

No uistinu srce joj je bilo teško, iako knjige u toj stvari nisu imale nikakova posla.

Brižno se nakitila, uplela šarene vrpce u pletenice, ovila se svilenim pasom, u koji je sama bila utkala razne riječi. A kad je pomislila, da će se pot-

puna dva sata voziti s Jurisom u crvenkastom predvečerju, onda je iščezavalo sve, što joj je dušu morilo.

No vidi čuda! Kad je došlo doba da se polazi, nije se Juris nigdje mogao naći... Domaći sudovi mlijeka bili su već svi natovareni, a i sudovi drugih gospodara zacijelo su već čekali spremni — no sve dozivanje ostalo je uzaludno.

»Onda ćeš se morat voziti sama, golubice«, reče joj svekrva.

Ona se prestraši i stane se opirati. Isplakala je mnogo više suzâ, nego što je onaj kratki put bio vrijedan.

Nato pristupi i starac, pa kakav je bio, odmah poče zabadati. »Šta se toliko cifraš?« zapita. »Čini se da se bojiš, jer ne razumiješ postupati s konjima«.

To je ujelo Marinku u srce, jer nema toga Litavca ni Litavke, koji ne bi s konjima umjeli postupati kao da su rodjeni s njima. Znaju jahati i konje tjerati gotovo još prije nego i hodati.

Zato Marinka nije odgovorila ni riječi, nego se samo ugrizla za usne i potjerala konje niz brdo.

Svekrvi je bilo žao, što je njezin muž tako oštro govorio, pa je zato pošla za kolima, ne bi li Marinki, ako se pruži prilika, mogla na put dati koju utješljivu riječ.

Ali je nije mogla dostići, nego je samo iz daljine mogla vidjeti, kad su kola stala kod Vilkatovih, da je stara — unatoč svojoj kostobolji — skočila na osovinu i Marinku stala ljubiti, kao da joj je rodjena kći.

Svekrva se razljuti, misleći u sebi: »Šta ima stara Vučica da svoju gubicu briše o našu Marinku?«

Sat kasnije iskrsao je opet Juris. Bio je na Zatoki da pogleda, je li se kakova jegulja uhvatila u mreži, reče da se ispriča. A kad ga je mati stala grditi, odgovorio joj je samo: »Pitaj oca«.

Ali se i otac činio nevješt. I obojica podjoše na počinak.

No ona nije mogla leći, dok joj se buduća snaha ne povrati kući.

Zato priredi večeru, sjede pod lipu, pripali luč na ognjištu i samo zatvori vrata, da komarci ne napune sobu.

Mjesec se uzdigne, a noćni povjetarac stane ju milovati upravo kao i stari mačak Slinka. Čekala je i čekala, ali se Marinka nije vraćala.

Najzad, pred samu ponoć začuje, kako se neka kola polako približuju. Točkovi su mljeli, a osovine škripale.

»Mora da je zaspala«, pomisli majka u sebi — »pa konji korakom idu«.

No kad ju je ugledala na sjedalu, kako je uprla razrogačene oči u mjesec, a onda sišla bez pozdrava i lake noći, znala je, da nije spavala, nego da joj se nešto dogodilo.

Počela ju je milovati i govoriti: »Umorna si, kćerkice, pa zato založi malo, a onda lezi. Ja ću ispregnuti konje mjesto tebe«.

A Marinka pristane.

Kad je mati unišla, sjedila je djevojka kraj ognjišta i jela. No činilo se, da jede samo zato, što joj je tako bilo naloženo. Kako je sada padalo na nju svijetlo luči, vidjelo se, da joj je lice sasvim blijedo, a samo ispod očiju da joj gore dvije mrlje.

Mati je zagrli i reče: »Reci mi, što ti se dogodilo«.

A ona odgovori, kao da sama sebi kazuje: »Računi se nisu slagali«.

»Koliko je falilo?« zapita mati.

Ona se zamisli na čas i odgovori: »Više od pedeset maraka«.

Mati se zasmija i reče: »Te ću novce odmah ujutro poslati i dodati još pedeset mjesto kamata. Neka prisjednu vispatisu!«

A Marinka odgovori srdito: »Ne radi se o novcu, jer mi ih je odmah poklonio, nego o sramoti, jer će Švicar sada govoriti: ‚Lijepo sam smeće imao u službi', ili će reći još što gore«.

Mati ju izgrdi, što se jadi radi tako ludih stvari, ali se u srcu radovala, da je božja milost odabrala njenom Jurisu tako poštenu drugaricu.

I reče: »Sutra ću ja odvesti mlijeko, pa ako vidim tvoga gospodina Westphala, odčitat ću mu bukvicu, da će se sjećati, kad je ovako poštenu djevojku stao iznositi na rdjav glas. Da, tako ću mu ja reći, i ništa se ne bojim«.

Kad je to izrekla, Marinka se u prvi mah jako preplašila. No onda se nasmiješila, kako se smiješimo dječjem tepanju. Gospodinu Westphalu nije se nikoji muškarac ni žena usudjivala opirati. K njemu su se usudjivali pristupati samo s molbama.

Nisu ga badava ljudi nadaleko i naširoko nazivali »vispatis«, što znači »kralj i gospodar«. A tako se nazivlje samo dragi Bog.

VI.

Sutradan ujutro ponašala se Marinka gotovo isto onako, kao svaki dan.

Poljubila majku u ruku, a Jurisu pružila ruku. Nije ga ni zapitala, zašto se sinoć sakrio. Uopće nije više ništa pitala, nego mirno išla za svojim poslom.

Dani su prolazili. Raž je unešena suha, a isto tako i grašak i ječam. Godina je bila blagoslovena, kao rijetko koja. Ni kukolja, ni snijeti; ništa premrzlo, ni oljušteno.

»Vile su nam sklone, otkako je ovo dijete došlo pod naš krov«, govorila je majka.

A otac reče: »Samo ako — —« a drugo proguta.

Izmedju Marinke i Jurisa nije više nikada bilo onako, kao ono jedanput. Išli su doduše prijateljski jedno do drugoga, a i govorili, što im se baš nametnulo, ali ni jedno ni drugo nije više tražilo da se nadju nasamo.

A svako je od njih trpjelo na svoj način.

Kad je Marinka mislila da ju nitko ne promatra, gledala je u njegovo lice zaplašenim očima, kao da nešto pita, a on je obilazio oko nje kao razbojnik, ne usudjujući se ni dotaći je se.

Ni o svatovima nije se više nikada govorilo. Samo je mati jedanput načela govor o prćiji želeći čuti, što će roditelji dati djevojci da ponese.

Jozup je dolazio dan na dan. Čim se približila večer, eto ti njega. Oba prijatelja sjedila su pred stajom pušeći ili jedući zelene jabuke.

Kad je jednom prilikom Marinka gonila krave s paše, iskresne Jozup kraj nje i zaplete se u razgovor.

»Jesi li već poklonila svekru i svekrvi nevjestinsko platno«, zapita je — »i jesi li stavila u nj ružmarin?«

»A čemu?« odgovori ona. »Ja sam ovdje služavka i ništa drugo«.

»To si mi već jedanput kazala«, odvrati on. »Vrijeme je, da postaneš prijaznija sa mnom, jer ja imam da ti saberem svatove«.

»Ne znam ni o kakovim svatovima«, reče ona.

On se nasmije. »No svatovi su nam već u žilama, kao da smo se napili lude vode. Ja po cijele noći ne spavam, nego samo mislim na nevjestu i na prvu noć, a zapravo bih imao biti samo djever. O Jurisu ne ću ni da govorim, jer njega oblijeva znoj od straha, kad samo pomisli, da će izgubiti momaštvo, a ti, krasuljice moja, ne izgledaš, da bi se jako opirala, kad bi te bacio na sijeno. Samo što se mladoženja nekako skanjuje. Možda će trebati zamjenika«.

Staza je bila uska, kojom su išli, pa je zato morala slušati nesnosni ovaj govor, a kad mu je htjela odbrusiti, najedanput joj sijevne misao: »Možda on zna o meni više, nego što bi trebalo, jer inače ne bi bio tako drzak«.

I stane se bojati njega toliko, da je samo oborila glavu, puštajući ga da govori, što ga je volja.

Ni Jurisu nije rekla ništa, premda je u duši željela, da Jozupa bičem protjera s majura.

A doskora dodjoše dani puni strahovanja. Bili su neprijatniji nego sve, što se prije dogodilo.

Pobjegla bi s rada i sakrila se u štaglju da traži snijet u snopovima, vrludala selom, ne bi li gdje našla

grančicu glušca, koja bi prelazila živicu. Noću se je na koljenima molila Bogu, ali je po danu nastojala da bude prijazna. Tako je sve prevarila osim svekrve, koja se nije dala varati.

Jednog joj je dana svekrva ovila ruke oko vrata i rekla: »Slatka moja golubice, kod nas si eto već šest nedjelja, pa sam te proučila sa svih strana. Kad ti reknem, da Jurisu ne mogu zaželjeti bolje žene od tebe, onda možeš znati, kako sam ti svim srcem sklona. Ali nama ženskima muškarci često toliko pobrkavaju sve namjere, da zapadamo u nesreću, ne znajući ni same kako. Zato, ako i tebi bude tako, a ti se saberi i nastoj popraviti, što se još popraviti dade. Ne će škoditi, ako mu malo zamažeš oči, samo valja da voliš momka, kome zamazuješ oči«.

Marinka nije mogla dokučiti, što je majka zapravo mislila time reći, ali su se te riječi prijatno kosnule njenoga srca. Od toga časa nije više klečala na podu i očajavala, nego se domišljala, kako bi opet Jurisa pridobila. Posao taj nije bio lagan, jer on više navečer nije zalazio u vrt, a nikada s njom nije više htio polaziti u šetnju.

Naredne nedjelje, u suton, čula je, kako on govori ocu: »Već odavno nisam bio na obali, pa bi valjalo da obidjem čamac i pogledam daščaru, u kojoj je skriven«.

Da je danas medju njima sve, kako je prije bilo, rekao bi on njoj sada: »Hajde sa mnom!« pa bi s njom rukom o ruku izašao na kapiju. No mjesto toga odšuljao se iza štaglja i kradom provukao kroz živicu ogledavajući se, da li ga nitko ne vidi.

Onda ona sjekne voljom: »Poći ću«. I podje za njim. Ali je išla nazorice i podaleko iza njega, tako da ju on nije mogao vidjeti, jer bi onda zacijelo krenuo drugim putem natrag.

Pošto je tako išla dobra četvrt sata, sjede na rub jarka i uze čekati.

Sumrak se spustio, a oko nje počeli cvrčati popci.

U taj mah zastidi se ona, da je s nečistim mislima pošla za njim. Da je to bilo, kao prije, iz velike i čiste ljubavi, ne bi ju savjest zapekla, a budući da ju je sada na to nagnala nevolja, pričini se sama sebi varalicom. A osjećala je, da ga danas ljubi još jače i još čistije. No nitko joj ne bi vjerovao. Pa i sama jedva je to vjerovala.

Tako prodje neko vrijeme, kad začuje njegove korake. Gotovo je još i sada htjela pobjeći, ali ju je obuzela tolika drhtavica, te nije imala snage da se digne.

On zastane pred njom i zapita: »Tko je?«

A ona ga zapita: »Odakle ti ovdje?«

On prepozna nju i reče: »Ne će ti doduše nitko ništa učiniti, ali nije običaj, da se djevojke same u nedjelju navečer klatare po livadama«.

Ona odgovori: »Što ću da uradim? Prijateljice nemam, a onaj, koji bi trebao da se brine za mene, ne će to da učini«.

On zapita: »Misliš li time mene?«

A ona odgovori: »Ne, nego Jozupa«.

On sjedne pokraj nje i reče: »Imaš pravo, Marinka, da me prekoravaš. Znam, da se nisam lijepo ponio prama tebi, ali što ću? Očeva je želja da bude tako, pa sam mu morao priseći teškom prisegom«.

Ona sažme ramenima: »Što je prisega? Na tebe ja prisežem i tisuću puta, pa ako me prisega iznevjeri, onda se smijem«.

On odgovori: »No moja prisega nije bila, kao što se obično priseže pred sudom. Prisegao sam na moj i na tvoj život pred dvjema svijećama i na sveti molitvenik«.

Na to će ona: »Tvoj otac bi se doista mogao latiti pametnijega posla, nego zastrašivati dvoje ljubavnika«. A onda ga zapita, da li se je zbog te prisege sakrio, da ne mora s njom u Augustenhof.

On odgovori: »Jesam«, a ona položi glavu na njegovo koljeno i zajeca. Nije više mislila na ono, što je bila odlučila učiniti s njim, nego se samo dosita htjela isplakati.

Juris se mnogo trudio, da ju digne, a onda joj je sljubio suze s obrazâ i zaplakao skupa s njom.

Htjela ga je u tom spriječiti, ali je bila toliko sretna, što je opet s njim, da nije imala srca da to učini.

Kad su se vraćali kući, ovili su jedno drugom ruku oko pojasa, a Juris reče: »Sada se više tebe ne bojim, jer znam, da se n e m o ž e dogoditi nikakovo zlo«.

To nju ubode u srce, jer se m o r a l o dogoditi neko zlo. Ili danas ili prvom prilikom. Radilo se o životu ili smrti — moralo se!

I opet se uze ismijavati prisegi. No sada je to činila svijesno i proračunano. I stade ga ljubiti i ljubiti razabravši s radošću, da mu se magla prevukla očima i da je stao posrtati.

Kad su prispjeli kući, bio je već debeli mrak i svud unaokolo tišina.

Nije mogao da se rastane s njom, pa je ona već počela misliti, da će ju zamoliti, da ga primi u svoju mučaljivu sobu — no onda se on otrgne i pobježe u kuću, kao da ga goni sto djavola.

Ona klekne pred svoj krevet, kako je već mnoge noći otklečala. Molila se i borila sa sobom, prisluškujući gdjekada, ne miče li se kvaka na bravi.

Nadničarka je tvrdo spavala, ali da ju i čuje — što joj je do toga?

A onda ustade. Kako on još uvijek nije dolazio, podje ona na teški put do njegove sobe — —

VII.

To je bilo u nedjelju. A u subotu udje Juris u očevu sobu i reče: »Lijepo bih te molio, oče, da sa svatovima malko požuriš«.

Otac digne oči s biblije, iz koje je čitao, i reče: »Zacijelo si prekršio prisegu?«

A Juris odgovori: »Da, prekršio sam prisegu«.

Nato starac plane i vikne: »Neka te Bog za to kazni!«

Juris prigne glavu i reče: »Bog će mi možda oprostiti, jer mi je bilo odviše teško održati riječ«.

Starac je vikao: »Ne, Bog ti n e ć e oprostiti, kao što ti ni ja ne opraštam, što si me doveo u toliku nepriliku«.

I podje sobom u drvenim postolama, kao bijesan.

Iza nekoga vremena nastavi: »Dakako, sa svatovima moramo se požuriti, da me ne bi s ledja zahvatio kakav kamen. Ali ti kažem: Jad i nevolja sjedit će vam za stolom, a smrt će stajati nad vama, jer si tako malo poštovao božju volju, a očevu još manje«.

Nato izadje Juris jako žalostan, ne govoreći ni s kim ni riječi, a jedinoj Marinki, koja je strepila od straha, reče prolazeći kraj nje: »Pristao je«.

Za neko vrijeme bila se uskomešala sva kuća, jer su se pripreme za svatove imale odmah početi.

Navještenje bilo je naručeno i kod župnika i u općini, a Jožup dojaše na iskićenom konju, sâv nakićen vrpcama na ramenu i na šeširu. Domaćica mu doda dug popis svih svatovaca, koji su se imali pozvati.

Marinka bude poslana da mu ponudi djeversku čašu.

Kad mu ju je pružila, spopao je čašu s tolikom pohlepom, da ni ona nije mogla otrgnuti svoju ruku. Tako ju je čvrsto držao i govorio: »Kad sada potrčim, morat ćeš i ti sa mnom, pa te ne ću puštati do nakraj svijeta«.

Ona odgovori zastravljena: »Onda bi ti bio rdjav djever«.

On ispi čašu nadušak, a onda potjera konja smijući se, no ona je sve do noći osjećala, kako joj ruke gore od njegova stiska.

Upravo se imala spremati zob i početi prvo oranje, ali se i jedno i drugo odgodilo, jer je u kući bilo toliko posla.

A ljudi se u selu čudili govoreći: »Marinka je tek tako kratko vrijeme u kući; da nisu možda već prije ašikovali?«

Bila je sva sreća, da starac nije dočuo, kako je upravo protivno postigao, nego što je želio; možda bi ga i kap udarila od ljutitosti. No Juris je dočuo. Jozup mu je na vrijeme dojavio.

No premda u tome nije bilo ništa osobito, ipak ga je to boljelo, pa pomisli u srcu: »Zar se je možda nesreća već započela?«

A Jozup ga je sve više podjarivao i bacao nove klade u vatru.

No Marinka ga je tješila govoreći: »Kad se dvoje ljube, onda nema nesreće ni krivnje, jer je Bog s njima, pa im uzima s duše krivokletvu i još mnoge teže stvari«.

Bila se sasvim sabrala i primirila, a kad je potajice držala Jurisa u naručju, zaboravljala je sve, pa i veliku svoju bojazan, koja ju je još prije kratkoga vremena toliko mučila. Pri tome je radila za troje čeljadi, pa su lonci, burad i snoplje — što god joj je dolazilo u ruke — letilo kao igračka kroz zahvalne ruke.

No Juris je volio ljenčariti. Makar ga koliko ona nagovarala, njegov je posao samo napola svršavan, pa da nisu slučajno naišli na jednog kirijaša, tko zna, ne bi li zob i ispljesnivila na polju. Zato je što više švrljao oko Zatoke. U doba, kad nitko, koji ima gospodarstvo, i ne misli na ribanje, hvatao je on i jutrom i večerom ribu.

Râna je jesenska kiša bila udarila, pa je on dolazio s obale kući promočen do kostiju. Ali u košari nije donosio ništa; bilo mu je samo do toga, da provede dan napolju.

Marinka bi mu izljubila obje ruke i govorila: »Zaboga, Juris, ne boj se ničega«. Ali ni to nije pomagalo.

Jednoga jutra udario je jak »aulaukis« (jugozapadnjak), kojega ribari ne vole, naročito, ako dodje s kišom.

Kad je Marinka pogledala napolje, pomislila je: »No danas valjda nije izišao na vodu«, ali Jurisa nije zatekla ni za doručkom, niti ga vidjela na dvorištu ni na njivi.

Prošlo je već i čitavo prijepodne, a ona pomisli: »Za ime božje, gdje je Juris?«

A kad ni na objed nije došao, pa se već i mati počela bojati, nije mogla dulje izdržati nego skoči od objeda i potrči prama obali.

Kad je već bila udarila preko livada, opazi, da se spustila prava oluja. A kišne kapljice lupale su je kao komadi tuče.

Vrata na daščari vijala su se, a čamca nije bilo u njoj.

Na pučinu se nije moglo daleko gledati, jer su se oblaci naganjali sasvim nisko, a valovi su s tolikom silom zapljuskivali o žal, kao da su htjeli proždrijeti svakoga, tko bi im se približio. Trska je šumila, kao da ljudski glasovi viču.

Drugi čamci bili su svi odbačeni tako daleko, da ih valovi nisu mogli doseći, a Marinka pomisli: »Moram se izvesti pred njega«.

No kad bi koji čamac dovukla do vode, valovi su ga odmah odbacili, tako da se gotovo prevrnuo.

Onda ona razabra, da je njen naum bezuman, pa da bi se zacijelo utopila.

Baci se zato na koljena u mokar pijesak, kako je nedavno toliko puta činila pred svojim krevetom, misleći da će molitvom isprositi milost.

Ali nikakav čamac nije dolazio iz gustih oblačina i nikakav ljudski glas nije dovikivao: »Evo me«.

No j e d a n ljudski glas ipak se razabrao. Iznenada joj zabruji kraj uha: »Što tražiš ovdje?«

A taj je glas bio Jozupov.

U tom času zaboravi ona sve, što je proti njemu nosila u srcu, pa sa sklopljenim rukama stane ga zaklinjati, da se s njom izveze na pučinu. Ona sama ne bi nikako mogla. No skupa mogli bi ga naći.

Jozup zapita: »Kad je otišao od kuće?«

*

Ona odgovori: »Jutros«.

On se samo nasmija i reče: »Onda se je već odavno gdjegod iskrcao, pa sada negdje sjedi i čeka«.

No ona mu nije vjerovala. A on nastavi: »Zar misliš, da bi se itko živ mogao po ovakovom nevremenu boriti s valovima? Ili da bogzna koliko izabira, gdje će se iskrcati? U takovom slučaju svakome je svejedno, makar se gdje dokopao obale. Nego, ti bi valjala da se gdjegod skloniš, jer ti zubi cvokoću od zime«.

I povede ju u daščaru, a za sobom zatvori vrata, tako da su bili u pomrčini.

Po zidovima visjele su mreže, a preko sijena, koje je u uglu ležalo, bio je razastrt Jurisov ogrtač. Ovamo se je jamačno sakrivao, kad su ga svi tražili.

Ona pogladi ogrtač prstima, poljubi obrub na njemu i reče: »Ah, povrati mi se... povrati mi se!«

No plakati nije mogla, jer je već sve svoje suze iscijedila.

Jozup je stajao do nje i grizao se za usne. A onda reče: »A zašto bi se on povratio? Ima ih dosta, koji čekaju tebe«.

Nato se ona okrene i pljune na njega.

»Zašto pljuješ na mene«, zapita on — »kad ću i tako prije ili kasnije postati tvojim mužem«.

A ona reče: »Pusti me napolje. Već sam odavno znala, kakav si čovjek«.

No on ju zadrža silom na ogrtaču, pa uhvativši joj ruke kao kliještima, reče: »Neprestano moliš Boga, da ti ga povrati, ali kad bih ja sada — kao njegov prijatelj — združio svoje molitve s tvojima, glasile bi: neka se n e p o v r a t i. Pa on se i ne će povratiti. Bar se ž i v povratiti ne će. Zato si već moja, a to ću ti odmah i dokazati«.

Ona se uhvati s njime u koštac i zaviče: »Ne dotiči me se, jer nosim njegovo dijete pod svojim srcem«.

Ali ju on ismija: »Veliš da nosiš njegovo dijete? A on mi se je toliko puta tužio na prisegu, koju je morao zadati ocu. Blesan se obazire na prisege. Ja se ne obazirem ni na što, pa ću rado i stoput umrijeti, ako te samo mogu dobiti«.

No ona se i dalje natezala s njim i vikala: »Nosim dijete njegovo!«

A on reče usred natezanja: »Ako doista nosiš dijete, onda nije od njega. Bog zna, čije je«.

Nato njene ruke klonu same od sebe, ona se sruši i dalje nije znala, što se s njom dogadja.

Kad se je digla, stajala su vrata širom otvorena i nikoga nije bilo u daščari osim nje.

Ispod nje ležao je još uvijek Jurisov ogrtač. Počela ga gladiti iznova i ljubiti obrub, ali je mislila: »Sasvim mi se pravo dogodilo«.

Pa nije dalje molila, da bi joj se on povratio. Da je mogla moliti, glasile bi riječi kao one Jozupove: »Neka se ne povrati!«

Duša joj je bila tako klonula i tako puna srama.

VIII.

S proljeća rodi Marinka sina. Ovaj je s vremenom imao baštiniti Enskisovo imanje, jer osim dalekih rodova nije bilo nikakovog drugog nasljednika.

Marinka je zimu provela u kući, pa je mogla žaliti za utopljenikom, kao da ih je župnik vjenčao. I nikome u okolici nije to bilo zazorno, jer su svatovi i tako bili već odredjeni. Samo što je mjesto svatova održan pokop.

A Enskena, koja joj je skoro postala svekrvom, poštovala ju je kao rodjenu ženu sinovu, pa je čak i starac bio s njom uvijek dobar, no držao se tako prama njoj samo zbog unučeta, koje je od nje očekivao.

Od suda se više nije ništa bojao, jer je osjećao, da ga i preko smrti zaštićuje prisega, koju je izmamio od sina.

Jozup se je za cijele zime svraćao u njihovu kuću samo kad je polazio po mlijeko, a Marinka se dobro pazila, da se ne sastane s njim.

No jedanput se ipak sastala. Kad je izlazila iz staje, gdje je muzla krave, bio se on raširio u vratima. Iza nje je služavka nosila kablice. Zbog nje se morala držati, kao da se ništa nije dogodilo.

On joj pruži ruku i reče: »Držim se daleko od tebe, ali kad dodje vrijeme, znat ćeš, kuda pripadaš«.

I bez ikakova odgovora prodje pokraj njega, jer nije ni najmanje sumnjala, da ju je on u daščari silovao.

Već se je toliko bila priučila na tu misao, da je u staroj Vilkeni, koja je kadikad dolazila u njihovu kuću, već smatrala budućom svojom svekrvom.

Ali starica nije više nikako bila prijazna s njom.

Kad je sa štakom dolazila šepajući preko dvorišta, uvijek je Marinku nešto ubolo u srce, pa je mislila u sebi: »Kad udjem u Vučje gnijezdo, onda ću i ja košulju na sebi ispirati suzama«. Tako je naime glasila starinska pjesma.

Katkada ju je doduše zaokupljala misao, da će se poslije porodjaja povratiti u očinsku kuću, ali nije ni najmanje sumnjala, da ju ondje ne će dočekati objeručke, kad bude s djetetom u naramku molila, da ju prime natrag. Uostalom, ni to joj ne bi pomagalo, jer bi je Jozup i odande odveo.

Stoga se je skrušeno predavala sudbi, a samo se bojala srditih očiju svojih staraca.

Jednoga dana reče joj svekrva: »Šta stara Vučica uvijek traži od tebe? Ti ne trebaš od nje ništa«.

No šta je Jozup tražio, o tome nije ni sanjala.

A jednom drugom prilikom — mali je Juris mogao imati tek osam nedjelja — došao je on u stajaćem odijelu u neobično vrijeme i sjeo pokraj kolijevke, koja je baš bez nadzora stajala pokraj vrata.

U prvi se mah svekrva, koja je izašla, strašno uplašila, jer nije prepoznala čovjeka, koji se bio nadvio nad kolijevkom.

Onda se on ispravi i reče: »Pokojnik je bio moj prijatelj, a ja mu djeteta do danas nisam vidio«.

A mati mu odgovori: »Pa onda ga dobro pogledaj«.

Ali ga on nije gledao, nego odmah zapitao: »A jeste li već na to mislili, da mu date oca?«

»Otac mu počiva u grobu«, reče Enskena — »a drugoga ne treba«.

»Eh, onda će i djetetova mati morati da rekne svoju riječ«, odgovori on — »ili zar mislite, da ju do njene smrti možete zadržati kao služavku u kući?«

»Dijete, koje je sada u kolijevci«, reče ona — »postat će s vremenom gospodar imanja, a onu, o kojoj govoriš, smatram svojom kćerkom. Uostalom, ne bih rekla da se to išta tebe tiče«.

»Tiče me se samo utoliko«, odgovori on — »što će Marinka doskoro postati mojom ženom«.

Enskena odmah razabra, kako joj je malena vlast nad nekadašnjom vjerenicom njezina sina. Ali mu to nije htjela pokazati, pa zato reče: »Tvojoj se prosidbi toliko radujem, te bih najradije pozvala svojega muža, da te izvitla s majura«.

»Pa ja je od vas nisam ni zaprosio«, odgovori Jozup — »jer njezin o t a c stanuje sasvim na drugom mjestu«.

Nato Enskena popusti, sjedne i počne plakati.

A on uze bez riječi čekati, dok se Marinka povrati s polja.

Mati podje pred nju te joj reče: »Otjeraj ga, da se nikada više ne povrati«.

No Marinka se nije usudila ni pogledati u njega, jedva ga je pozdravila, te uzela dijete iz kolijevke, da ga podoji.

»Čuješ... dijete ti je lijepo«, reče on — »a ja mu odsad želim biti otac«.

Ona prigne glavu i odgovori tiho: »Zar ne možeš počekati bar dok prodje žalost?«

Mati zalomi rukama i zaviče: »Zaboga, ti ga još sokoliš!«

Ona ne odgovori ništa, nego otkopča pršnjak i pruži djetetu dojku.

»Samo mi ga dobro hrani«, reče on smiješeći se i podje prema kapiji.

Od toga časa svitali su mrkli dani u kući. Mati je plakala, starac psovao, a oboje zahtijevalo, da im snaha ne odlazi iz kuće.

»Ovdje ti je dobro kao kakovoj princesi, a u Vučjem gnijezdu izjest će te vuci komad po komad«.

I tako se to neprestano ponavljalo.

»Ili zar misliš, da će ti ikada oprostiti, što je dijete Jurisovo? Sada je svakome jasno, zašto te stara Vučica gleda prijekim okom, kao da vučeš za sobom čitavo krdo kopiladi«.

Tako su, eto, udarili u druge diple.

Marinka je odgovarala samo: »Strpite se, dok prodje žalost«.

No stari nije mirovao, nego svake sedmice po dvaput odlazio advokatu, jer je po što po to htio da unuka zadrži kod sebe.

Kad se navršila godišnjica Jurisove smrti, a grob mu još bio pun cvijeća, osvanuo Jozup opet na njihovom majuru.

Ovajput udesio je stvar tako da je govorio jedino s Marinkom.

Dolazila je s rubljem upravo s pranja, pa ravno naletila na njega.

»Nisam se opirao tvojoj volji«, reče on — »nego sam se strpio čitavu godinu dana. Sada se eto i to navršilo, pa te pitam: kada ćeš mi dati riječ?«

Ona se stade obazirati, ne bi li se kakogod mogla ukloniti odgovoru. Ali nije bilo žive duše nadaleko i naširoko.

»Tvoja majka nije mi sklona«, reče. »A ti ćeš držati s njom proti meni«.

»Moja ti majka nije sklona«, prihvati on — »jer se ljuti, što ćeš joj tudje dijete donijeti u kuću. Ne smije nikada saznati, da je dijete moje, jer bi onda to razglasila u devet sela«.

»Pa i n i j e tvoje!« dovikne mu ona. »To znaš i sâm, a ako ne znaš, onda ti prisežem, da nije«.

No on ju ismija. »Dobri je Juris mrtav«, reče on. »Zato ću se vladati, kao da imaš pravo. No ako misliš, da ću držati s majkom proti tebi, onda me slabo poznaješ. Bio sam se pomamio za tobom, otkad si na Augustenhofu primila s mojih kola prvu kablicu. O tome sam dan i noć pregovarao s majkom, ali su prokleti Enskisovi bili brži od mene. Htio sam im upaliti krov nad glavom, a Jurisa . . . no, sad je već svejedno, što sam htio učiniti s Jurisom. Zar ti nije nikad udarilo u oči, da sam svake večeri s Jurisom sjedio na rudi? Zar si mislila, da sam neka ulizica i ništa drugo? Nisam ti nikada govorio o sebi, jer znam, da prosjake ujedaju psi, ali si mogla znati, da bih se prije dao prerezati u dvije polovine, nego da jednu rdjavu riječ reknem proti tebi. Pa zar ja da budem s majkom proti tebi? E-he, Marice, gdje su ti oči bile?«

Kad je to izrekao, pogledala ga je Marinka prvi put okom u oko. A bilo je, kao da iskre vrcaju iz njih i kao da je došlo vrijeme obraćanja, koje ju goni na nove staze.

Duša joj se uvijala, ali nije mogla da se izvije ispod njegove volje.

»Roditelji ne će dopustiti«, reče, da ipak nešto kaže.

»Koji roditelji? Tvoji ili Jurisovi?«

»Moji će biti sretni, ako me gdjegod smjeste«, odgovori ona — »ali me ovi ovdje ne će pustiti od sebe«.

»Kad jastreb doleti, ostavi i vrana svoje gnijezdo, pa zar ja da se obazirem na ovakove dvije muhavice?«

»Odredili su moje dijete, da im naslijedi imanje, a ovakova sreća ne javlja se svaki dan«.

»Pa i ja imam imanje, da mu ga zapišem, ako mi je s voljom«.

»Znaš i sâm, da u toj stvari ne može čovjek provoditi svoju volju. Rodjena su djeca prva«.

Jozup se brzo sabrao. Uvidio je, da ne će ni do čega doći, ako ne nategne druge žice.

»Dobro dakle«, reče — »onda ću morat da ispripovjedim svojoj majci, što se s nama dogodilo za onog burnog dana, kad se Jurisov čamac prevrnuo. Onda će se ona već za drugo sama pobrinuti«.

Marinki se pred dušom javi sramota i poniženje. Pa i Jurisova uspomena bit će zablaćena za sve vijeke. Zato skupi svoju slabost i osmjeli se: »Prisega dakle za tebe nije ništa«, — smetnula je s uma, da ni ona jedanput nije mnogo držala do prisege — »pa zato i ne mislim više prisezati. No što ću ti sada kazati, živa je istina, kao što je istina, da se Juris više ne će povratiti. Ako hoćeš da me uzmeš, ne ću se opirati, jer ću dijete zadržati kod sebe, dok nas dvoje ne dobijemo drugo. Onda ću Jurisovo povratiti onima, od kojih ima da baštini imanje. Ako kažeš majci ili ikome pod suncem, što si uradio sa mnom, onda ću još istoga dana sjesti u čamac i zaveslati u pučinu, pa se ne ću povratiti drugačije, nego što se pokojni Juris povratio. Jesi li me razumio?«

Nato digne košaru s rubljem na glavu i podje prama majuru.

No Jozup je bio čovjek svoje volje, pa je tvrdo odlučio provesti svoje namjere, kad Marinka bude potpuno u njegovoj vlasti.

Sutradan dodje stara Vučica u prošnju.

Izgledala je još pakosnija nego obično, pa kad je onako krezuba poljubila Marinku, bilo je, kao da ju otrovom kvasi.

Ali se djevojka više nije opirala.

Makar joj dobra svekrva plačući milovala ruke i ledja... makar joj mrzovoljni svekar obećavao i četvrtinu svojega imanja — ona je ostajala tvrda. Odredila je po svojoj volji i kako će biti s djetetom.

Stari Enskis bio se već za sve pobrinuo, što je trebalo, da preuzme unuče, ali tek onda, kad Marinkina utroba bude ponovno blagoslovljena. Dotle će

dijete ostati kod majke, a Jozup će izvršavati nad njim očinska prava, kako ih svaki očuh izvršuje.

Tako je bilo utvrdjeno i nitko se tome više nije opirao.

IX.

Svatovi su se održali iza žetelačke slave. Stari su Enskisovi opremili Marinku bolje nego da je bila i vjenčana žena njihova sina. Tko je htio da se kamenom nabaci na njenu čast, tome je taj kamen sâm od sebe ispao iz ruke. Samo je stara Vučica bjesnila i podmuklo se cerila u sebi.

U pojutarje prvoga dana — prije nego što je sunce iskočilo — pošla je Marinka na groblje, da se oprosti s Jurisom, jer je dobro znala, da bi joj se odsad ti pohodi zamjeravali. Molila se i jačala za teški život, kojim je krenula. Još jedared zamolila je da joj oprosti sve zlo, što mu ga je u tajnosti nanijela i zbog čega je najzad pošao u smrt.

Znala je, da će joj budući život biti neprestana pokora, ali ga je preuzela radosno na sebe.

Prije podne dovezli su se njeni roditelji. I dva odrasla brata dojahala su na konjima.

Premda su je sve četvero nekoliko puta poljubili i pomilovali, činili su joj se ipak svi kao neki daleki rodjaci. A doista, nije ih već nekoliko godina vidjala.

Maćeha, zbog koje je nekada morala izaći iz kuće, malko se stidila, da svatovi nisu udešeni u očinskoj kući, te je svakom, s kim se upoznala, kazala, da je to samo zbog velike odaljenosti, a i zbog toga, što su roditelji upokojenog vjerenika silom htjeli, da se svatovi proslave kod njih. A navodila je još i dva-tri druga razloga.

Otac je donio sa sobom i svadbeni dar, pa je kesu s dukatima neprestano držao u ruci. Svaki čas pogledavao je u maćehu, po čemu se razabiralo, da nema druge volje osim njezine.

Čim je maćeha razabrala, da Marinku smatraju u svoj kući kao rodjenu kćer, pa da nema nikakove opasnosti, da bi mlada žena ikada mogla od nje zatražiti kakove pomoći, pristupila je k nevjesti, zagrlila je i rekla tako glasno, da ju je Enskena mogla čuti: »Nemoj zaboraviti, kćerko, da ćeš uvijek naći zakloništa u očinskoj svojoj kući, pa da ne trebaš stranih ljudi da te zaštićuju«.

A Enskena odmah prihvati riječ: »A valjda ne ćeš ni te zaboraviti, kćerko, tko ti je zapravo uvijek bio stran«.

Premda je ovim riječima dobila maćeha po nosu, zamuknula je mûkom, jer je postigla, što je željela.

Nitko od porodice nije zatražio da pogleda dijete, pa im nije ni pokazivano.

U crkvi je Marinka toga dana prvi put vidjela Jozupa, jer je u nekim selima litavskim običaj, da se nevjesta i mladoženja — svako sa svojim uzvanicima — dovoze posebice u crkvu, pa se približuju jedno drugome tek kad se pjevanje dovrši i župnik dodje pred oltar, da ih blagoslovi.

Na desnoj strani sjedili su mladenkini gosti, a na lijevoj mladoženjini, koji su gledali neprijateljskim očima na druge.

Stara Vučica već ih je sve podjarila, jer Marinka nije nosila na glavi vijenac, nego se povila tamnom maramom, koja je skrivala plave njene kose.

A povila se stoga, što je bila već »oskvrnuta«, kako je Vučica svakom dokazivala, premda je to bilo svima poznato i nitko se o to ne bi spoticao.

Jozup nije ništa o tome čuo ni vidio. Samo je zažarenim i radosnim očima gledao u Marinku, kao da bi joj htio doviknuti: »Jesam li te naposljetku ipak dobio!«

A ona je ponizno prignula glavu, kao da odgovara: »Da, sada me imaš sasvim«.

Kad ju je čas kasnije župnik zapitao, pristaje li da podje za Jozupa, odgovorila je tako vedro i jasno, kao da pokraj nje stoji Juris.

A Enskena brizne u plač. I ona se sjetila onoga, koji je počivao u grobu.

Stari litavski običaj iziskivao je, da se nevjesta i mladoženja iz krčme, u kojoj se potvrdilo vjenčanje, svako posebno voze svojoj kući, pa da se tek drugoga dana sastaju za čitav život. Ali se toga običaja sada više ne drže, nego su naši svatovci svi skupa krenuli mladenkinoj kući.

Jozup je sjedio pokraj svoje nevjeste. Nije joj ništa govorio niti ju gledao, no kad bi se za vožnje njena ramena dotakla njegovih, počeo je drhtati kao da je bolestan, pa se njoj srce steglo, a steglo joj se još jače, kad se okrenula i ugledala novu svekrvu, kako griska usne i očima ju probada.

»On će me izjesti svojom ljubavlju«, pomisli Marinka u sebi — »a ona će me izjesti svojom mržnjom«.

U kući, gdje se pir slavio, bilo je sve najljepše uredjeno. Na ovratnicama bilo je povješano cvijeće, a svečani balvani poizdizani sve do kapije. Na stolove nisu mogla ni stati sva dobra jela. Bilo je tu govedine s rižom i valjušaka sa šljivama, bilo svinjetine i sušenih kobasica. I još koječega drugoga, da i ne govorimo o vrućim lepinjama. Za piće bilo je i piva i širê, šljivovice i vutke — svega u obilju.

U vjereničkom uglu, u kojemu pokraj mladenaca sjede najvidjeniji gosti, stajale su pače i visoke boce sa skupim kupovnim vinom; posebno su ga naručili iz Memela.

Ali unatoč svim tim miloštama i ponudama nekako nije društvo moglo da se pravo raspoloži. Rodjaci mladoženjini bili su se odvojili od nevjestinih, otrovni pogledi letjeli su s jedne strane na drugu, pa tko je jednima i drugima bio podjednako privržen, taj je sa strahom čekao, što će se dogoditi, kad rakija razveže jezike i kad se stanu dobacivati otrovne riječi.

Stara je Vilkena još uvijek podjarivala svoje pristaše. Njezin je sin zaslužio bolju sudbu, a ne da odgaja djevojačku djecu, a nikome ne služi na čast da

sjedi za istim stolom s mladenkinim roditeljima, koji se šepire kao gosti mjesto da djevojku uzmu preda se i oštro ju izgrde.

Domaćin i domaćica uzalud su se trudili da razbiju oblake, koji su se skupljali nad svatovima. Dobra majka donosila je tanjure i čaše, kao da je posljednja služavka u rodjenoj kući — a starac, koji je inače sjedio na svojim sanducima — otvarao ih je sada širom i dijelio objeručke peškire, pletene rukavice, pa čak i svilene vrpce, koje su valjda sto godina ležale u donjim dolapima.

Ali ništa nije pomagalo. Magila, božica srdžbe, sjedila je već u odžaku, pa jao i pomagaj, kad se ona spusti sa šibama i kandžijama!

Jadna Marinka nije se usudjivala više ni govoriti, a kamoli smijati se, a Jozup je sjedio sa stisnutim pesnicama i s očima, koje su zvjerale desno i lijevo, kao da će sada jednom, a sada drugom skočiti na vrat.

A baba je neprestano šušketala. I kao zašiljeni bodež čas je ovamo, a čas onamo poletjela zlobna riječ režući tišinu.

Dakako, stvar bi sasvim drugim putem krenula, da je kojom srećom gospodin župnik došao. Pozvali su ga doduše, kako je dolikovalo, ali je on odmah rekao, da ne će doći, a svi su znali, zašto.

Učitelj je bio jedini Nijemac, koji je sjedio medju gostima, ali je on bio još jako mlad, pa nije imao dosta ugleda do pokori rastrojene duše.

I nesreća je mogla dalje nabujavati.

Jedan komšija, inače dobroćudan čovjek, koji je došao da se proveseli, odjedared diže čašu i dovikne mladinom ocu: »U zdravlje sretnih mladenaca!«

Nato zabruji pakostan smijeh. Stari Tamošus skoči da baci čašu u glavu onome, koji se podrugao, drugi ga zadrže i nastane gužva — činilo se, da je sada došlo ono najgore.

U tom se času dogodi nešto, što nitko nije mogao naslutiti. Da je sam Gospod sašao s neba, da umiri

ljude, nitko se ne bi začudio, kao što su se sada svi upravo zabezeknuli.

A bio je u neku ruku Gospod — jedan »vispatis«, koji se je sâm udostajao doći u svatove.

Tko nije poznavao krasna ona dva bijelca, koji su dojurili pred kuću? Tko nije poznavao kočijaša Mikasa na sjedalu sa šubarom od kunovine i sa crvenim rojtama? Tko nije poznavao kočiju s pokrovom od lakirane kože i sa srebrnim potpiračima?

A i tko ne bi poznavao gospodina, koji je mjerio pet stopa i deset palaca u visinu, s onim žarkim očima pod kosmatim obrvama i s razdijeljenom crnom bradom — kad je dostojanstveno izašao iz plavih jastuka, a onda se okrenuo, da pomogne dami u svilenoj kopreni i svilenom ogrtaču?

Ehe — kad već t a j dolazi u svatove! On i gospodja, koju su svi ljubili i poštovali, kako se negda ljubila božica Milda, koja nije bila samo lijepa, nego se u svojoj neiskazanoj dobroti priklanjala i najnesretnijima.

Gdje se o n i pojave, tu prestaje svaka zavadnja i svako vrijedjanje. Onda nema više nikakove »oskvrnute« nevjeste s povijenom glavom, na koju pristaje djevičanski vijenac i srebrna kruna. Onda može biti govora samo o miru, o sreći i o poštovanju.

Svi, koji su jeli pred vratima i u veži, podizaše se nijemo sa svojih stolica, i tako njih dvoje udjoše u sobu tražeći očima mladence. On je bio tako visok, da bi glavom probio grede, kad bi se sasvim ispravio. Podjoše prema vjereničkom uglu i pružiše prijateljski ruku Marinki, koja je bila pocrvenjela kao krv, oborivši oči na zemlju. I Jozupa pozdraviše čestitajući mu, da je dobio ženu, kojoj su oni dobro poznavali vrijednost. A onda se pozdraviše s domaćinima kao sa starim prijateljima, dok je gospodja izmijenila s majkom ozbiljan pogled, koji su samo njih dvije razumijevale i Marinka, koja se tek sada usudila da podigne oči.

Njena maćeha, koja je još i sada bila držeća i lijepa žena, proturavala se da i ona bude pozdravljena, ali ju gospoda nisu više gledala, kao da je neki korov.

Ni staru Vilkenu nisu prepoznavali, a možda nisu ni znali, da je još i mladoženjina mati u životu.

Onda sjedoše za stol prama mladencima, a »vispatis« izvadi ispod pazuha jedan sandučić, te im ga preda. Bio je iznutra postavljen svilom, a na svijetloplavoj svili bili su poslagani srebrni noževi, vilice i žlice, koji su zacijelo stojali sto i više talira.

Nitko od uzvanikâ nije čuo, da je ikome ikada predan ovakav svadbeni dar.

I vlastelin reče: »Svi možete po ovome vidjeti, kako mi je Marinka nekada vjerno služila i koliko ju moja žena i ja još danas cijenimo«.

A milostivna vlastelinka reče njemački, jer litavski nije umjela: »Mora da se osjećate osobito sretnim, gospodine Vilkate, da možete djetetu vašeg upokojenog prijatelja naknaditi oca«.

Marinka se trgne, jer se dosad još nitko nije sjetio djeteta.

A vlastelinka zapita: »Da li bi se dijete moglo vidjeti, Marinka?«

Na te riječi pojuri Enskena u komoru, gdje je bila sakrivena kolijevka, i donese ga u crvenom jastučiću.

A vlastelinka ga uzme u naručje, stane ga nihati govoreći: »Krasno djetešce. Nalik je na oca, koliko ga se sjećam. Ne čini li se i tebi, Johne?«

Vlastelin htjede isto reći, ali onda opazi, da su se Marinkine oči uprle u njega s tolikom usrdnošću i strahom, da mu je zapela riječ u grlu, pa on samo kimne glavom i zamisli se. Pošto su ispili još čašicu vina u zdravlje mladenaca, gospoda se prijateljski oproste i odvezu.

No dijete i srebrnina išli su još dugo iz ruke u ruku, gdje su ih svi promatrali i divili im se.

A jedina stara Vilkena, koja je po dvorištu obilazila mrmljajući i cereći se, nije htjela ni o jednom ni o drugom ništa da čuje.

X.

Zaselak, što su ga ljudi nazivali »Vučjim gnijezdom«, ležao je podalje od sela, a bio je jedno od najljepših okolišnih imanja. Ali se od toga nije mnogo vidjelo, jer je sa tri strane bilo tako okruženo jalšovom šumom, da su samo noću kroz nju prosijevala svijetla.

Što se unutri dogadjalo, ostalo je prikriveno svim susjedima. Samo onaj, koji dolazi sa poljâ, mogao je ugledati krov od crvenoga crepovlja, kojim su bili pokriveni čak i staja i štagalj za znak velikoga dobrostanja.

Tko je ulazio željeznom kapijom, taj se je morao iznenaditi lijepim strojevima, što su bili poredjani u dvorištu jedan od drugoga.

Gazdaricom biti na ovakom imanju, moralo je svaku ženu ispuniti ponosom, ako joj je stalo do reda i rada.

Marinka se brzo snašla u novom životu, a kako je od malih nogu bila vrijedna i radina, gdje ne bi bila tek na svom rodjenom zemljištu?

To je priznavala — s bijesom u srcu — i nova svekrva, kad je s prozora svoje starosjedilačke sobe, spremna na svadju i prepirku, gledala, kako domaćica radi. I nije se usudjivala ništa prigovarati ili sina na nju podsticati. Sve je ostavljala za zgodnija vremena. Svoju je pakost izražavala samo tako, da nikada nije dolazila da s njima jede, niti ih je pozdravljala.

Marinka se nije mnogo obazirala na svekrvino neprijateljsko držanje, jer se je nadala još i mnogo goremu. Nije znala, kako bi se Jozup vladao, kad bi izmedju nje i babe došlo do otvorene prepirke. Iako ju je žarko ljubio, materi se zacijelo ne bi opirao, jer

joj je imao biti do smrti zahvalan, što mu je namijenila baštinu preko ostale starije braće. Jedan je bio stražar u Berlinu, a drugi samo što nije unišao u nemoćnicu. Ni jedan se od njih nije nikada javljao.

Jozup je bio čudan svetac. Gdjekada, dok je sjedio, pa ju gledao po čitave sate, ne govoreći ni riječi, i gotovo ju proždirao crnim svojim kukinjastim očima, ona je znala zadrhtati i pomisliti: »Ovo je odviše, to ne smije biti, jer se protivi božjoj volji i moći«.

A kad je ležao s njom, drhćući od prevelike strasti prema njoj, a ne usudjujući joj se približiti, onda je opet mislila: »To je kazna božja, što se je ogriješio o Jurisa«. Dok nije srnuo na nju kao divlja zvijer, tako da je sada opet o n a planula prevelikom strašću. I često je pri tome mislila: »Možda je on uistinu vuk, a nije mu jedino vučje ime«. No onda se opet otresla straha i stala se tješiti: »To je od toga, što je predugo čeznuo za mnom bez ikakove nade. Pa sada još uvijek ne može shvatiti, da sam njegova«.

A onda joj se katkad pričinjalo, da bi ga s vremenom mogla i zavoljeti. No srce joj je bilo još uvijek na groblju, gdje je počivao Juris. I da se usudila gdjekada poći na grob, bilo bi joj mnogo lakše.

Jozup je prenosio svoju divlju ljubav i na dijete. Da li je bilo baš njegovo, o tome više nisu nikada govorili, a Marinka ga je puštala da misli, što hoće, jer je znala, ako dodje drugo dijete, da mu ne bi bilo dobro.

Malog sinčića nije on ni nazivao Jurisom, kako je bio na krstu nazvan, nego »Vilkiutis« ili »Vilkitis«, što i nije bilo kršćansko ime, jer je značilo »Vučić«. I upravo se znao razljutiti, kad ga služinčad nije isto tako nazivala. Jedina je Marinka smjela dijete nazivati krsnim imenom, no napösljetku nije ni sama imala srca da ga tako zove, nego obično »djetešce« ili »milo moje«.

Mali je rastao brzo, pa je umio govoriti i stupati prije nego što je prošla prva godina braka. A Jozup

se sigrao s njim, kako se vuk sigra sa svojim mladetom na suncu pred brlogom. Dugo je znao proležati izvaljen na zemlji, dopuštajući djetetu da se vere po njemu i dižući ga rukama visoko u zrak.

A oko jalšova guštika švrljalo je često pod večer dvoje starih ljudi, izvaljujući oči gledanjem u budućega svoga nasljednika, a promatrajući isto tako i Marinku, da vide, ne nadimlje li joj se još uvijek tijelo novim blagoslovom, koji bi doveo do izvršenja njihovoga ugovora, da im se povrati unuče.

Bilo im je zabranjeno doći na zaselak, premda je starac bio skrbnik djeteta, a isto tako ni Marinka nije smjela k njima odlaziti. Često bi tako rado položila glavu u staričino krilo, da joj pomiluju kosu ruke dobre starice, ali se je odrekla svake želje za ljubav mira.

Da bar vide nju i dijete, bili su odlučili starci, da će sami dolaziti k njima po mlijeko, kad je bio red na njima. No Jozup je odredio, da se kablice odnose na rub velike ceste, gdje su ostajale same, dok ih nisu natovarili na kola. A kad su se stari napravili nevješti, pa makar pod kojom izlikom ipak dolazili na zaselak, Jozup je naprosto istupio iz mljekarske udruge. A to je učinio s tim radije, što se ni njemu samom nije dalo više odlaziti na Augustenhof. Razloga nije navodio nikakova, a možda nije ni imao. Vispatisa nazivao je samo »Nijemcem«, a lijepu srebrninu nije ni gledao. Ležala je u najdonjem dolapu ormara, a preko nje bilo poslagano rublje i odijela u deset slojeva.

Dragi Juris bio je već dvije godine pod ledinom, pa se približavala obljetnica njegove smrti.

Da li se je Jozup toga sjetio ili nije, dosta to, u doba, kad se je sve ono dogodilo, izjavi odjedanput, da je naumio s mrežom poći do Zatoke na ribu. Vrlo je rijetko onamo odlazio, jer je bio odviše ponosan, a da bi se bavio hvatanjem ribe. I kad je na rastanku poljubio Marinku, zablistao mu je u očima triumf, da

je ona pomislila: »Vidiš, sada ide da zahvali Bogu i da se naraduje radi onog svog nasilnog čina«.

I dalje je mislila: »A zar da jadni Juris sâm počiva u grobu i drži, da sam ga zaboravila?«

Znala je, da roditelji ne pohadjaju rado grob, pa je sve više sebi zamjeravala.

Zato prihvati maloga Jurisa za ruku, jer je trebalo da izgleda, kao da polaze na šetnju. No čim je zamaknula za jalše, pa ju svekrva nije mogla više vidjeti, digne dijete na ruke i pojuri što brže prama groblju, koje je bilo dobra pol sata daleko.

Grob je bio dosta zapušten. Svježega cvijeća nije bilo na njemu, a ona ga nije mogla donijeti. Zato nabere lišća s javora, a kako je slučajno u džepu imala klupko konca, dade se na posao, da sačini lijep vijenac, koji bi okružio čitav grob. Vremena je imala dosta, a dijete je bilo dobro, pa je mirno kopkalo po pijesku.

Da njemu prikrati vrijeme, a i poradi toga, jer joj je bilo voljko pri duši, uze pjevuckati:

»Pod lipom tamo, u onom grobu,
Leži i spava dragi moj râbar,
Nà kamenu su pisane riječi,
Kako je bio krasan i hrabar.

Proljeća svakog dolazim amo,
Na grob mu sjedam, vijence mu vijem,
Ovijam cvijećem humak mu cijeli,
Sadim mu trator, suze mu lijem.

Plačem i tužim, što su mi rabra
Sa vjereničkog otrgli loga,
Ali ga nikad, dok sunca traje,
Istrgnut ne će iz srca moga!«

»Ah, kad bih smjela svake večeri s djetetom dolaziti ovamo i odsjediti kratko vrijeme«, mislila je u sebi — »ne bih nikad plakala i tužila, nego uvjek bila dobre volje«.

I dok se još radovala u srcu, da ju nitko nije vidio, odjedared se začuju od grobljanskih vrata teški i nesigurni koraci sa štakom — koju je vrlo dobro poznavala.

Odmah pusti vijenac iz ruke i s djetetom u naručju podje prama svekrvi.

Baba je vitlala štakom i vikala: »Tako si dakle vjerna Jozupu, ti opajguro nijedna, da se čak splećeš i s grobovima? Bez djevičanstva došla si nam pod krov, a maramom te je povila božica kuge, a ne ja, koja bih morala. Iz smetišta si se izvila, a ja ne ću prije mirovati, dok te opet ne stjeram onamo, odakle si se izvila«.

I srne sa štakom na Marinku.

Mlada žena gledala je da samo očuva dijete, koje je počelo gorko plakati, jer je jedan udarac i njega zahvatio, a onda se okrene bez ijedne riječi.

Baba došepa kući i sjedne pred kapiju, da dočeka Jozupa.

On skupi crne svoje obrve još gušće, dok se je prepirao s njom. »Zašto da je kaznim?« govorio je. »Bolje je prepustiti vremenu, da joj ishlapi iz mozga uspomena na onog drugoga«.

»Jesi li ti muž ili si biesan?« zapita ga podrugljivo baba.

»Baš zato, što sam muž«, odgovori on — »znam, što imam raditi«.

No ona mu nije davala mira. »Tko samo mrvice jede iza drugih, zubi će mu brzo izagnjiti«, govorila mu je. »Zato učini s njom, što imaš da učiniš«.

Ali je on previše volio Marinku, a da bi je prekorio. Samo joj se nije približavao, a ni dijete nije pogledao čitave sedmice.

No baba je kopkala i podjarivala ga, kadgod se s njim sukobila, jer se jedva dočepala nekoga razloga.

A pošto je već jedanput bila digla štaku na snahu, a da joj se ništa nije dogodilo, usudila se ponovno dići i udariti je, kadgod joj se mlada žena nije mogla ukloniti.

U prvi kraj Marinka je sve podnosila pazeći samo na dijete, da ga očuva. No budući da ju je baba sve češće napadala, morala se je braniti. I jednoga dana — nedaleko od ognjišta — ote hromoj babi štaku iz ruke i baci je prama kotlu tako da je nekoliko kapi kipuće vode iz njega skočilo.

Baba se odmah nadre derati, da ju je snaha izubijala i ofurila; pa stade služinčadi pokazivati mjehuriće na vratu i na rukama. A kad se Jozup povratio s polja, pokaza i njemu i potuži se, da već dugo nije sigurna za svoj život.

I sada se dogodi prvi put, da se je mašio žene. Nije ju tukao — na što bi ljutit muž imao prava — nego ju je bez riječi bacio preko stola, stao ju tresti i gušiti, kako se trese zagrižljivo pseto.

Kad ju je pustio, uze ona maloga Jurisa u naručje i pobježe u svojoj bijedi k majci Enskeni, premda joj je bilo zabranjeno družiti se s njom.

Majka najprije izljubi polumrtvog Jurisa, a onda dozva starca. I on izljubi dječaka, a kad im je Marinka sve ispripovjedila, htjedoše odmah da je zadrže kod sebe.

No Marinki to nije bilo s voljom. »Odavde bi me već sutra odveo«, govorila je — »a ako se budem opirala, još će me i za kosu odvući. Ali ja već znam, što ću kazati, premda ne ću izvesti ono, što kažem«.

I s tim riječima krene natrag. Starac joj je htio dječaka donekle ponijeti, a kad ona nije na to pristala, trčkao je neko vrijeme za njom u drvenim postolama.

Sutradan ujutro htio je Jozup poći na posao bez ikakovog razgovora, ali ga ona zadrža i reče: »Dozlogrdilo mi je, da se sa mnom ovako postupa. Djeteta nam Bog dosad nije dao, pa nas zato ništa i ne veže jedno s drugim. Iako mi je maćeha zločesta, ondje me ipak nitko ne će tući i gušiti, pa će zato biti najbolje, ako se vratim kući. Onih pet stotina talira možeš zadržati«.

On pobijeli kao vapno na zidu i odgovori: »Bit će najbolje, ako majci saopćim, čija krv teče u žilama djeteta. Ona će to dakako dalje pripovijedati, ali će u kući biti mir«.

Nato Marinka odgovori: »Prije četrnaest dana bio je smrtni dan Jurisov, a danas će biti m o j, ako učiniš to — tako mi Bog pomogao!«

Jozup je znao, da je to njezina tvrda odluka, pa da on te odluke nikako ne bi mogao promijeniti, zato reče: »Promislit ću, ne bi li se dao iznaći drugi put«.

A Marinka doda: »Možeš misliti, koliko hoćeš, ali drugoga puta ne ćeš naći, nego da izadje iz kuće ili o n a ili ja«.

Jozup stane juriti po sobi i vikati: »Ona je mene najvoljela još od dječjih nogu — istjerala je braću iz kuće, da ja ovdje mogu postati gospodarom. Ne traži od mene previše!«

A Marinka odgovori: »Pa ne tražim ništa«.

Istoga jutra podje on u starosjedilačku sobu i zadrža se ondje dulje od jednoga sata. A naposljetku je baba izašla iz sobe, kao da joj je lice medom namazano, i reče Marinki: »Stavi i za mene tanjur na stol, draga kćerko. Da bude mir u kući, odsad ću jesti skupa s vama«.

No Marinka joj nije vjerovala, pa kad je baba nazvala njeno dijete svojim »putitisom« (pjetlićem) i čak ga htjela u naručje uzeti, potegla ga je brzo na stranu.

Od toga dana bila je Vučica kao izmijenjena, i nitko nije mogao znati, kako je do toga došlo.

No majka Enskena, koja je svakoga petka navečer vrebala na Marinku u guštiku — jer su se tako bile onomadne dogovorile — reče mladoj ženi: »Dobro pripazi, da se baba ne približi ognjištu. Neka me bijes odnese, ako ne smišlja, kako bi tebe i dijete otrovala!«

A baba je svake večeri sjedila na rubu kaljuže iza vrta, hvatujući ribice, kako je kazivala, za udice, a po noći vraćala se s punim rukama kojekakova bilja, koje nije nikome pokazivala.

Na rubu kaljuže rasla je pored raznog pasjeg bilja i trubeljika u velikoj množini. Moglo bi se čitavo selo iskoreniti, koliko je stabljikâ trubeljike ondje dozrelo s bjelkastim svojim cvjetićima.

Da, da — Marinka je dobro pazila.

Što je baba trebala žeste, da natare svoje úloge, ne bi ni tako udarilo u oči, ali što je ponijela sa sobom i kotlić skupa sa samovarom, premda je sada jela s njima za istim stolom, to je bilo vrlo sumnjivo. I po čitave sate znala je odsjediti uz ognjište, da ogrije svoja uda, premda je zrak još bio kao u pol ljeta.

Marinka se nije micala od ognjišta od časa, kad je pristavila vodu sve do gotovog objeda. Jedva se usudila i glavu okrenuti na drugu stranu, pa ju je najzad već i omaglica stala hvatati od vječitog sumnjanja.

A jedne večeri, kad je na stol donešeno varivo od bundeve, udari joj u nos neobičan miris, koji se dizao iz zdjele. Jozup, kao i mnogi drugi ljudi, nije rado jeo bundeve, pa je zato za njega bilo nešto drugo priredjeno. No babu još prije jela iznenada zaboli trbuh, pa je u krevet naručila da joj se donese tej od kamilicâ — tako da je za stolom bundeve imala jesti samo Marinka i dijete, jer je služinčadi već prije bilo razdijeljeno jelo.

Zato se ona samo pretvarala da jede, a ni djetetu nije ništa davala, ali je zato napunila varivom jednu bocu sa širokim grlom i potrčala s time kradom majci Enskeni, da ona dalje učini, što bude trebalo.

A kad je došao petak, reče Enskena: »Bila sam u Heydekrugu kod staroga Setegasta, koji je varivo pretražio i našao, da bi gospodinu državnom odvjetniku dostajala i polovica, kad bi se njemu stvar prijavila. Na ovom papiriću zapisano je sve«.

Marinka uzme papirić i ode s njim Jozupu. »Tvoja mati prava je vještica«, reče.

»Vještica?« zapita on i pusti iz ruke okovratnik, jer se je upravo bio razodjevao.

»Da, vještica, jer je mene i dijete htjela otrovati«.

On pocrveni, kao da će se od Marinkinih riječi ugušiti, i rastrgne ogrlicu od košulje.

»Obećao sam, da te se više nikad ne ću rukom dotaknuti«, reče — »ali će mi to teško biti, kad tako govoriš«.

»Evo ti papirić, pa čitaj!«

On pročita ime staroga Setegasta, kojega su svi poštivali nadaleko i naširoko, pa pocrveni, kako je čas prije bio blijed. I sasluša cijelu njenu pripovijest. Nije mu premučala ni to, da je majka Enskena varivo odnijela u apoteku. »Kazni me, kako hoćeš«, reče — »ali dijete moram zadržati u životu, makar mu tko bio otac. Bit će dakle najpametnije, da me pustiš od sebe, jer mi inače ne će poći za rukom, da dijete spasim«.

»I ti i dijete ostat ćete ovdje«, odgovori on.

»Dobro«, prihvati ona — »onda mora tvoja mati iz kuće, ili ću je prijaviti«.

»Prijavit ćeš je?« zapita on, kao da nije dobro čuo.

»Tako mi djeteta, prijavit ću je«.

Onda on izleti iz sobe onako napol gol, i cijele se noći nije vraćao. Ni sutradan ujutro nije se nigdje pokazivao, a tek o podne odjedanput izadje iz starosjedilačke sobe. Drhtao je po cijelom tijelu, kad je počeo govoriti: — »Govorio sam s materom. Sada će morat učiniti ono, što sam joj uvijek proricao, pa sam se već unapred s braćom nagodio. Oni će dobivati polovicu žetve, a morat će majku prehranjivati do smrti. Vidiš li sada, koliko volim i tebe i dijete?«

Tri dana kasnije baba se odvezla. Nije se usudila ni riječi prigovoriti, jer joj je prijava sjedila za vratom.

Kad je sjela u kola, kojima ju je Jozup imao odvesti na željeznicu, još je jedanput digla štaku prema

Marinki i izrekla najveće prokletstvo: »Neka te Perun gromom ošine iza Vratolomejeve noći!«

No budući da je do Vratolomejeve noći bilo još daleko, popravi se vještica i reče: »Ne, ne, iza Vratolomejeve noći, nego neka te Perun ošine odmah, na mjestu!«

Konji potegoše i ona krene u daljinu, tamo gdje litavski bog više ne grmi.

XI.

I sada se stadoše nizati četiri godine, koje bi se mogle nazvati sretnima.

U Marinkinom srcu blijedjela je Jurisova slika sve jače i jače. Kako nikoga više nije bilo, tko bi za njom išao nazorice i vrebao joj korake, mogla bi sada pohadjati svaki dan njegov grob, ali ju onamo nije više ništa vuklo.

Dječak joj se razvio u snažnog derana, koji nije dopuštao da mu se maslac skida s kruha i koji je svoju volju proturavao od rana jutra do mrkle večeri.

Jozup nije nalazio riječi, kojima bi ga u tom poslu dosta potkrepljivao, pa kad je deran postao već sasvim neuljudan, govorio je otac: »Tako, tako, golube moj! Katran i smola rodjena su braća«.

Učio ga je, kako se svinje gone u polje i krave vode na pašu, pa ga je penjao na ledja svakoj životinji, koja se baš desila pri ruci. U četvrtoj godini jahao je već na prčevitoj kobili, koja i inače nije bila najmirnija.

Od dana do dana postao je život medju njima dvojicom sve usrdniji, a kad je granulo peto proljeće i stala se približavati škola, stao ga je Jozup već prije zore voditi i na oranicu. Dao mu da uhvati rukunicu na plugu i da nosi vršak vreće, iz koje se bacalo žito kod sijanja, govoreći: »Ovo je prvo, što ima da nauči gazdinski sin, jer mu inače ne će pomoći nikakovo čitanje i računanje«.

Bila je sreća — neiskazana sreća, o kojoj se nikada nije govorilo — da se još uvijek nisu javljali nikakovi znakovi, da bi mali Juris skoro dobio braca ili sestricu. Kao da je sámo nebo vodilo brigu oko toga, da se ovo strašljivo blagostanje pomalo učvršćuje i staložuje.

No u Enskinovoj kući klečalo je svake večeri dvoje starih ljudi i molilo se dragom Bogu, da bi ih očuvao od toga, da sidju pod ledinu prije nego što im se povrati jedinac i nasljednik.

I najzad bude im molba uslišana. Makar toliko Marinka skrivala, služinčad je ipak raznijela po cijelom selu, da je zanijela.

Jozup je kao bjesomučan lunjao i na sva usta govorio, kako će ubiti svakoga, tko bi mu dječaka oduzeo.

No kad su stari Enskinovi dočuli za njegovo govorenje, samo su se nasmijali, jer su imali »pismeno« u rukama.

A jednoga dana osmjelili su se toliko, da su oboje osvanuli pred kapijom.

Marinka, koja je bila već u osmom mjesecu, pa je mogla svršavati samo lake poslove u vrtu, sjedila je skrivena iza grmlja, pa nije vidjela, kako starci prolaze pokraj ograde. No oni su nju dobro vidjeli, pa su upravo htjeli da zakrenu u vrt, kad nabasaše na Jozupa, koji je izlazio iz kuće.

»Silom hoćete, da pustim psa na vas!« pozdravi ih dobrodošlicom.

No djedovska ljubav bila je u njima jača od ikakvoga straha, i premda se starac malo sakrivao za ženina ledja, ipak je zadržao još toliko pameti, da je mogao izreći: »Da sam ja na tvom mjestu, gledao bih da se nagodimo, jer si pred sudom i tako bez ikakove moći«.

Njemu sijevne u mozgu, da bi se dalo s njima pregovarati, pa ih zato pozove u sobu.

No domala uvidi, da se oni drže svojega »pismena«, pa su došli samo da saznadu, kada bi mogli doći po dijete.

U njegovoj glavi vrzla se jedina misao, kako bi mogao zadržati sina, kojega je zavolio svom dušom. Na čas zaplamsala je u njemu želja, da iskaže svoju tajnu, koja ga je s djetetom vezala, ali ju je odmah zatomio, jer se je uvjerio, da Marinka, makar kako bila dobroćudna, ne popušta ni za živu glavu od onoga, što jedanput rekne.

A nikada ne bi htio, da njeno tijelo mrežom traži po Zatoki.

U bijesnom očaju tražio je na sve strane, ne bi li se našao kakav pametan razlog da svoju krv i meso zadrži kod sebe. Ali mu nije padao na pamet nikakav osim onoga, kojim bi na svoju ženu naprtio vječitu sramotu.

»Nazvali ste ga Jurisom«, reče — »a znate li vi baš tako pouzdano, da je on baš njegovo dijete?«

Majka Enskena podigne sklopljene ruke, želeći ga umoliti, da im ne oduzme i posljednju nadu. No starac je skakutao oko Jozupa i derao se: »A da čije bi bilo? Čije bi bilo?«

A on — više nasumce, nego da bi ga podilazila izvjesna sumnja — odgovori: »Pa... mogao bi... naprimjer... biti vlastelin. Mnoga njegova djeca trčkaju po okolici... a ona je provela potpune tri godine na njegovu imanju«.

Majka se sruši u stolicu kao munjom ošinuta, a starac skoči kao mahnit iz sobe i potrči u vrt, gdje je čas prije vidio Marinku.

Ona se zaprepaštena digne sa zemlje, jer se pobojala, da je Jozup htio navaliti na starca, ali se starac već izdaleka derao: »Ha... sada si dolijala, lijo! Bila si spletena s vlastelinom. I dijete je njegovo... Priznaj, da je dijete njegovo!«

U velikom svom presenećenju pomislila je, da je po kakvoj nesreći otkriveno sve, što ona ni sama sebi nije htjela priznati, pa — spustivši glavu izusti: »Kad već znaš, što onda pitaš?«

Nato starac pohiti natrag vičući preko cijelog dvorišta: »Priznala je, da je vispatis otac... Ovaj čas je priznala!«

Jozup, koji je izašao pred vrata, problijedi kao krpa. Uhvati starca za jaku i izgura ga pred kapiju. Tamo ga još jedanput udari nogom i prepusti ženi, koja se zacenula od plača. Onda podje Marinki, koja je teška koraka dolazila iz vrta.

Mislila je u sebi: Kao da je odlučio zagušiti me. No budući da je znala, da ju ništa ne može više spasiti iz njegovih ruku, prepustila se sudbi.

»Podji u kuću!« reče on i ne pusti je iz oka.

Onda išiba služavke iz kuhinje, gdje su se bile zastrašene okupile oko ognjišta, i podje za ženom u sobu.

Morala je sjesti, jer ju noge nisu držale, a njegove oči bole su u nju kao zelene luči u pol noći.

»Kako je to dakle bilo s vispatisom?« zapita sasvim prijazno.

»Kako bi moglo biti?« odgovori ona. »Bio je gospodar, a ja služavka. Pa kad sam u subotu dolazila po plaću, rekao mi je, da mu se dopadam«.

»Pa je tako teklo nekoliko godina?«

»Bit će da je potrajalo, doklegod sam upravljala mljekarnom«.

»A kad si opazila, da si ponijela dijete, onda si potražila Jurisa, da mu bude otac?« pitao je on još uvijek prijazno.

Ona potrese glavom. »Ne, bilo je drugačije«. I sada mu po istini ispripovjedi, kako ju je vispatis još jedanput pozvao na Augustenhof — Jozup je sâm posredovao u tome, — pa kako se je sama onamo morala voziti, jer se Juris nigdje nije mogao naći. Onda je vlastelin rekao: »Eh, Marinka, sada moramo proslaviti rastanak«. A ona ga je molila i zaklinjala: »Ah, pustite me, pane, da idem«. No on je bio gospodin, a ona mu je već toliko puta učinila po volji, te je mislila, da mu se ni sada ne smije opirati. A od toga časa, eto, došla je sva nesreća.

On reče: »Zakleo sam se, da te ne ću tući. To je tvoja sreća, jer iz ove sobe ne bi više izašla živa. Osim toga imaš da mi rodiš još i sina, jer si mi to

sada dužna. Ali te savjetujem, da mi ukloniš s očiju kopile, koje si mi dovukla u kuću. Gospodsko dijete, gospodsko je kopile. Jer ako još gdjegod naidjem na njega, bacit ću mu na glavu, čega god se dočepam. Makar bio kamen za brušenje«.

Tu Marinka digne ruke prama njemu i plačući zajada: »Kuda ću s njim u ovom švom stanju?«

»To je samo tvoja stvar«, odgovori on i izadje iz sobe.

Ona potrči, koliko je mogla, za njim, da očuva dijete, koje je negdje s konjima sjedilo u travi. Našla ga sretno i počekala, dok put nije bio slobodan, a onda ga brzo povukla u klijet.

»Donesi krevete za mene i za dijete«, naloži služavki — »jer ću ovdje stanovati, dok ne dodje moj čas«.

A dječak se derao za ocem, s kojim se je htio sigrati, kako je bio navikao. No ona mu začepi usta od straha, da bi Jozup mogao srnuti i s djetetom učiniti, kako se je zaprijetio.

U klijeti se zadržavala s djetetom oko četrnaest dana, ne usudjujući se izlaziti iz nje. A služavke su se brinule za nju, jer im je uvijek bila prijazna i dobra gospodarica.

No Jozup joj nije davao mira. Kad je prolazio pokraj klijeti, mahao je šakom prama prozoru i psovao grdne riječi, kakve se slušaju samo na zločestim mjestima.

Nazivao je ženu »sunjodom« i »paludelom« — riječima, koje je najbolje ne prevoditi.

I uvijek joj se prijetio novim prijetnjama. Makar kako zapušivala prozore, uvijek ga je čula i razumjela njegove riječi. »Ne nadaj se, golubice, da ćeš proći bez kazne, što sam zadao riječ, da te ne ću tući. Poslat ću nekoga, koji će to izvršiti mjesto mene. Taj će ti žaračem namjestiti ledja, a noge ispisati masnicama, da ćeš čitavu godinu misliti: danas slavimo Uskrs«.

A Marinka je po cijele noći ležala u drhtavici i domišljala se: »Tko bi mogao biti taj, o kome govori?« Ali joj nije padao na pamet nitko, koji bi rado postao njenim krvnikom.

Najviše se bojala za sina, koji je najviše zadirao u Jozupove oči. Pa što se je više približavao porodjaj, postajala je sve nemirnijom, da će dijete postati žrtvom njegova bijesa, kad ona ne bude više mogla paziti na njega.

XII.

Jednoga popodneva — bio je baš konac mjeseca kolovoza, a sva je čeljad bila na poljima — ugleda Marinka kroz prozor svoje klijeti, kako Jozup upreže konja u kola za šetanje, stavlja u njih jelo i pilo, pa se odvozi.

Nije dulje htjela čekati, pa zato obuče dijete u stajaće ruho, a i sama se uparadi, koliko je njeno stanje dopuštalo. Onda se osmjeli da izadje. Samo je jedna služavka ostala na domu. Nije ju pitala, kamo se gospodar odvezao, nego joj samo rekla usput: »Idem da sklonim dječaka. Ne reci ništa gospodaru, makar se ja noćas i ne vratila«.

Rekla je to s opreznošću, jer kad bi i sasvim otišla, nije znala, kamo bi se okrenula. A služavka gledala je za njom klimajući glavom.

Teško joj je bilo ostajati na cesti, kad su ju ljudi sukobljivali, jer se već odavno razglasilo, što se dogodilo; no svaki ju je čovjek prijazno pozdravljao, iako se s njom nije upuštao u razgovor.

Kad je prolazila kraj Enskisove kuće, u kojoj je provela tako sretne dane, spopala ju je tolika tuga, da je plačući sjela na rub jarka. A jedan je glas govorio u njoj: »Svrati se u kuću! Možda te majka ne će istjerati, nego ti još dati kakav dobar savjet«.

I gle čuda! Desilo se tako zgodno, da je starac bio zaposlen na njivi, pa se dobra majka nije trebala ništa bojati.

Starica odmah digne dijete na krilo i reče: »Evo dakle djeteta, za koje smo tolike godine prosili, a lijepo je kao slika božja. Sada bi samo trebalo da postane našim.

Poljubi ga i nastavi: »Da je Juris još u životu, ne bi nikada saznao istinu i zavolio bi ga, kao da je od njegova srca otpalo. A Bog mi je svjedok, da bih ga i ja zavoljela, već poradi toga, što nam ga je Juris ostavio u baštinu. Ali Enskis ne će. On uvijek pljune, kad se povede riječ o djetetu.

Marinka pogladi staričin rukav i zamoli: »Reci mi, majko, što bih trebala učiniti«.

A Enskena odgovori: »Pa zaboga, dijete ima oca, koji se mora pobrinuti za nj«.

Marinka se zaprepasti, jer joj još nikada nije palo na pamet, da bi svojim stvarima smjela dozlogrdjivati vispatisu.

A Enskena nastavi: »Kad sazna, da je njegova krv i meso u opasnosti, pa da nema ni kuće ni kućišta — uzet će ga k sebi. Ne govori se uzalud, da je on dobar i pravedan čovjek«.

Marinka je drhtala, a u kosti joj ušla velika umornost. Gotovo se srušila s klupe na zemlju. No majka Enskena podrža ju i reče: »Znam, da ti je teško, ali na sreću ove sedmice baš mi odvozimo mlijeko u vlastelinstvo, pa se možeš odmah povesti s kočijašem«.

»Ali ne ću moći zastajati pred svakim majurom, dok se natovari mlijeko«, reče Marinka.

A majka odgovori, da to ne će biti ni potrebno, jer će kočijaš najprije obići sve majure, a onda doći po nju.

Pa tako je i bilo.

Već se je bilo smračilo, kad se je s deranom dovezla na Augustenhof. Švicar u mljekarni bacio je nepovjerljivi pogled na nju, ali se ona nije ni osvrtala na njega, nego uzela maloga Jurisa za ruku i uputila se prama vlastelinskoj zgradi.

Kad je došla do potoka, koji je iz jezera tekao kroz vrt, udaralo joj je srce tako jako, te je mislila da će se srušiti preko ograde u vodu, a tek kad je začula smijeh s verande i ugledala svijetla, kao da su je bile sve sile ostavile.

»Tko je?« razabra glas vlastelinov.

A pošto ona nije mogla ništa odgovoriti, reče on: »Pogledaj, Agneza, tko bi mogao biti«.

Mlada jedna djevojčica stane silaziti niz stepenice — je li doista bila Agneza? — i zapita je: »Što tražite?« A budući da ona još ni sada nije odgovarala, dovikne djevojka na verandu: »Neka je žena ovdje s djetetom, ali ne govori ništa«.

Onda sidje sâm vlastelin stepenicama. Marinka se prigne pred njim i poljubi mu rukav.

»Ne vidim pravo«, reče on. »Da nisi možda ti, Marinka?«

Sada se njoj povrati govor i reče: »Da, ja sam«.

»Podji sa mnom«, naloži on i stane se ispred nje i djeteta uspinjati stubama prolazeći ispred stare i mlade gospode, kojih je moglo biti šest ili sedam. Ona prepozna vlastelinku, te joj u brzini poljubi ruku, a onda podje dalje kroz ljetnu sobu u dvoranu i srednji hodnik, idući uvijek za njim s djetetom, koje se hrabro držalo ne plačući ništa.

I tako dodjoše do radne sobe, koja je ležala sasvim odostrag, a imala troja prevučena vrata, jedna nadesno, jedna nalijevo, a jedna prama hodniku, kojima su upravo unišli.

On odvrne električno svijetlo, kojega ona nije još vidjela, jer se prije osvjetljivalo petrolejem. U sredini je još uvijek stajao pisaći stol, na kojemu je ona uvijek subotom polagala račune, a i počivaljka je još uvijek stajala nalijevo, u uglu kraj prozora. I sve je bilo, kao da nije nikad ni prošlo.

On stade ispod svjetiljke i uze je dugo promatrati, ali ne reče ništa ni o djetetu, koje je ona očekivala, ni o drugom, koje je držala za ruku, nego poče

ovako: »Dalo mi se na žao, Marinka, što mi je tvoj muž prije nekoliko godina otkazao mlijeko. Tako smo se sasvim odbili jedno od drugoga, pa ja o tebi ništa više i ne čujem. Posljednjega doba nisi se na mene ništa obraćala, a to mi se zapravo u sličnim slučajevima nikada ne dogadja. Ne ću baš reći, da mi se to od tebe svidja, jer napokon, rado bih te pomagao, koliko mogu. Nego, sada sjedni, jer će ti biti teško stajati, pa reci, što te dovodi k meni?«

Ona je samo mislila: »Gle, svoje dijete ne će ni da pogleda«.

Ali kad je sjela na rub od počivaljke i uzela dijete medju koljena, pogledao ga je ipak.

»Gle, gle, kako ti se dečko lijepo razvio«, reče i ispruži od pisaćega stola ruku vabeći ga k sebi, kako se vabe psi.

No dječačić nije htio, nego se još jače priljubio uz majku.

»Kako ću mu samo kazati?« mislila je ona u sebi. »Najpametnije će biti, ako odem, kako sam i došla«.

»Dakle, Marinka, pripovijedaj sada«.

»Nemam ništa da pripovijedam, gospodaru«.

»No, no. Uzalud ne će žena, koja se teško kreće, poći na toliki put. Reci dakle, treba li tvoj muž kakovu hipoteku, možda želi što zidati ili što slično? Dat ću, što zatraži, jer mi je novac kod vas siguran«.

»Muž mi ne treba nikakove hipoteke«, reče ona — »a ni zidati ne misli ništa... nego je, gospodaru, došlo na vidjelo, što je bilo izmedju vas i mene«.

On se na pokretnoj stolici brzo okrene prama njoj, tako da je zaškripalo, i prigne se sasvim, da joj uzmogne tmurnim očima pogledati u lice. Svijetlo ga je oštro obasjalo.

»Sasvim je posijedio«, pomisli ona u sebi. I u tom času pričini joj se kao Bog. A pričinio joj se i strog i srdit kao Bog.

»To nije nitko znao osim tebe i mene«, navali on na nju — »a od mene nije nitko mogao saznati«.

Ona je trebala da odgovori: »Ni od mene«, ali ga se je toliko bojala, da se nije usudila ništa odgovoriti.

»Onda idem«, reče iza nekoliko trenutaka i pokuša ustati. No bila je tako slaba, da je opet pala.

On opazi, da je navalio na nju odviše osorno. Brušeni vrč stajao je još uvijek na stolu. Iz njega natoči joj čašu vina. A kutijicu sa čokoladom, iz koje je ona mnogo puta smjela vaditi, ponudi on dječačiću. Ni ovaj nije htio uzeti, ali je primio, što mu se na dlanove sasulo.

»Razgovarajmo se sada pametno«, reče vlastelin — »pripovijedaj mi dakle sve«. Ali ona nije mogla. Samo je sjedila i gledala preda se.

»Marinka,« reče on — »bila si nekada radost mojih slobodnih časova, a nikada ti za to nisam zahvalio. Mnogo ti dugujem. Ne skidaj to nikada s uma, pa ne kloni dušom.«

U tom se trenutku povrati njena smionost i ona rekne bez suzdržavanja: »Gospodaru, ovo je dijete vaše«.

»Vidi vraga!« prihvati on i nasmija se od svega srca — »to mi je sasvim novo«. Onda prihvati dječaša za ruku, odvede ga pod svjetiljku i stane ga motriti od glave do pete. »Kako rekoh, krasan dječak. Dok odraste, mogao bi doista nalikovati na mene. Znaš i sama, da svi nalikuju na mene.«

Ona je to dobro znala. Gdjekada ih je po pet-šest radilo na dvorištu, a kad si ih postavio jednog do drugoga, bili su slični kao jaje jajetu.

On nastavi: »Moglo bi dakle biti istina. Nego rekao bih, da je nalik na tvog utopljenog vjerenika. Od njega je, koliko mi je poznato, primio i ime«.

»Ime je primio,« odgovori ona — »ali nije njegov. A nije ni dijete mog današnjeg muža.«

»Zar bi moglo biti i njegovo?« zapita on, a ona nije mogla reći, da ne bi.

»Čuješ... tu je ipak malo odviše eventualnih otaca«, klikne vlastelin ne mogući se od smijeha držati. Ah, kako ju je vrijedjao taj smijeh!

Dosad su govorili njemački. Ali Marinka razabra, da mu u tom jeziku ne će moći iskazati, što joj je na srcu. A sada je morala po što po to olakšati srce, jer je vlastelin jedini mogao razumjeti, što joj je već tako dugo teretilo dušu.

Zato poče litavski pripovijedati sve, kako je bilo. On ju je pažljivo slušao i postajao sve ozbiljniji. U sredini pripovijesti dohvati on dječaka i digne ga na krilo. A dijete se sada nije više ništa bojalo nego se dalje sladilo bonbonima.

Kad je Marinka dovršila, prodje vlastelin rukom kroz kosu dječakovu i stavi ga polako na zemlju. Ona je poznavala običaje gospodarove. Morao se je šetati po sobi uvijek, kad mu je srce bilo puno nečega.

Šetao se i šetao, a onda pozvonio i rekao djevojci, koja je unišla: »Mene za stolom ne trebaju čekati... imam posla«. Nekada je Marinka izvršavala dužnosti ove djevojke, pa je često njoj kazivao isto to. A vlastelin se sve dalje šetao.

Najzad zastane pred njom i reče: »Kako ćeš se večeras povratiti kući?«

»Enskisova me kola čekaju«, odgovori ona.

Bio je došao veliki trenutak, kad se je imala odlučiti sudba djeteta.

»Enskena misli«, stane ona mucati — »budući da je dijete, gospodaru, od tvoje krvi i mesa, a ja ne znam, kud bih s njim, da ćeš ga možda ti primiti pod svoj krov ovdje ga odgojiti. Iz sela toliki žive kod tebe«.

U prvi mah bila je od njega htjela nešto sasvim drugo izmoliti, no kako je vidjela otmeni vlastelinski dvor, osjećala je, da bi se i to malo teško dalo izvršiti.

»Ti zaboravljaš, Marinka«, reče on — »da ondje napolju sjedi milostiva gospodja, kojoj imam da odgovaram. Govorkanje bi brzo doprlo i do nje, a onda bi bilo jao i pomagaj. Već je bilo odviše, što sam na njezin nagovor pošao s njom u svatove k tebi, ali joj nisam mogao odbiti molbe, a i zbog tebe, dijete, jer je tako pala s tebe svaka sumnja. No, ako se sada ovo razglasi, onda sam učinio pogrešku, koja se ne bi dala popraviti«.

Marinka nije pravo razumjela, što je htio kazati, ali joj je postalo jasnim, da je njena molba zapravo drska.

»Onda idem«, reče ona drugi put. No sada nije sama pala na rub kreveta, jer ju je on uhvatio rukama za ramena i zadržao ju, tako da je i zaboravila ustati.

»Za dvadeset i šest godina, otkada sam na ovom imanju«, reče on — »ni jedan stranac nije izašao iz ove sobe bez utjehe, pa zar da tebe, koju sam nekada jako volio, naprosto bacim u noć? To ne bi bilo u redu, Marinka, premda ti nažalost osim novaca ne mogu ništa drugo ponuditi«.

»Ne primam novac«, protisne ona kroz zube.

»Ne preziri novca«, opomenu je on — »jer novac čini rdjave ljude dobrima, a tvrde podašnima. Svakoj djevojci, koja ima dijete od mene ili bar kaže, da je moje, dajem tisuću talira. I ni jedna se dosad nije potužila. A ovom dječačiću dat ću triput veću popudbinu, tako da se uzmogne smatrati bogatim baštinikom, a vidjet ćeš, da će on još večeras naći svoj dom«.

I s tim riječima sjede on za pisaći stol i napiše darovnicu od deset hiljada maraka i još štošta doda, kako će imati da diže kamate i kako će mu se jedanput imat da isplati osnovna glavnica. I na darovnicu udari unutar uredovnog upravitelja, čiji je posao sada sâm izvršio i preda spis Marinki.

A u njezinoj glavi vrzla se neprestano ista misao: »Makar se što sa mnom dogodilo, dijete je sada osigurano za život«.

XIII.

Kad se je Marinka s usnulim sinčićem uvezla u Enskisovo dvorište, sjedila je i čekala ju na mjesečini majka Enskena, upravo kao i one večeri prije šest godina, kad se je počela sva nesreća.

»Otac već odavno spava«, reče ona — »pa zato udji i okrijepi se malo«.

Marinka sjede uz ognjište, upravo kao i ono prije šest godina, ne znajući, što jede. A dječačić je i dalje spavao.

Mati zatraži, da joj ispripovijeda sve, što je bilo.

Nato Marinka izvuče iz džepa darovnicu i preda joj.

Mati u prvi čas nije mogla vjerovati svojim očima, pa joj je nekoliko puta morala ponoviti svotu, dok nije povjerovala.

»Pa onda je sve u najboljem redu«, reče — »morat ću zbog toga probuditi oca«.

Marinka se poboja, da bi starac smjesta i nju i dijete mogao baciti napolje, no mati se samo nasmije, uze spis i podje s njim u sobu.

Potrajalo je dosta dugo, dok se povratila, a za njom doskakutao starac u gaćama i košulji s drvenim postolama na goloj nozi — doskakutao kao lasica — pozdravio Marinku dobrodošlicom, a maloga potapšao po golom koljenu, hoteći da ga sâm odnese u krevetac, jer djeca »valja da s pilićima idu na počinak«.

Marinka se nije mogla snaći. »U kakav krevetac?« zapita.

»Pa u onaj, koji ga već nekoliko godina čeka«. Starac je, reče, uvijek držao, da je pripovijest o vispatisu isisana iz prstiju; isisao ju je Jozup, da njega i majku prevari. A sada je stvar jasna kao sunce, jer gospodin Westphal ne daje tolike novce svojoj djeci, jer bi već odavno pao na prosjački štap...

A kad mu je presenećena Marinka htjela prekinuti govor, taknu je majka laktom i reče sasvim tiho: »Pusti ga, neka govori, što hoće; on tako sâm sebe zavarava, pa će zavarati i druge — a tako je najbolje«.

Marinka se sjeti vlastelinovih riječi, što ih je govorio prije nego što je napisao darovnicu, pa je zahvaljivala Bogu, da joj je sinčić našao svoj dom i još iste večeri.

Nije dopustila, da itko dječaka razodjene nego ona, jer je dobro znala, da je to — posljednji put. Onda izmoli još molitvu nad njim, prekriži mu usta znakom križa i izadje pred kućna vrata.

Napolju su je već čekali otac i mati.

»Ah, kamo sreće, da me pozovu, da i ja ostanem kod njih!« pomisli Marinka u sebi. No oni je nisu pozvali. A i kako bi!

»Darovnica će ostati kod mene«, reče starac — »jer sam mu ja skrbnik«.

Majka ju još donekle isprati u noć i reče na rastanku: »Ja sam još krepka, a tek su mi pedeset i četiri godine. Poživjet ću još zacijelo dvadeset godina, a dotle će tvome sinu biti dobro, o tom možeš biti uvjerena«.

Da, Marinka je o tome bila duboko uvjerena, pa joj je i zahvalila sa suzom u oku.

»A što će biti s tobom?« zapita je majka.

»Moli se Bogu za mene, da umrem u porodjaju,« odgovori Marinka i ode u noć —

Mjesec se bio visoko uzvio na nebo — bila je već jesenska mjesečina — no zračak je pirio topal kao u lipnju.

Kad se Marinka približila Vučjem gnijezdu, obuzela ju je jeza. Kućni će pas zalajati prije nego što ju prepozna, a onda će Jozup, koji je mekoga sna, zavikati: »Tko je?« — pa ako mu ona odgovori: »Ja sam... Marinka,« odvezat će mu se s jezika niz kletava i poruga i nazvat će ju »sunjodom i pajudelom« i svim izrazima, kojima ju obično časti.

Ona zastade i duboko uzdahnu. Nitko ju nije vidio ni čekao. Mogla je iskoristiti noć, kako je htjela. No gdje bi mogla prenoćiti, jer drugoga doma nije imala. I pade joj na pamet groblje, kamo već tako dugo nije odlazila. Kao da joj je pao težak teret s duše.

Osjećala je, da bi najradije odsjedila do zore na Jurisovu grobu. Tamo ju nitko ne bi vidio, nitko slu-

šao, a tamo nitko ne bi mogao ni vikati na nju i grditi je.

I tako krene prama groblju puteljkom, koji je bila već gotovo zaboravila.

Grob Jurisov nije bilo baš tako lako naći, jer su se oko njega bili već udomili mnogi novi hodočasnici, a i grmlje je bilo poraslo. No najzad ipak ga je razaznala i sjela na humak, kojemu se u pijesku bila razvriježila mrčika.

Roditelji su mu bili podigli novi križ, no i taj je dotle već bio ostario, jer je napis izblijedio i izaprao se od kiše, koliko se u mjesečini moglo raspoznati.

»Domala će ga svi zaboraviti,« pomisli ona u sebi, pa joj se pričini, da mu se i dva i tri puta iznevjerila. Često je mogla ugrabiti vremena da ga pohodi, a nitko ju za to ne bi ni pitao. Ipak ga je tek danas pohodila, kako se napušteni prijatelji pohadjaju tek onda, kad čovjek ne zna, na koju bi se stranu okrenuo.

»Ah, kad bih mogla bar malo plakati!« pomisli u sebi, no danas je već i previše i plakala, a u srcu joj nije baš ni bilo mnogo boli. Samo ju je umornost prevladavala. Zato je prislonila istrgnuti stari križ uz novi i tiho rekla: »Ovdje bih rado zaspala«.

Pa i zaspala je. No doskora probudi je noćni vjetar. Ležala je otvorenih očiju i nije htjela više ustati.

Svuda unaokolo bila je velika tišina, a samo se tvrdo lišće trlo jedno o drugo, a u travi je šušketalo nešto, kao da se miče kakova životinja.

Pomišljala je na sve duhove, koji na groblju po noći obilaze, ali se nije ni najmanje bojala, jer bi medju drugim duhovima bio i Jurisov, koji bi je zaštitio.

S tom mišlju ponovno zaspi, a u snu joj se neprestano činilo, kao da on stoji pokraj nje i gladi joj obraze. No kad se opet probudila, opazi, da je bio samo vjetar, pa joj bude žao, da nije i dalje spavala.

»Sad ću već skoro morati kući,« pomisli. I opet je obuze jeza, koju je već jedanput na putu prama Vučjem gnijezdu odagnala.

»A što ću zapravo ondje?« stane dalje misliti. »Čim me onaj ugleda, počet će me mučiti, a služinčad ne će znati, da li da me slušaju ili da se ne obaziru na moje riječi. Ovdje mi je mjesto kod moga Jurisa. Ovdje na groblju.«

I prigne se, da poljubi grob, ali samo napuni usta pijeskom. I duša joj se ispuni klonulošću za buduće dogadjaje.

»Novorodjenče će mi zacijelo brzo oduzeti,« pomisli. »Za njega i nisam više prava majka. Samo sam mu još Gimdina (roditeljka). Imam da mu dadem dijete namjesto onoga, koje je otjerao od sebe, a onda mogu otići. Već će se pobrinuti, da me za kratko vrijeme izvezu ovamo na groblje.«

I obuzme ju želja, da ovdje odmah i ostane.

Onda se sjeti svih poniženja, koja joj ih je nanesao od onog olujnoga dana, kad se Juris utopio, i svih onih, koja će joj još nanijeti — on i onaj pomagač, kojim joj se prijetio.

I pomisli u sebi: »Vidiš, slagala sam mu, da ću se baciti u Zatoku, ako majci oda moju sramotu, jer što će sada sâm razglasiti po okolici, rdjavo je isto tako, kao ono, što bi ona onda mogla ispripovijedati.«

I kad je slika svekrvina pred njom iskrsnula kao živa, odjedared ju zahvati tolika groza, da je skočila s groba i stala kao mahnita trčati oko njega.

Ako je onaj pomagač, onaj mučitelj, kojega je Jozup mislio pozvati, bila glavom Vilkena, Vučica? Što onda? Kamo onda?

Trčala je čas na jednu, čas na drugu stranu, kao da je htjela od nje umaknuti, a nije znala, kako. Zacijelo je već prekasno, da ju prijavi oblasti radi pokušanoga otrovanja, a nije imala ni srčanosti da to učini. Kad bi se još toga imali bojati, onda Jozup ne bi majku ni dovodio natrag.

U taj mah pričini joj se, kao da joj kazuje neki glas: »Pa on je nije ni doveo«.

Bio je to, dakako, Jurisov glas. Ili je on lepršao oko nje, ili ga je svojim jadikovkama probudila, pa joj je sada iz lijesa govorio.

I zato se baci na koljena pred humak, zaroni glavu u pijesak, da mu se bliže prikuči, te stane moliti i zaklinjati ga: »Ah, Juris dragi moj, pomozi mi, pomozi!«

A glas je dalje govorio: »Zacijelo te je samo htio preplašiti, kako se mala djeca plaše strašilom. A on nije ni tako rdjav. Volio te je već preko pet godina, a i bila si s njim tako zadovoljna, da si mene sasvim zaboravila. Ne misli, da se ja zbog toga na tebe ljutim. Ne, ja se na tebe ne ljutim ništa. A kad znam, da si na zemlji vesela, onda sam i ja pod zemljom miran. Boli me samo kad dodješ da plačeš. A sada podji lijepo kući i strpljivo podnosi iskušenja, koja ti je Gospod Bog poslao. Jozup ne će pozvati Vučicu ni ikojega mučitelja. A kad razabere, kako mu vjerno služiš, onda će se opet udobrovoljiti, pa će sve biti, kako je još prije nekoga vremena bilo«.

Tako je govorio Juris iz groba, a ona ga je lakomo slušala.

Onda ustade i puna pouzdanja spremi se na polazak kući. Ovajput nije ju obuzela nikakova jeza, šta više, dobrovoljno je htjela glavu prignuti pod nove patnje. Samo kad nije došlo ono najgore: — svekrva, Vučica! Od njega je bila spremna podnijeti sve nevolje.

Popravi pijesak, što ga je svojim tijelom bila razgnječila, prevuče mrčinu preko groba i zahvali Bogu jednim očenašom.

Onda podje prama kući.

Nad crnom šumom, koja se dizala prama istoku, već se je razabirala žućkasta pruga. Vjetar je jače duhao, a i ptičice su već počele cvrkutati.

Kad se našla pred kapijom, bilo se već razdanilo. Zato nije ni zalajao pas, koji ju je već izdaleka

prepoznao, nego samo stao udarati repom po svojoj kućici.

No u času, kad je htjela proći pokraj glavne pribivaće kuće, opazi u maloj sobi svijeću. Brzo ustukne natrag i stisne se uz vrtnu ogradu.

I kako je ondje stajala prisluškujući, razabra iz unutrašnjosti kuće dva glasa.

Jedan je glas bio Jozupov, a drugi — nije ga već četiri godine čula i nadala se, da ga nikada više ne će čuti.

Dakle je Vučica i p a k došla! Zbog nje je dakle danas dao upreći laka kola za šetnju, da ju doveze sa željezničke stanice, a služavka joj to nije htjela reći — od samilosti.

Kamo sada? Enskisovi nisu je htjeli primiti, roditeljska kuća je nije htjela, vlastelin nije, pa čak ni Juris u grobu. I on ju je otjerao kući s podmuklošću i prevarom...

Okrene se dakle, te stane trčati... glavom bez obzira... koliko su je noge nosile, a tijelo moglo odmicati.

Samo dalje... dalje od kuće! Dalje od života! Dalje... dalje... dalje!

I odjedanput ugleda pred sobom plavkasto-sivu vodu i čamce, koji su se ljuljali. I Jurisova daščara bila je tamo.

Prije nego što je sunce iskočilo, izvezla se na pučinu — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

XIV.

Prije podne istoga dana jedrila je u tri čamca žalbena povorka preko Zatoke.

Bili su to muževi i žene iz sela Nidena. Otpratili su do groba jednu svoju zemljakinju, koja se bila udala na drugu obalu, pa umrla u prvom porodjaju.

Pošto je mladi udovac, da oda čast pokojnici, udesio sjajan pogreb, proplesali su i propili čitavu noć, pa su još svi bili u najvedrijem raspoloženju.

U prvom čamcu sjedili su pokojničini roditelji. Oni su, dakako, bili mirni, ali su se u srcu radovali, da su pogrebnici tako veseli, jer su sada bili uvjereni, da će se u selu još dugo svi sjećati njihove kćeri.

Svu su pažnju obraćali na dugoljast zavežljaj, što ga je stara oprezno ljuljala na rukama, dok je otac pazio, da jedro ne bi udarilo o zavežljaj.

U zavežljaju je bila zamotana ostavina — novorodjenče — koje su bili ponijeli, da ga odgoje svome zetu. Na drugoj obali nigdje se ne bi moglo naći materinskog mlijeka, a da li će se naći u Nidenu, i to je bila vrlo sumnjiva stvar.

Zasad je dojenče mljaskalo sredinu od žemičke, posutu šećerom, a kad se počelo derati, pružali su mu neku tekućinu, od koje se takodjer nije moglo zasititi. Budući da još nije moglo podnijeti kravljega mlijeka, nije daleko bila opasnost, da bi se na dvoje na troje opet moglo povratiti u vječnost, odakle je tek prije nekoliko dana došlo.

Drugi se, dakako, nisu mnogo osvrtali na ove babinske brige. Smijali su se i pjevali, a kad bi zamuknuli, pošla je čutura iz ruke u ruku, da im se »okrijepi duša«.

Uto opazi jedan pogrebnik, kako sa sjeveroistoka goni vjetar jedan prazan čamac.

Prazni čamci donose sreću, pa je zato krmilar prvoga čamca htio zaokrenuti, da ugrabi plijen. No drugi su iza njega dovikivali, neka se okani djavla, jer će isti taj čamac za pol sata i sâm doploviti do obale, pa će se onda lakše moći uhvatiti nego ovako.

Zato je opet upravio svoj čamac, a drugi pošli za njim.

No — upravo kad su prolazili vjetrnim pravcem, koji je na njih dopirivao od praznoga čamca, razabraše nešto, što je zvučalo kao vikanje nekog djeteta.

U stražnjim čamcima mislili su, da taj glas ozvanja iz babinog zavežljaja, ali oni, koji su sjedili do nje, opaziše odmah, da je stvar sasvim druga.

Sada se krmilar nije više dao zadržavati, nego ravno upravio prama praznom čamcu.

Taj čamac nije nipošto bio prazan, nego je — kako su svi na svoje veliko čudo razabrali — na dnu ležala izvaljena neka žena u nesvjestici, a kraj njenih nogu novorodjeno dijete.

Žene odguraju muževe natrag, da im oči ne obeščaste sram radjanja, a dvije najiskusnije medju njima predju u čamac, da onesviještenoj ženi pruže prvu pomoć.

A ondje, gdje je pod jedrom ležao zavežljaj, reče tiho starac svojoj ženi: »Zahvalimo Bogu, jer mi se čini, da nam je on s neba poslao hranu za naše siroče«.

A baka prihvati: »Ne raduj se prerano. Ono u čamcu ne će biti djevojačko dijete. Mati mu se čini da je imućna seljakinja, pa će nas doskoro ostaviti«.

No za svaki slučaj izmolili su, da stranu rodilju smiju uzeti pod svoj krov, što su drugi jedva dočekali, da je ne bi morali oni uzeti k sebi.

I tako se dogodi, da se je Marinka, koja se bila izvezla na pučinu, da u valovima potraži vječiti počinak, probudila u toplim perinama, a mjesto jednog djeteta, kojemu je dala život, našla dvoje u kolijevci pokraj sebe.

Pa premda je bila odviše slaba, da se čudi i raspituje, uzela je odmah oboje na grudi, koje su dobrostivo i jednom i drugom djetetu dale hranu.

A kad su je kasnije stali ispitivati, odakle je i kako joj je ime, samo je zaplakala ne dajući nikakova odgovora.

No morala se svakako učiniti prijava župniku, a pošto ona nije ni drugi a ni treći dan ništa htjela govoriti, nego je samo plakala, nisu domaćini znali, što će i kako će.

U Nidenu je medjutim bio župnik Hoffheinz, mladji brat superintendanta, kojega Tilžićani još i danas hvale i slave. Bio je i on vedar, Bogu ugodan čovjek, koji je volio Litavce, kao da se i sâm rodio od litavske majke, pa je svima, koji bi se na njega obratili, davao šakom i kapom dobre savjete.

On reče: »Čini se, da je ta žena prepatila velike boli. Zato je ostavite na miru do devetoga dana. Oblast ja uzimam na svoju dušu. A kad se malo oporavi, onda ću je ja sâm ispitati«.

To je bilo najpametnije. Devetoga dana pristupi on k njenom krevetu, zaključa za sobom vrata i zadrža se kod nje dobra dva sata.

A kad je izašao, bile su vedrom čovjeku oči pune suzâ, te reče: »Ovdje je Gospod učinio čudo«.

Starica prihvati: »Bez toga čuda bilo bi i dijete naše Anike već pod zemljom«.

Nisu prošla ni dva dana od toga časa, a Jozup je Vilkat već znao, gdje mu je žena, a s njom i dijete, koje mu je dugovala. A budući da se stidio, što ju je potjerao u smrt, vrlo se obradovao, te pošao po nju i po dijete.

A upravo se toga Marinka najviše bojala, a župnik joj je u tome htio poći na ruku.

I kako je bio pametan čovjek, izdao je nalog — ako se kakav čovjek u selu stane raspitivati, gdje stanuju Kikutisovi, kod kojih se nalazila strana žena — ne smije mu nitko kazati (neka svaki kaže, da ne zna), pa ni sam općinski sudac, nego neka ga, ako baš silom hoće da sazna, upute na župski ured; ondje će se m o ž d a znati...

Jozup, koji je kao bijesan obilazio od kuće do kuće, domala uvidi, da ga svi vuku za nos, pa se najzad nadje pred čovjekom, s kojim se nije dalo govoriti kao s kakovom sirotom ženom.

Bilo kako mu drago — ali dijete je morao dobiti po što po to.

No župnik Hoffheinz bio je u dobrom prijateljstvu sa starim Setegastom — druga njegova žena bila

je kći doktorova — pa je to, onako usput, nabacio Jozupu. Pa ako pripovijest o otrovanoj bundevi izadje na javu, onda ne može biti nikakove krivnje na mladoj ženi. I to mu je otvoreno rekao.

Jozup se nato umekša kao papula, odrekne se svih svojih tražbina, pa odredi da se njegovoj ženi — kad budu raspitani — isplaćuje tolika svota, kolika priliči ženi posjednikovoj.

I ne vidjevši Marinke, preveze se preko Zatoke — k svojoj majci Vučici. I nikada se više nije usudio dolaziti da ženu uznemiruje.

Marinka ostade kod onih dobrih ljudi, koji su joj bili skloni gotovo kao nekad majka Enskena. Tudje dijete hranila je i njegovala kao svoje, da je oboje bilo čisto, a lica im kao jabuke.

A kad je godinu dana kasnije dojedrio otac onog drugog djeteta, da ga vidi, nadje ga zdravog i lijepog, kao da mu je rodjena majka u životu.

I tako dodje od samoga sebe do toga, da se Marinka obrekla mladom udovcu.

Bio je u mnogome nalik na Jurisa, a to se njoj najviše svidjelo.

Svatovi se proslaviše u miru i tišini. Pa mirno i tiho živi njih dvoje još i danas.

● ● ●

Preveo Nikola Andrić.

GDJE JE ŠTO.

„ZABAVNA BIBLIOTEKA“.

Izlazi svakoga mjeseca u jednom ili u dva sveska.
Cijena je broširanom svesku K 1·80; dvostrukom svesku K 3·60.
Uvezanim primjercima za 1 K više.
Odgovorni urednik: Prof. dr. Nikola Andrić.

KR. ZEMALJSKA TISKARA U ZAGREBU